

BAS KUNSTLER BEGINT LEZEN

DE EERSTE TAALPERIODE
IN DE EERSTE KLAS

LUC CIELEN

Bas Kunstler begint te lezen.

Tekst en informatieve illustraties: Luc Cielen

Vertaling van de Grimmsprookjes uit het Duits: Luc Cielen

Tekeningen sprookjesbeelden: Max Goovaerts

Bas Kunstler begint te lezen is uitsluitend in manuscriptvorm – paperback, geprint in kleur - te verkrijgen bij de auteur (e-mail naar luc@cielen.eu).

De tekst is integraal te raadplegen op <https://www.cielen.eu>.

Aanvullingen op dit boek vind je op:

<https://baskunstler.com/bas-kunstler-begint-te-lezen/>

© Luc Cielen 2018

INHOUD

De eerste taalperiode in de eerste klas	5
Uitgangspunten	7
Rudolf Steiner over lezen en schrijven	9
Anderen over lezen en schrijven	21
Lettertypes en temperamenten	23
Didactiek	24
De eerste schooldag	34
Dagindeling	35
Overzicht van de eerste taalperiode	36
Waarom met de klinkers beginnen?	37
Sprookje <i>De kikkerkoning</i>	38
Dag 1 van de eerste taalperiode: de klinker A	43
Dag 2 van de eerste taalperiode: de klinker E	64
Dag 3 van de eerste taalperiode: de klinker I	73
Dag 4 van de eerste taalperiode: de klinker O	79
Dag 5 van de eerste taalperiode: de klinker U	84
Dag 6 van de eerste taalperiode: de medeklinker K	89
Sprookje <i>De witte slang</i>	95
Dag 7 van de eerste taalperiode: de medeklinker S	100
Sprookje <i>De laarzen van buffelleer</i>	107
Dag 8 van de eerste taalperiode: de medeklinker L	112
Sprookje <i>Het kind van Maria</i>	118
Dag 9 van de eerste taalperiode: de medeklinker M	123
Sprookje <i>De dappere kleermaker</i>	129
Sprookje <i>De reus en de kleermaker</i>	136
Dag 10 van de eerste taalperiode: de medeklinker R	139
Na de eerste taalperiode	145
De tweede taalperiode	148
Overzicht van sprookjes en letterbeelden in de eerste klas	150

BAS KUNSTLER BEGINT TE LEZEN

DE EERSTE TAALPERIODE IN DE EERSTE KLAS

Bas Kunstler begint te lezen is een gedetailleerde uitwerking van hoe een eerste periode in de eerste klas van een steinerschool/vrijeschool er kan uit zien. Het is geen handleiding, maar een voorbeeld en een aanzet tot nadenken over het leren lezen in een steinerschool/vrijeschool aan de hand van de werkwijze die ik in De Wingerd (Brasschaat) en in Rinkrank (Kalmthout) hanteerde sinds 1991, gebaseerd op aanwijzingen van Rudolf Steiner. Deze werkwijze gaat uit van de ontwikkeling van hedendaagse lagereschoolkinderen die op zeldzame uitzonderingen na een voorgeschiedenis hebben van peuter- en kleuterschool, in tegenstelling tot de kinderen die bij het begin van de 20e eeuw pas op 6- à 7-jarige leeftijd voor het eerst naar school gingen.

De hier gepresenteerde werkwijze voor het schrijf- en leesonderricht is gebaseerd op mijn jarenlange ervaring met eersteklassers in het regulier onderwijs en in de steinerpedagogie. In mijn lespraktijk zag ik dat het leren schrijven en leren lezen vanuit een kunstzinnig standpunt zeer enthousiasmerend was voor de kinderen. Zonder gebruik te maken van handboeken, maar louter vanuit een levendige kunstzinnige aanpak, leerden zij schrijven en lezen.

Naast het kunstzinnige van deze werkwijze is ze ook levendig en beweeglijk; alles gebeurt vanuit een intensieve persoonlijke betrokkenheid tussen leerkracht en leerling.

Bord en krijt, blad en potlood zijn meer dan voldoende om mee aan de slag te gaan, waardoor deze methode ook bijzonder geschikt is om in alle mogelijke omstandigheden aan te wenden; dure didactische hulpmiddelen zijn overbodig.

Al is het helemaal niet belangrijk dat de kinderen snel leren lezen en schrijven, toch kunnen de meeste kinderen na een halfjaar consequent

werken volgens deze methode voldoende schrijven om eigen teksten in een mooi handschrift op papier te zetten en kunnen ze gedrukte teksten lezen.

Deze methode besteedt vanaf de eerste dag aandacht aan schoonheid, aan het beeldend vermogen van het kind, aan het correct verklanken van de letters, aan het juiste gebruik van de verschillende lettertypes en aan de regels van de spelling.

Hoewel ik hoofdzakelijk uitga van wat Rudolf Steiner over leren schrijven en lezen heeft meegedeeld, hoeft deze werkwijze niet alleen in de steinerscholen gebruikt te worden, maar kan ze in alle onderwijstypes dienstig zijn. Het is niet nodig om daarvoor Steiners wereld- en mensbeeld te omarmen.

Iedere leerkracht kan deze methode eenvoudig naar zijn hand zetten door andere letterbeelden te kiezen uit andere verhalen in een andere volgorde en door andere vormtekeningen aan het schrijven te laten voorafgaan. Maar het kunstzinnige en simultane leren lezen en schrijven moeten de basis zijn.

Informatie over het leren schrijven vanuit het vormtekenen dat ik simultaan met het leren lezen behandel, vind je in *Bas Kunstler schrijft*.

Luc Cielen

UITGANGSPUNTEN

VERTREKKEN VAN WAT GEKEND IS: De kapitalen (initialen). Kleuters ‘tekenen’ hun naam meestal in kapitalen. Omdat in elke naam minstens één klinker voorkomt en haast iedere kleuter die klinker in zijn naam ook kent en in andere namen of woorden herkent, begin je met de klinkers.

BEWEGING: Ritmiek (ritmische oefeningen) gaan vooraf aan tekenen en schrijven omdat beweging inherent is aan het kind. Bij het tekenen en schrijven ga je dan ook uit van grove en fijne motoriek. Bij een aantal letters hoort een specifiek gebaar. Letters steeds opnieuw laten ‘tekenen’ is beter dan gebruik te maken van letterkaartjes.

EVENWICHT: Tussen denken, voelen en doen via een doordachte didactiek: van het beeld ga je via analyse en synthese over op schrijven en lezen.

KUNSTZINNIG: Ieder kind is kunstzinnig, daarom beginnen leren lezen en schrijven met een kunstzinnige aanpak via vertellen, tekenen, schilderen, boetseren, muziek en een streven naar schoonheid in bladspiegel, kleurgebruik en handschrift.

CREATIEF: Ieder kind is creatief, dus kiezen de kinderen zelf welke beelden ze tekenen, kiezen ze zelf de kleuren en schrijven ze eigen teksten zodra dit mogelijk is. De tekeningen van de leerkracht kunnen als inspiratiebron dienen voor de tekeningen van de kinderen; ze hoeven dus nooit exact overgenomen te worden door de kinderen.

SIMULTAAN LEZEN EN SCHRIJVEN: Eerst leren schrijven, dan leren lezen is beter dan andersom, maar nog beter is het als je met beide tegelijk begint, het ene ondersteunt het andere.

TEMPO en RUST: Hou steeds een hoog tempo aan bij de klassikale activiteiten en creëer rust en vertrouwen bij de individuele ondersteuning.

CORRECTHEID: Van bij de aanvang streef je een correct gebruik van leestekens, kapitalen en kleine letters na. Correct gebruik van de taal betekent ook dat je de zelfstandige naamwoorden mét het passende lidwoord gebruikt of dat je ze in hun meervoudsvorm aanbiedt, want dan kunnen ze zonder lidwoord. Namen en zinnen beginnen altijd met een hoofdletter en de interpunctie is er vanaf de eerste schooldag zoals het hoort.

VOLWASSEN: Geen mens spreekt alleen met eenlettergrepige woorden. Je kunt perfect vanaf het begin meerlettergrepige woorden gebruiken bij de lees oefeningen in de eerste klas.

HERHALING: Om te leren moet je vooral herhalen. Voor vele kinderen komt kennis en inzicht pas tot stand door de herhaling. Een goede leerkracht is een leerkracht die de talloze noodzakelijke herhalingen zo aanbiedt dat ze nooit vervelen.

EERST HET NIEUWE: Bied nieuwe leerstof altijd éérst aan en herhaal onmiddellijk erna de leerstof van de vorige dag. Zo kun je het nieuwe vergelijken met wat voorafging. Een kind komt naar school om nieuwe dingen te leren, daarom is het zinvol om eerst dit nieuwe aan te bieden en daarna het voorgaande te herhalen.

SPELLING: Talloze kinderen hebben het moeilijk met open en gesloten lettergrepen en de erbij horende spelling van klinkers en medeklinkers. Als je onmiddellijk met meervoudsvormen van zelfstandige naamwoorden en werkwoorden en verbogen vormen van bijvoeglijke naamwoorden en bijwoorden begint, stelt het probleem zich nauwelijks.

PC: Personal Computer of Persoonlijk Contact? Het gebruik van een computer is niet noodzakelijk, maar een oefenprogramma zonder toeters en bellen kan zinvol zijn. Het meest zinvolle blijft echter het persoonlijke contact tussen leerkracht en leerling en dat geldt zeker voor zwakke leerlingen. Telkens zelf de letters tekenen terwijl het kind dit ziet is véél vruchtbaarder dan gelijk welk ‘educatief’ computerspel.

RUDOLF STEINER OVER LEREN SCHRIJVEN EN LEREN LEZEN

Iedere expressie van het jonge kind is kunstzinnig. Lang voor het schoolse leren start, drukt het kind zich uit via dans, zang, tekenen, schilderen, boetseren, knutselen, rollenspel. Het is aan de school om deze kunstzinnige uitingen te ondersteunen, verder te ontwikkelen en niet verloren te laten gaan. Is het niet dramatisch dat leerkrachten de kunstzinnige gaven van hun leerlingen verwaarlozen en zelfs onderdrukken zodra de kinderen naar de lagere school gaan? Een kunstenaar/tekenleraar drukte het zo uit: ‘Kinderen kunnen niet meer tekenen zodra ze in het eerste leerjaar zitten.’ Een directeur van een lagere school zei tegen me: ‘Muziek op school? De vogeltjes zingen al, en dat is meer dan genoeg!’ In zijn school was het altijd akelig stil.

Het kunstzinnige van elk kind moet de basis zijn voor al het leren en van alle onderwijsvernieuwers uit de 19e, 20e en 21e eeuw is Rudolf Steiner tot nu toe de enige die het belang van het kunstzinnige in de opvoeding heeft begrepen en benadrukt. Daarom, en omdat ik het in grote mate met zijn pedagogische visie eens kan zijn, laat ik hem hier uitgebreid aan het woord.

KUNSTZINNIG LEREN

R.St.: ‘We moeten op kunstzinnige wijze de conventie leren met het lezen en schrijven; **we moeten het gehele onderwijs vervullen met een kunstzinnig element**. Daarom zullen we van meet af aan grote waarde hechten aan de ontwikkeling van het kunstzinnige in het kind. Het kunstzinnige werkt namelijk bijzonder in op de wil van de mens.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 1e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘Daarom heb ik u gezegd dat in goed onderwijs het **lezen en schrijven alleen via de kunst** mag geleerd worden.’ *Algemene Menskunde als basis voor de pedagogie; 11e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘Een kind moet op een bepaalde manier verbonden zijn met wat het doet. Datgene wat nu in de plaats komt van de nabootsingsdrang,

kan alleen maar de **schoonheidszin** zijn.’ *Menskunde en opvoeding*, 8e voordracht; Stuttgart 1921.

R.St.: ‘Allereerst komt het erop aan op te merken dat, zoals ik verder nog zal uitwerken in de voordrachten, het onderwijs voor onze kinderen ook in het schrijven en lezen **uit het kunstzinnige** tevoorschijn gehaald moet worden.’ *Opvoeding en moderne cultuur. Bij de tentoonstelling van werk van de leerlingen*; Ilkley 1923

R.St.: ‘We doen het kind alleen goed wanneer we het niet alleen via het hoofd het conventionele van het lezen en schrijven bijbrengen, maar het ook **via borst en ledematen leren lezen en schrijven**.’ *Algemene Menskunde als basis voor de pedagogie*; 11e voordracht; Stuttgart 1919.

Borst = gevoelswereld; ledematen = doen.

R.St.: ‘Daarom moeten we, als we schrijven leren, **beginnen met het kunstzinnig tekenen van de vormen...**’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch*, 1e voordracht; Stuttgart 1919.

Het verbonden schrift ontstaat uit het vormtekenen.

R.St.: ‘Zo zijn wij op de Waldorfschool in de gelegenheid het **schrijven aan te leren vanuit het kunstzinnige. Het leren lezen gaat daarna als vanzelf**. Het komt wat later dan gewoonlijk, maar het gaat als vanzelf.’ *Geestelijke grondslagen voor de opvoedkunst*, 5e voordracht, Oxford 1922.

Dit is het meest waardevolle advies van Steiner: ga uit van het kunstzinnige bij het leren schrijven en lezen (en bij al het andere leren). Alles in de lagere school moet doordrenkt zijn van schoonheid. Kunstzinnigheid en schoonheid zijn de basisprincipes van goed onderwijs, vooral in de lagere school.

EERST SCHRIJVEN DAN LEZEN

R.St.: ‘Het is belangrijk dat u **eerst schrijft en dan leest**.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch*, 10e voordracht; Stuttgart 1919.

R.St.: ‘Het is uiterst belangrijk het **schrijven af te leiden uit het tekenen** en **eerst te leren schrijven en dan pas te leren lezen.**’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 10e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘**De vormen van de letters** die zijn ontstaan, de verbinding van de lettervormen onderling, dat alles berust op **conventie.**’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 1e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘Zo zullen we uit het tekenen **eerst de geschreven vormen van de letters** ontwikkelen, **dan de gedrukte.** We zullen het lezen daaraan vastknopen.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 1e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘Het is een absolute voorwaarde dat er vóór het schrijven eerst getekend wordt, zodat het schrijven ontwikkeld wordt uit het tekenen. Een andere voorwaarde is dat het **lezen van drukletters afgeleid wordt uit het lezen van geschreven letters.** We zullen dus proberen de overgang te vinden van het tekenen naar het schrijven, van het schrijven naar het lezen van het geschrevene en van daaruit naar het lezen van gedrukte tekst.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 5e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘Ik heb al gezegd dat **het schrijven bij een organisch-natuurlijk onderwijs vooraf zou moeten gaan aan het leren lezen**, omdat het schrijven meer op de gehele mens een beroep doet dan het lezen.’ *Opvoeding en moderne cultuur; 9e voordracht, Ilkley 1923.*

R.St.: ‘Het kind begint ook met te spartelen, met uitingen van de wil, niet met die te beschouwen. Het beschouwen komt pas later. Evenzo is het noodzakelijk **niet van het lezen uit te gaan, maar van het schrijven.**’ *Geestelijke grondslagen voor de opvoedkunst, 5e voordracht, Oxford 1922.*

R.St.: ‘Ik ga er daarbij van uit dat u de kinderen vertrouwd hebt gemaakt met het tekenen en dat ze de voor het schrijven noodzakelijke **ronde en rechte vormen enigszins beheersen.** Dan zouden we van daaruit weer proberen de overgang te vinden tot de basis van schrijf- en

leesonderwijs.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 5e voordracht; Stuttgart 1919.*

Wat Steiner hier zegt over het vertrouwd maken met het tekenen en het beheersen van ronde en rechte vormen kun je alleen begrijpen als je je realiseert dat de meeste kinderen destijds (1919) niet naar de kleuterschool gingen en voor het tekenen bijvoorbeeld afhankelijk waren van wat er thuis aangeboden werd, wat waarschijnlijk in het arbeidersmilieu dat Steiner voor ogen had bij de oprichting van de Waldorfschool weinig of niets was. Voor 21e-eeuwse kinderen in West-Europa geldt dit niet meer, omdat meer dan 90% van de kinderen naar de kleuterschool gaat. Je hoeft ze dus niet meer vertrouwd te maken met tekenen en met ronde en rechte vormen.

R.St.: ‘Schrijven echter, op een zodanige wijze dat het als iets vanzelfsprekends tevoorschijn komt vanuit het menselijk wezen. Daarom **beginnen wij met het schrijfonderricht**, niet met het leesonderricht, en proberen langzamerhand hetgeen het kind in de nabootsing zelf gaat ontwikkelen door middel van zijn wil, door middel van zijn handen, tot schrijven te laten worden.’ *Geestelijke grondslagen voor de opvoedkunst, 5e voordracht, Oxford 1922.*

R.St.: ‘Zo kunnen we altijd aansluiten bij de mens en zijn relatie tot de wereld om hem heen, door **organisch te leren schrijven en - door het geschrevene te lezen - ook te leren lezen.**’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 5e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘**Het lezen** leeft helemaal in begrippen; daarom **moet je** dat **als tweede, niet als eerste ontwikkelen.**’ *Opvoeding en moderne cultuur; 9e voordracht, Ilkley 1923.*

Eerst schrijven en dan lezen wat er geschreven staat, is een excellent uitgangspunt, maar is onmogelijk te verwezenlijken, tenzij je het tekenen van de grote drukletters (kapitalen) ook als schrijven beschouwt. Maar als het kind nog niet kan lezen, is dit geen schrijven, maar tekenen. Bovendien is leren lezen aan de hand van kapitalen niet wenselijk. Niemand schrijft boeken

uitsluitend in kapitalen. Dat Grieken en Romeinen dit wél deden, hoef je in deze tijd niet na te doen.

Op basis van Steiners advies kun je deze volgorde aanhouden:

1. Schilderen en tekenen (sprookjesbeeld, natuurbeeld, beweging of activiteit).
2. Kapitalen (grote drukletter) tekenen.
3. Teksten (getekend in kapitalen) analyseren.
4. Zinnen en woorden (in kapitalen) lezen.
5. Gedrukte teksten (kapitalen + onderkast) lezen.
6. Verbonden schrift leren schrijven.

Er is één groot nadeel aan deze werkwijze: boekjes of boeken met tekst in kapitalen bestaan niet. Hier en daar heeft een leerkracht zelf verhalen geschreven en in kapitalen gedrukt, maar deze zijn moeilijk leesbaar en kun je best vermijden.

Je kunt uit Steiners advies ook het volgende afleiden:

1. Teken (vormtekeningen op basis van rechte en gebogen lijnen) + tekenen (beelden + kapitalen); de twee vormen van tekenen gebeuren simultaan.
2. Schrijven (verbonden schrift dat organisch ontstaan is uit het vormtekenen).
3. Eigen teksten (eerst geschreven in verbonden schrift, daarna geprint in drukletters) lezen.
4. Andere gedrukte teksten lezen.

KLINKERS EN GEBAAR

R.St.: ‘Bij de vocalen zul je naar het **gebaar** moeten gaan, want de vocalen zijn afkomstig uit de openbaring van het menselijk innerlijk. In de grond van de zaak is de A bijvoorbeeld altijd een soort verwondering en verbaasd zijn.’ *Opvoeding en moderne cultuur; 9e voordracht, Ilkley 1923.*

R.St.: ‘Daar zal de euritmie je dan in 't bijzonder behulpzaam zijn. Want in de euritmie zijn juist de met het gevoel erbij passende gebaren gegeven. En je zult de I, de A enzovoort helemaal uit de erbij passende

euritmiegebaren kunnen ontwikkelen. **Vocalen moeten vanuit de gebaren die uit de menselijke levendigheid de gevoelens begeleiden, ontwikkeld worden.**’ *Opvoeding en moderne cultuur; 9e voordracht, Ilkley 1923.*

De klinkers uit het gebaar afleiden is zeer goed. Deze gebaren hoeven niet per se euritmische gebaren te zijn. Toch kies ik hoofdzakelijk voor de euritmische gebaren omdat ze perfect aansluiten bij de vorm van de letters. Of je in het euritmische gebaar nog andere kwaliteiten ziet, is niet belangrijk.

Het euritmische gebaar van A is gewoon de vorm van de kapitaal A.

Het euritmische gebaar van E is gewoon de kruising in de vorm van de handgeschreven e. (Zie blz. 65).

Het euritmische gebaar van I is gewoon de vorm van de kapitaal I.

Het euritmische gebaar van O is gewoon de vorm van kapitaal en onderkast O.

Het euritmische gebaar van U is gewoon de vorm van de kapitaal U, al geldt dit alleen voor de talen waarin de U als OE wordt uitgesproken. In het Nederlands gebruik je dit gebaar en deze lettervorm dan maar voor de klank U (zoals in vuur) en voeg je later de lettercombinatie OE toe zonder het gebaar.

Het schilderen van de klinkers kan al gebeuren in de laatste kleuterklas door de schoolrijpe kleuters en zéker door de kleuters die een zogenaamd ‘koningsjaar’ (extra kleuterjaar) volgen. Dit schilderen is géén voorbereiding op de eerste klas, maar een gerichte opdracht die hen uit de ‘verveling’ haalt. Verveling, die in tegenspraak met wat sommige kleuterleerkrachten beweren, niet zinvol is in de kleutertijd. Een aantal dynamische tekeningen (friezen of bandversieringen) uit *Bas Kunstler schrijft* kunnen best al in de kleuterschool aangeboden worden.

BEELDEN EN MEDEKLINKERS

R.St.: ‘Geleidelijk aan zullen we **uit het schilderen en tekenen het schrijven laten ontstaan**. We zullen dus stapje voor stapje uit de getekende vormen de geschreven vormen laten ontstaan en vervolgens

overstappen op het lezen.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 10e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘Het is mogelijk doordat je in het **schilderachtige** hetzij **scherpomlijnde** voorwerpen, hetzij **bewegingen** of ook **activiteiten** probeert vast te houden, om op deze wijze bijna alle **consonanten** te ontwikkelen.’ *Opvoeding en moderne cultuur; 9e voordracht, Ilkley 1923.*

R.St.: ‘Als je nu het allereerste begin van vogel zegt, vvvv, dan kun je dat opschrijven. Je doet dat zo, dat je dit teken maakt. En dit teken noemen de mensen V.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 1e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘Daarom **gaan wij** hoofdzakelijk **uit van sprookjesachtige verhalen**, maar ook **van verzonnen verhalen die betrekking hebben op de natuur**. Aanvankelijk onderwijzen wij eigenlijk taal noch enig ander vak, maar laten wij eenvoudig de wereld voor het kind in beelden tot leven komen. Een dergelijke vorm van onderwijs sluit het beste aan bij wat vanuit het beeldende tot het lezen en schrijven voert.’ *Geestelijke grondslagen voor de opvoedkunst, 5e voordracht, Oxford 1922.*

Uit het schilderen via het tekenen de kapitalen laten ontstaan is een omslachtige methode, geschikt voor kinderen die niet vertrouwd zijn met letters en teksten. Waarschijnlijk had Steiner zulke kinderen voor ogen bij de oprichting van de Waldorfschool in 1919. Het schilderen van letters (kapitalen) en het tekenen ervan kan nu ook nog, niet om tot schrijven te komen, maar als onderwerp van een schilderopdracht. Het schilderen kan dus net zo goed later komen dan het tekenen en het schrijven.

Consonanten (medeklinkers) via activiteiten en bewegingen, maar vooral via sprookjesbeelden (of beelden uit verhalen) aanbrengen is kunstzinnig en waardevol. Deze beelden mogen echter niet te lang bij de lettervorm blijven bestaan. Beelden zijn de aanzet en verdwijnen zo snel mogelijk naar de achtergrond. De vorm van de letter, de naam ervan (bv. ef, gee, ha...) en de uitspraak (ffff, gggg, hhhh...) blijven wél bestaan. Tegelijk met de vorm van de letter als kapitaal moet de leesletter (onderkastletter) gebruikt

worden, want deze vorm dient om tot lezen te komen, terwijl vanuit het vormtekenen de handgeschreven letter van het verbonden schrift ontstaat.

VAN LETTERBEELD NAAR TEKST

R.St.: ‘Dan zullen we het kind leren overschrijven. We zullen erop letten dat datgene wat het ziet ook in zijn handen 'gaat zitten'. Daardoor leest het niet met zijn ogen, maar vormt het ook na met zijn handen en weet het dat het alles wat op het bord staat ook zelf zo kan vormen. **Het kind zal dus niet leren lezen zonder dat het met de hand navormt wat het ziet - ook de drukletters.** We moeten ernaar streven dat de gehele mens bij deze activiteit betrokken is.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 1e voordracht; Stuttgart 1919.*

Pedagogisch gezien is het niet aan te raden om teksten in kapitalen te laten overschrijven (in feite is dit overtekenen). Ook teksten in kleine drukletters (onderkast- of leesletter) schrijven de kinderen niet over omdat de vorm van de kleine drukletter tot verwarring leidt bij het verbonden schrift. Je laat kinderen pas teksten schrijven – en dan bij voorkeur eigen teksten – als ze het verbonden schrift voldoende beheersen. Het overnemen van het bord van namen en woorden die bij de letterbeelden staan, is ‘tekenen’ en kan dus wel. In een latere fase (eind 1e klas of na de 1e klas) kunnen teksten in verbonden schrift bij wijze van illustratie, wél overgeschreven worden.

ANALYSE

R.St.: ‘Terwijl het kind nog meer van zulke afzonderlijke details leert, gaan we er ondertussen toe over **om hele zinnen op te schrijven** - ongeacht of het kind alle details begrijpt of niet. In deze zinnen zal het kind dan vormen opmerken die het heeft leren kennen, zoals de v van vogel. Het zal daarnaast andere vormen herkennen. Dan zullen we op het bord tekenen hoe de afzonderlijke letters er als drukletters uitzien en op een dag zullen we een lange zin op het bord schrijven en zeggen: Dit hebben de grote mensen nu, doordat ze alle vormen gemaakt hebben

zoals wij bij de v van vogel.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 1e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘De zin die we opgeschreven hebben, delen we op, en de andere lettervormen die we nog niet uit hun beelden hebben afgeleid, tonen we door de woorden in stukjes te hakken. **We gaan van het geheel naar de delen.** Een voorbeeld: hier staat KOP. Nu leert het kind eerst KOP schrijven, het tekent het gewoon na. En dan splitsen we het woord KOP in K O P.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 1e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘We ontwikkelen altijd **vanuit het gehele woord de beginletter.**’ *R.St. geeft het voorbeeld van B van BEER. Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 5e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘Vervolgens wijst men de leerlingen er ook op dat **wat aan het begin van woorden staat ook midden in woorden voorkomt** (voorbeeld de V van Vogel in OVEN). Men schrijft alles eerst met hoofdletters zodat het kind hetzelfde beeld voor zich heeft.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 5e voordracht; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘We moeten **sneller werken** wanneer we een aantal lettervormen hebben afgeleid.’ *Opvoedkunst, methodisch-didactisch, 13e voordracht; Stuttgart 1919.*

Vanuit het geheel naar de delen (analyse) is een bijzonder goede werkwijze. Maar tegelijk moet er ook geoefend worden op het samenvoegen van de delen tot een geheel (synthese). De synthese verloopt van letters naar woorden en van woorden naar zinnen.

Analyse oefenen met woorden en zinnen louter in kapitalen geschreven is niet zinvol. Dit doe je met zinnen in kleine drukletters (onderkastletters), waarbij de kapitalen alleen gebruikt worden bij het begin van de zin en bij eigennamen.

De analyse van een woord naar de beginletter ervan gebeurt auditief, waarbij de tekening van het gebaar van de letter de visuele ondersteuning is; zoals bijvoorbeeld de koning de vorm van de letter K uitbeeldt. Ook het ontdekken van de letter in het woord

is in de eerste plaats een auditieve activiteit, later gevolgd door de visuele opdracht.

Sneller werken nadat er enkele letterbeelden zijn aangebracht is een noodzaak, maar die snelheid kan eigenlijk vanaf het begin gebeuren. Elke dag een nieuw letterbeeld aanbrengen is zeer goed mogelijk op voorwaarde dat er achteraf voldoende herhaald wordt. In een periode van 2 weken kunnen 10 letterbeelden aangebracht worden, elke letter met een eigen beeld, wat beter is dan wat Steiner aangeeft, namelijk dat je niet alle letters met een beeld hoeft te verbinden.

RESULTAAT

R.St.: ‘Gaan we hierbij rationeel te werk, dan zullen we in het eerste schooljaar zo ver komen dat het kind in ieder geval op eenvoudige wijze het **een en ander op papier kan zetten wat men voorspreekt of wat het zelf wil opschrijven**. Men houdt het eenvoudig en men zal zo ver komen dat het kind ook **eenvoudige dingen kan lezen**.’ *Praktijk van het lesgeven, 1e voordracht over het leerplan; Stuttgart 1919.*

R.St.: ‘Het gaat er veeleer om dat het kind in dit eerste jaar zo ver komt dat het gedrukte taal niet als iets volstrekt onbekends beschouwt en dat het **zelf in staat is om iets op eenvoudige wijze op te schrijven**.’ *Praktijk van het lesgeven, 1e voordracht over het leerplan; Stuttgart 1919.*

Dit is het minste wat je kunt verlangen van de kinderen op het einde van de eerste klas. Als je goed doorwerkt kunnen kinderen eind 1e klas behoorlijk goed allerlei teksten lezen en kunnen ze zelf teksten schrijven in verbonden schrift. Het ene kind zal teksten met eenlettergrepige woorden lezen, het andere zal geen problemen hebben met meerlettergrepige woorden. In de teksten die ze zelf schrijven kunnen alle soorten spellingproblemen opduiken; het is aan de leerkracht om individueel te helpen en bij te sturen.

R.St.: ‘Probeer om de leesteksten waar mogelijk uit de klassieken of van elders te verzamelen, en **zelf het leesmateriaal samen te stellen**.’ *Menskunde en opvoeding, 4e voordracht; 1921.*

Leesmateriaal voor klassikaal gebruik, gebaseerd op volksverhalen, legenden, sprookjes, fabels – dus op teksten die al enkele eeuwen hun waarde bewezen hebben – is het meest geschikt in de lagere school. Voor individueel lezen kan elk oud of hedendaags kinder- en jeugdboek waardevol zijn, afhankelijk van de ontwikkeling van het kind en de kwaliteit van de tekst.

1919 VERSUS 2019

R. St.: Het Latijnse schrift is het uitgangspunt omdat het karakteristieke vormen bevat. Pas daarna overgaan op het Duitse (Gotische) schrift, dat zou moeten verdwijnen. *Praktijk van het lesgeven, Stuttgart, 21 augustus 1919.*

Op 4 september 1919 zegt Steiner echter dat men moet uitgaan van het Duitse schrift, maar twee dagen later (6 september 1919) geeft hij weer voorrang aan het Latijnse schrift. (*Het Latijnse schrift is het schrift dat in het Westen algemeen is*).

R.St.: ‘We moeten de mensen in alle mildheid bijbrengen dat het echt geen zonde tegen de heilige geest van het kind is als het op zijn 8e, 9e jaar nog niet goed lezen en schrijven kan.’ *Menskunde en opvoeding, 4e voordracht; Stuttgart 1921.*

Dit kun je 100 jaar na 1919 (stichting van de eerste Waldorfschool in Stuttgart) niet meer doen. Alle kinderen zijn tegenwoordig van jongs af aan vertrouwd met teksten (kranten, tijdschriften, boeken, internet, ondertitels van films, reclame enz.) en staan er dan ook helemaal anders tegenover dan arbeiders- en boerenkinderen in 1919. De meeste hedendaagse kinderen willen en kunnen in de loop van de eerste klas lezen. Je mag echter de kinderen die het nodig hebben meer tijd geven om te leren lezen en schrijven op voorwaarde dat je hen actief ondersteunt en niet wacht tot het vanzelf komt.

In 1919 (en dit tot 1941) werden veel kinder- en andere boeken in Duitsland uitgegeven in het Frakturlettertype (de zogenaamde Gotische of Duitse drukletter). In de eerste Waldorfschool leerden de kinderen in de eerste klas zowel het Latijnse als het Gotische schrift lezen en schrijven net zoals in andere scholen in Duitsland. De twee schrifttypes aanleren was naar Steiners

mening te veel van het goede, maar het gebeurde toch, zoals te zien is het leesboekje voor de 2e en de 3e klas *Der Sonne Licht* dat Waldorfleerkracht Caroline von Heydebrand in 1928 uitgaf. Het gebruik van de twee schrifttypes zal een factor geweest zijn waarmee Steiner rekening hield om te beweren dat kinderen nog niet hoeven te lezen op hun 8e of 9e.

Zie ook: <https://www.cielen.eu/leren-lezen-schrijven-duits-of-latijns-lettertype-steiner.pdf>

Voorbeeld van het Duitse handschrift, ook Sütterlinschrift genoemd:

Wenn die Kinder artig sind, kommt zu ihnen das Christkind.

Voorbeeld van het Duitse (Fraktur- of Gotische) lettertype:

**Sieh einmal, hier steht er,
Pfui! der Struwwelpeter!
An den Händen beiden
Ließ er sich nicht schneiden
Seine Nägel fast ein Jahr;
Kämmen ließ er nicht sein Haar.
Pfui! ruft da ein jeder:
Garst'ger Struwwelpeter!**

De tekstvoorbeelden hierboven komen uit *Der Struwwelpeter* van Heinrich Hoffmann, 1845. Een kinderboek met sterk moraliserende verhalen dat tot halverwege de 20e eeuw talrijke herdrukken beleefde.

De tekst in Sütterlinschrift omgezet in Latijns schrift:

Wenn die Kinder artig sind, kommt zu ihnen das Christkind.

De tekst in Frakturschrift omgezet in Latijns schrift:

Sieh einmal, hier steht er,
Pfui! der Struwwelpeter!
An den Händen beiden
Ließ er sich nicht schneiden
Seine Nägel fast ein Jahr;
Kämmen ließ er nicht sein Haar.
Pfui! ruft da ein jeder:
Garst'ger Struwwelpeter!

ANDEREN OVER LEZEN EN SCHRIJVEN

Erik Moonen

Dwaalspoor dyslexie. Hoe elk kind een vlotte lezer wordt. Met de revolutionaire Alfabetcode. Standaard Uitgeverij 2012.

Erik Moonen drukt erop dat schrijven altijd vooraf moet gaan aan lezen. De Alfabetcode gaat uit van de onderkastletter en heeft helaas niets kunstzinnigs te bieden. Lector van dit boek is aan te raden, rekening houdend met mijn opmerkingen:

<https://www.cielen.eu/dwaalspoor-dyslexie-erik-moonen-afabetcode-bespreking-LC-26okt2012.pdf>

Spellend lezen

Vele scholen werken nog steeds met methodes waarbij de kinderen spellend leren lezen. Dit wil zeggen: de kinderen spellen van een woord eerst de letters afzonderlijk en lezen dan het hele woord. Dit is een zeer omslachtige methode om tot vlot lezen te komen en kun je best te allen tijde vermijden. Spellend lezen remt het begrijpend lezen.

AVI-leesniveaus en -toetsen

AVI = Analyse Van Individualiseringsvormen

Omdat je met AVI alleen oefent en toetst op het technisch lezen en het leestempo is het niet verenigbaar met *Bas Kunstler begint te lezen*. Lezen moet altijd een combinatie zijn van technisch lezen en begrijpend lezen.

<http://www2.standaardboekhandel.be/nl/inhoud/wat-is-avi>

[https://nl.wikipedia.org/wiki/AVI_\(onderwijs\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/AVI_(onderwijs))

Schreefloos of met schreef?

Uit het onderzoek van Ann Bessemans komt naar voren dat letters mét schreef beter leesbaar zijn voor beginnende lezers dan letters zonder schreef. Ook kinderen met een visuele handicap hebben er voordeel bij. Teksten voor kinderen worden dus best in een lettertype met schreef gedrukt. Ann Bessemans ontwikkelde hiervoor het Matildalettertype. Maar alle lettertypes met schreef zoals Times New Roman zijn geschikt.

Voor het aanbrengen van de letterbeelden is het niet nodig kapitalen met een schreef te gebruiken, schreefloos kan hier ook omdat het om illustraties gaat en niet om leesteksten. Voor bordteksten gebruik je uit praktische overwegingen ook schreefloze letters.

<https://newscientist.nl/nieuws/ann-bessemans-onderzoekt-en-ontwerpt-lettertype-voor-zwakke-lezers/>

Leesmethodes

Alle in de handel verkrijgbare leesmethodes maken gebruik van diverse didactische hulpmiddelen – print en digitaal – om het leren lezen te ondersteunen en te oefenen. Het maakt het leren lezen nodeloos duur, terwijl het veel eenvoudiger, zinvoller en goedkoper kan. Een bord, wat tekenpapier, een stapel recuperatiepapier en wat kleurpotloden volstaan. Het bord kun je trouwens zelf maken met wat triplex en bordverf. Leren lezen kan héél goedkoop.

Wat willen uitgevers van leesmethodes graag als onmisbaar aan je opdringen? Zie eens wat een Nederlandse uitgever aanbiedt:

Voor de leerkracht: ankerboeken, handleidingen bij de verschillende kernen, letterbord, wandplaten, letterkaartjes, planbord, planbordkaarten en software. Voor de leerlingen (per leerling): een startboek, een leesmethodeboek, een boekje over spellen, werkboekjes, leesboekjes, magnetische letterdoos (*is het een magnetische doos met letters of een doos met magnetische letters?*) en software.

Ook Vlaamse uitgeverijen weten hoe ze je op kosten kunnen jagen. Dit heb je volgens een niet nader genoemde nieuwe leesmethode nodig voor de kinderen: 10 leeswerkschriften, 2 spellingschriften, 1 scheurblok spelling en digitaal oefenaanbod op internet; voor de leerkracht: 10 handleidingen, ondersteuning via internet, online differentiatiemodule, beloningsstickers en stempels; voor de klas: 2 klaspoppen, een woordenmaker, een letterschuif, klassikale wandplaten, woordkaarten, structureerkaarten, letterkaarten, clusterkaarten, vertelplaten, klanken- en letterposter met magnetische letters en klanken (*magnetische klanken?*), 2 oefenboekjes met leesrijtjes, 2 leessets, een bibbox en een bordboek.

Terwijl het ook zo kan: al wat het kind leest, heeft het zelf geschreven of is door de leerkracht voor het kind geschreven. Meer is niet nodig

om te leren lezen. Daarnaast naar believen lees- en prentenboeken uit huis-, klas-, school- en openbare bibliotheek.

LETTERTYPES EN TEMPERAMENTEN

Kapitalen zijn de cholericici onder de lettertypes. In de maatschappij komen ze voor waar iets zeer belangrijks meegedeeld wordt of waar bijvoorbeeld gevaar dreigt (STOP!) of waar iets wil opvallen (reclame).

Onderkastletters (leesletters) zijn de melancholici onder de lettertypes. Deze letters willen iets meedelen (wegwijzers, teksten, mededelingen enz.) zonder al te veel op te vallen. Zij zijn de gebruiksletters bij uitstek.

Verbonden schriftletters (handschrift) zijn de flegmatici onder de lettertypes. Ze zoeken steun en houvast bij elkaar, woord per woord, maar als het eindelijk, na veel oefenen, snel gaat, krijgen ze ook iets sanguinisch.

*ik zat me voor het venster raam onnoemlijk te vervelen;
ik wou dat ik twee hondjes was, dan kon ik samen spelen.*

Hoofdletters van het verbonden schrift zijn bij uitstek de sanguinici onder de lettertypes. Zie eens hoe luchtig, sierlijk en beweeglijk ze zijn, maar bijna onleesbaar als je er een tekst mee schrijft:

KOM EN LAAT MI DANKEN, DRINGEN, KOM EN LAAT MI TRILLEN ZIJN.

DIDACTIEK

Alle klassikale activiteiten bij het begin van de schooldag zoals de muzikale opmaat, de mondelinge herhaling met ritmiek en de introductie van de periodeles verlopen in een hoog tempo. Daarnaast is er elke dag voldoende tijd voor de zelfstandige verwerking door de kinderen.

Je kunt daarbij uitgaan van de volgende basisgegevens:

Dag- en weekindeling

Elke dag en elke week heeft exact hetzelfde schema, vooral in de lagere klassen is dit belangrijk. Dit geeft vertrouwen.

Het is niet nodig om de dagindeling te visualiseren met icoontjes of kaartjes of lijstjes; je hoeft het dagschema ook niet bij aanvang van de schooldag op te sommen. Ga ervan uit dat de kinderen na enkele dagen/weken vertrouwd zijn met het dag- en weekritme.

Heeft een kind behoefte aan een opsomming of een visualisatie, dan doe je dit individueel met dit kind en niet klassikaal.

Begin en einde van de les

Begin stipt en eindig stipt.

Als de school om 9 uur begint, begint de les stipt om 9 uur. Dit wil zeggen dat de kinderen dus al eerder in de klas zijn en hun spullen (blokfluit, potloden, enz.) hebben klaargelegd.

Als de les eindigt om 10.30 uur, hebben de kinderen alles opgeruimd tegen 10.30 uur.

Schoolbord

Het bord is het werkinstrument bij uitstek voor de leerkracht; meer heeft een leerkracht niet nodig.

Zet het bord klaar vóór de aanvang van de schooldag.

Zet alles op het bord wat tijdens de dag aan bod komt.

Maak een mooi bordschema

- met een verzorgde titel;

- met een mooie lay-out (bordschikking).

Zorg dat de kinderen elke ochtend bij het binnenkomen van de klas met enthousiasme het bord bekijken. Het is de eerste aanzet

voor hen om nieuwe zaken te willen leren. Een mooi bord wekt weet- en werklust op.

Gebruik voor het dagthema slechts de helft van het middendeel van het bord. Zo kun je steeds na het aanbrengen van het dagthema het vorige dagthema nog even bekijken en bespreken.

Laat de onderrand van het bord vrij. Daarop kun je de kinderen letters en vormen laten oefenen.

Introductie

1. Eerst de nieuwe leerstof aanbrengen
2. Dan de leerstof van de vorige dag zeer kort herhalen en vergelijken met de nieuwe leerstof.
3. Daarna pas, bij de aanvang van het zelfstandige werk en nadat je het bord aangevuld hebt met namen en woorden, het bordschema van de vorige dag verwijderen.

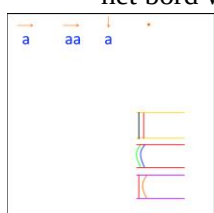
Deel het middendeel van het bord in twee:

Dag1: Op de linkerhelft van het bord staan titel en thema van de periodeles met de oefeningen. De rechterhelft is leeg.

Dag 2: Dagthema + oefeningen staan op de rechterhelft van het bord. Na de uitleg over de nieuwe leerstof herhaal je kort wat er op de linkerhelft van het bord staat.

Dag 3: Dagthema op de linkerhelft. Na de uitleg herhaal je kort wat op de rechterhelft staat.

Volgende dagen: rechter- en linkerhelft van het middendeel van het bord wisselen elkaar af. Bijvoorbeeld:

		Waar is mijn gouden bal? Ach, mijn bal is in de bron gevallen. Het prinsesje is heel droef.
---	--	--

Linkervleugel = syntheseoefening + vormtekening

Middendeel links = periodeles

Middendeel rechts = beschikbaar voor de volgende periodeles

Rechtervleugel = analyseoefening

Om het bord zo economisch mogelijk te gebruiken schrijf je altijd klein op het bord. De kinderen mogen tijdens het zelfstandig werk dichterbij het bord komen als ze het van op hun werkplek niet goed kunnen zien. Daarmee bied je hen een extra bewegingsmoment en mogelijkheden om van houding te wisselen: op de vloer zitten (ook liggen), op en aan een lage bank zitten, op de knieën zitten, gehurkt, in kleermakerszit enz.

Klaslokaal

Wat zijn veel klaslokalen overladen met versieringen en didactische platen allerhande! En zijn de leerkrachten vervolgens verbaasd dat de kinderen niet kunnen stilzitten of niet opletten. Te veel visuele en auditieve indrukken leiden de kinderen af en hinderen hen zich te concentreren. Zorg voor een eenvoudig klaslokaal waarin alleen het bord en de leerkracht de aandacht van de kinderen opeisen.

Klasschikking

Steinerscholen/vrijescholen hanteren meestal de traditionele frontale schikking van tafels, stoelen en banken. Zelfs klassen die werken volgens *Klas in beweging* kunnen niet aan de verleiding van deze klassieke opstelling weerstaan. Nochtans is het helemaal niet nodig dat de kinderen frontaal naar het bord gericht zijn, zelfs niet als ze teksten of oefeningen van het bord overnemen. De frontale opstelling dwingt om stil te zitten, terwijl het veel beter is om tijdens het klassikale én het zelfstandige werk zo veel mogelijk in beweging te komen. Andere tafelen bankschikkingen zijn daarom veel beter. Kinderen mogen gerust met de rug naar het bord zitten of ver van het bord of op andere manieren: het nodigt allemaal uit tot bewegen.

Klassikaal werk

Klassikale activiteiten duren kort.

Alle leerlingen nemen deel aan de klassikale activiteiten en dus ook aan de klassikale introductie. Zorgleerkrachten en therapeuten wachten tot na de klassikale introductie om kinderen individueel te begeleiden.

Het tempo van het klassikaal werk is altijd hoog.

De leerkracht

wacht nooit; begint zelfs als de klas nog rumoerig is;

geeft geen aankondiging vooraf, maar begint onmiddellijk;
een inleiding als: ‘Beste kinderen, vandaag gaan we...’
is overbodig;
zorgt voor een korte, heldere uitleg, gebaseerd op een degelijke
voorbereiding;
geeft uitleg terwijl de oefening loopt, niet tussen twee
oefeningen door;
zorgt voor veel afwisseling;
geeft de introductie op het niveau van de sterkste leerlingen van
de klas, de anderen krijgen tijdens de zelfstandige verwerking
extra uitleg;
is tijdens het klassikale werk de dirigent van de klas en laat zich
niet afleiden door individuele leerlingen.

Zelfstandig (individueel) werk:

In elke periodeles is er een tijdspanne waarin de kinderen zelfstandig werken. Al wordt van de kinderen verwacht dat ze zelfstandig aan het werk gaan, toch is deze fase van de les vooral een sociaal gegeven, want:

de kinderen mogen elkaar helpen;
ze hoeven niet op hun plaats te blijven;
ze mogen met elkaar spreken (over de opgaven);
ze mogen samenwerken.

Het gevolg is dat er regelmatig enig geroezemoes ontstaat of dat het iets te druk wordt in de klas. Dit is meestal heel gunstig voor de werksfeer. Loopt het uit de hand, dan grijpt de leerkracht in met:

een lied;
een gedicht;
een korte klap- of stapoefening;
een kort bewegingsmoment.

Steeds is de stem van de leerkracht bepalend. Belletjes of klokjes of instrumenten om stilte te vragen kun je best vermijden. De leerkracht straalt zijn autoriteit en zijn leiderschap uit door zijn stem en zijn

houding.

Helemaal uit den boze zijn koptelefoons of
gehoorbeschermers of oorkappen; die gebruik je nooit,

omdat ze de kinderen te veel afzonderen en het contact met de klasgroep verbreken.

Tijdens het zelfstandig werk, werkt de leerkracht met individuele kinderen op de volgende manier:

De leerkracht

- is geduldig;
- werkt op het niveau van het kind;
- stimuleert het kind;
- zoekt naar wat het kind wél kan;
- blijft niet te lang stilstaan bij de problemen (problemen op tijd loslaten – wél blijven observeren – en later weer opnemen);
- geeft het kind tijd;
- geeft extra uitleg, indien nodig op een andere wijze dan tijdens de klassikale introductie;
- geeft indien nodig andere opgaven;
- werkt in een één-op-één relatie met het kind (geen groepswork);
- is didacticus en pedagoog: dit wil zeggen dat hij zijn werkwijze aanpast aan elk kind;
- observeert;
- noteert de vorderingen;
- stuurt bij;
- remedieert;
- vraagt indien nodig hulp aan
 - een collega (co-teaching is daarvoor ideaal);
 - de zorgleerkracht;
 - een therapeut.

Kinderen die klaar zijn met hun werk krijgen individueel andere opdrachten.

Bijvoorbeeld:

- Een vormtekening afwerken;
- blokfluit oefenen;
- handwerk (bv. breiwerk) voortzetten;
- een boek lezen;
- een andere activiteit;
- het schrijven van de Arabische cijfers oefenen.

Zorg ervoor dat de kinderen dit extra werk zelfstandig kunnen doen, zodat je er als leerkracht niet te veel aandacht moet aan besteden, want je aandacht moet in de eerste plaats uitgaan naar de kinderen die je hulp hard nodig hebben.

Heeft een kind hulp nodig bij zijn werk, dan gaat het eerst hulp vragen bij een ander kind. Volstaat dit niet, dan kan het bij de leerkracht komen, maar nog beter is het als het kind naar een andere leerkracht gaat. Co-teaching is ook hiervoor ideaal.

Zorg, remediëring en therapie

Aan het klassikale werk – zoals de introductie – nemen alle kinderen deel. Zorg, remediëring en therapie zijn altijd individueel en gebeuren vooral tijdens het zelfstandig werk, maar kunnen ook tijdens de muzikale opmaat en de vaklessen aangeboden worden.

Terugblik en vooruitblik

De meest door leerkrachten verwaarloosde onderdelen van elke les zijn de terug- en vooruitblik. Toch is het zinvol om beide te doen want het zijn elementen die vertrouwen wekken en geruststellen. De vooruitblik is ook een stimulans voor de kinderen om zelf al spontaan aan het werk te gaan.

De terugblik:

- is klassikaal;
- is kort;
- gebeurt aan het bord;
- zonder gebruik van de werkbladen;
- slechts enkele opgaven klassikaal uitwerken;
- dient niet om het werk klassikaal te verbeteren (klassikaal verbeterwerk is trouwens niet zinvol).

De vooruitblik:

- gaat alleen over het thema van de volgende les en gaat niet over iets dat in een verdere toekomst ligt en bevat geen oefeningen.
- Vooruitblikken is niet hetzelfde als beloven.
- Beloven doe je sowieso nooit. Beloof bijvoorbeeld niet dat je – als de kinderen goed gewerkt hebben – een wandeling zult maken of een spel zult spelen. Een klassikale wandeling moet

opgenomen zijn in het week-, periode- of jaarplan en is géén beloning. Een spel spelen met de klas doe je als je als leerkracht van oordeel bent dat dit nodig is. Je zegt ook nooit dat dit een beloning is.

Belonen en straffen

Het resultaat van het werk en de tevredenheid over de inzet zijn de beloning. Alle andere beloningen – denk aan stempeltjes, beloningskaartjes, goede punten – zijn een vorm van omkoping en zijn nefast voor de werkvreugde.

Bij klassikaal of groepswerk gaat de aandacht van de leerkracht altijd uit naar de kinderen die meewerken. Hij of zij laat zich niet afleiden door storende elementen.

De leerkracht verwijdt nooit een kind uit de klas, maar haalt het aan als er problemen zijn.

Als het nodig is om een opmerking te maken, dan gebeurt dit altijd individueel en zonder dat andere kinderen dit horen. Daarom doe je dit tijdens het zelfstandig werk of tijdens de pauzes en altijd individueel.

Als je straf geeft, maak er dan een straf van waarbij je zelf aanwezig bent.

Een straf kan best leuk zijn. De straf is geslaagd als andere kinderen komen vragen: ‘Mag ik ook een straf?’

Een straf is altijd kort, bij voorkeur niet langer dan enkele minuten, nooit een hele les of een hele speeltijd.

Geef nooit te veel uitleg over het waarom van de straf. Hoe korter de uitleg, hoe beter; en geef de uitleg pas op het einde van de straf.

Eten en drinken in de klas

De kinderen in de eerste klas hebben geen nood aan het gezamenlijk eten van een hapje en het drinken van water of thee in de klas. Sommige leerkrachten besteden hieraan tot een kwartier van de lestijd op het einde van de periodeles. Water mogen de kinderen op elk moment van de dag drinken. Het tussendoortje (hapje) kan gemakkelijk wachten tot in de pauze.

Er zijn leerkrachten die met het gezamenlijk eten en drinken vlak voor de ochtendpauze de overgang van kleuter- naar lagere school minder bruusk willen maken. Maar het is net goed dat er een duidelijk

onderscheid is tussen kleuter- en lagere school. Eersteklassers mogen vanaf de eerste dag het lagereschoolleven meemaken. Een duidelijke cesuur tussen kleuterschool en lagere school is zelfs positief voor de ontwikkeling van de kinderen. Zo mag er ook een opvallende cesuur zijn tussen de derde en de vierde klas en bij de overgang van de lagere naar de middelbare school.

Huiswerk

Huiswerk is niet aan de orde in de eerste klas, maar kinderen die thuis graag een tekening of een andere opdracht afwerken mogen dat vanzelfsprekend doen.

Huiswerk is in de hele lagere school overbodig. De kinderen moeten op school voldoende tijd krijgen om hun opdrachten te maken. De afwerking – zoals titel, illustratie, versiering – mag natuurlijk wel thuis gebeuren. Thuis oefenen (lezen, schrijven enz.) is niet nodig, maar het mag wel. Al het noodzakelijke oefenen gebeurt op school.

Als kinderen thuis een werk voltooien, vraag er dan niet naar bij aanvang van de volgende schooldag, maar doe dit tijdens de zelfstandige verwerking, en doe het individueel. Huiswerk vraag je nooit klassikaal op.

De beoordeling van het werk (huiswerk):

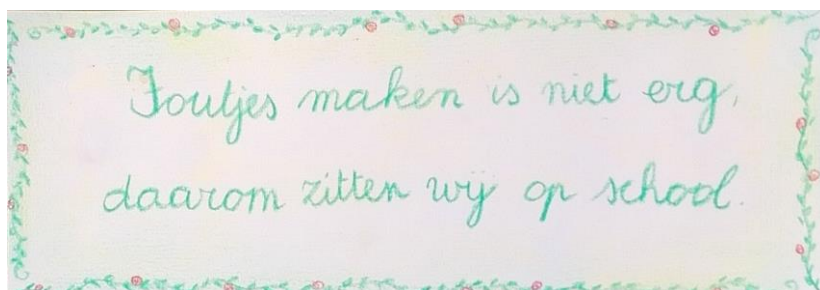
- eerst naar de schoonheid kijken in het algemeen (eerste indruk),
- dan naar de bladschikking,
- dan naar de illustratie (als die er is),
- dan naar de titel,
- dan naar het geschrift,
- ten slotte naar de inhoud.

Werk (ook huiswerk) moet niet bij iedereen ‘af’ zijn. Als leerkracht beoordeel je per kind of er al dan niet voldoende gewerkt is. Je geeft dagelijks zo veel opdrachten dat de snelle kinderen er hun handen aan vol hebben en zich in de klas niet kunnen vervelen. Zo kun je voor elk kind apart aanduiden wat het zeker moet maken en wat het mag laten vallen. Als je ervoor zorgt dat er zo veel opgaven zijn dat niemand álles

kan maken, heeft niemand er problemen mee dat niet alles ‘af’ is. Het voordeel hiervan is dat je nooit extra opgaven moet voorzien voor snellere of meer begaafde kinderen: hun opgaven staan mee op het bord en meestal zullen ook zij niet alles kunnen maken.

Zijn er fouten gemaakt? Duid ze aan en tijdens de zelfstandige verwerking bespreek je 1 of 2 fouten met het kind apart.

Over fouten gesproken, dit doordenkertje zag ik tijdens een open dag van een lagere school:

Zitten we op school omdat we daar fouten mogen maken? En thuis niet? Ik vermoed dat ik dit moet begrijpen als: uit de fouten leren we. Maar dan moeten de fouten ook gecorrigeerd worden op school en moeten de kinderen er leren waarom iets fout is en hoe ze de fouten kunnen rechtzetten.

Jammer van het verkleinwoord waarmee de zin aanvangt: dit is infantilisering van de taal en kleinerend aanspreken van kinderen. Kinderen, hoe klein ze ook zijn, voelen zich groot. Leerkrachten vermijden dan ook zo veel mogelijk verkleinwoorden en gebruiken die alleen waar het niet anders kan. Meisje blijft natuurlijk meisje, daar kun je niet omheen, maar een fout is pas een foutje als het werkelijk een heel kleine fout betreft. Als je het in het algemeen over fouten hebt, spreek je niet van foutjes.

Leesniveaugroepen

Vermijd de opdeling van de klas in leesniveaugroepen. Kinderen leren niet beter lezen in een groep van gelijk niveau.

Leesmoeders en leesvaders heb je niet nodig. Het is de taak van de leerkracht om gelegenheden tot lezen te creëren en zelf op te volgen hoe de kinderen lezen. Hij of zij kan dan ook gericht bijsturen en helpen, en doet dat bij voorkeur individueel.

Een werkwijze waarbij ieder kind voldoende gelegenheid krijgt om luidop voor te lezen is de volgende. De kinderen maken een tekening over een verhaal of maken een vormtekening. Terwijl de kinderen tekenen komen ze om beurt bij de leerkracht om een tekst voor te lezen. Gaat het lezen al vlot genoeg, dan laat de leerkracht het kind een eind van hem/haar af staan tijdens het voorlezen, want zo leert het kind goed articuleren en kun je als leerkracht ook aandacht hebben voor de stemplaatsing. Het is wel belangrijk dat de tekenende kinderen de leerkracht niet storen en als ze hulp of advies nodig hebben bij andere kinderen of de co-teacher te rade gaan.

Hoe goed moet een kind kunnen lezen?

Mijn uitgangspunt is dat een kind eind zesde leerjaar een onvoorbereide tekst zo vlot en zo boeiend kan voorlezen dat de kinderen in de klas hun werk in de steek laten om te luisteren. Lang niet ieder kind bereikt dit leesniveau, maar dat wil niet zeggen dat je er niet naar kunt streven.

De 1e schooldag van het schooljaar

De eerste schooldag is een feestelijke dag waarop de nieuwe eersteklassers in de bloemetjes gezet worden.

De leerkracht van de eerste klas vertelt een verhaal. Ofwel een zelfgeschreven sprookje ofwel een sprookje uit de verzameling van Grimm of een andere verzameling. Inhoudelijk kan dit best een ‘ontwikkelingssprookje’ zijn, waarin de hoofdfiguur een ontwikkeling en catharsis doormaakt (in het Duits noemt men dit een ‘Schicksalsmärchen’). Enkele voorbeelden uit Grimm:

De kikkerkoning
Het ezeltje
De twaalf broers
Raponsje
Sneeuwwitje e.a.

Wie economisch wil werken (zoals Steiner trouwens aanbeveelt) kiest best een sprookje waaruit letterbeelden gehaald kunnen worden, en bij voorkeur beelden voor de klinkers.

Op die eerste feestelijke schooldag heb je waarschijnlijk geen periodeles.

Is er tijd over om de kinderen een opdracht te geven (in de voormiddag na het feest of in de namiddag), dan kan dit zijn:

Een tekening maken over het verhaal.

De eerste drie vormtekeningen (bandversieringen) maken met rechte en gebogen lijnen. Kinderen één voor één een rechte en een gebogen lijn op het bord laten tekenen beschouw ik als zinloos en vervelend. Zie:

<https://www.cielen.eu/bas-kunstler-schrijft.pdf>

DAGINDELING IN HET KUNSTZINNIG BASISONDERWIJS

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

Zang en blokfluit

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spreken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

3. Instructie (introdutie of inleiding op het lesthema) (de eerste weken is dit 25 à 35 minuten, later kan dit herleid worden tot 15 à 20 minuten en duurt het zelfstandig werk langer).

Dagelijks één nieuw thema of onderwerp.

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen + klasgesprek + klassikale oefeningen. Bv. een letterbeeld.

- Lettervormen, klank en gebaar.

- Namen en woorden beginnend met de letter.

- Namen en woorden waarin de letter voorkomt.

- Lezen van letters, namen en woorden.

3.2. Herhaling van het thema + enkele oefeningen van de vorige dag.

3.3. Analyse van teksten (visuele analyse + auditieve synthese).

3.4. Syntheseoefeningen (visuele synthese).

3.5. Dictee (auditieve analyse + visuele synthese).

3.6. Vormtekenen (klassikaal de vormtekeningen oefenen).

4. Zelfstandig werk (aanvankelijk ongeveer 30 minuten, later – als de instructie korter wordt – kan dit tot 45 minuten duren).

Tijdens het zelfstandig werk:

Het bordschema aanvullen (namen, woorden toevoegen).

Het bordschema van de vorige dag afvegen (doe dit op een voor de kinderen interessante manier – zie bladzijde 71).

Individuele kinderen begeleiden.

De vorderingen van de kinderen noteren.

5. Terugblik en vooruitblik (10 minuten).

Kort enkele oefeningen gezamenlijk overlopen.

Korte terugblik op het thema: wat hebben jullie vandaag geleerd?

Korte vooruitblik op het thema van de volgende dag: waarover zal het morgen gaan?

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

Bijvoorbeeld Engels, Frans, cultuurbeschouwing, en indien de namiddagen er niet toereikend voor zijn ook bewegingsvakken en kunstzinnige vakken.

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

Muziek, vormtekenen, schilderen, boetsen, handwerk, cultuurbeschouwing, lichamelijke opvoeding, zwemmen, tuinbouw, e.a.

PERIODEOVERZICHT 1e taalperiode in de 1e klas (2 weken)

DAG 1	De klinker A
DAG 2	De klinker E
DAG 3	De klinker I
DAG 4	De klinker O
DAG 5	De klinker U
DAG 6	De medeklinker K (plofklank)
DAG 7	De medeklinker S (wrijfklank)
DAG 8	De medeklinker L (vloeiklank)
DAG 9	De medeklinker M (neusklank)
DAG 10	De medeklinker R (vloeiklank of rolklank)

In dit periodeoverzicht houd ik geen rekening met de eerste feestelijke schooldag van het schooljaar. In sommige scholen zal men onmiddellijk op die eerste schooldag met een periodeles starten, in andere scholen zal men pas op de tweede schooldag met de eerste periodeles van start gaan.

In deze eerste taalperiode neem ik als voorbeeld het sprookje *De kikkerkoning* (Grimm 1, zie bladzijde 38). Iedere leerkracht is echter vrij om zelf een sprookje te kiezen. Het hoeft ook niet één sprookje te zijn voor alle klinkers zoals ik het hier doe, het kan ook voor elke klinker een ander sprookje zijn. De keuze voor één sprookje voor alle klinkers (en voor één medeklinker) heeft als voordeel dat je het sprookje gedurende enkele dagen kunt herhalen, waardoor de kinderen ook dagelijks spreekopdrachten krijgen.

Een lijst met een mogelijke volgorde om letters en lettercombinaties aan te brengen vind je op mijn website:

<https://www.cielen.eu/letters-lettercombinaties-sprookjes-beelden-2017-10-11.pdf>

WAAROM MET DE KLINKERS BEGINNEN?

In het periodeoverzicht op de vorige bladzijde zie je dat ik met de klinkers begin. Waarom?

Omdat in de naam van elk kind minstens één klinker voorkomt. Zo kun je de eerste week al elk kind individueel betrekken, enthousiasmeren en motiveren doordat het zijn naam en de letters (de klinkers) ervan op het bord ziet verschijnen. Begin je met medeklinkers, dan bereik je dit niet omdat het kan gebeuren dat een medeklinker niet voorkomt in de namen of dat sommige kinderen heel lang moeten wachten voor een letter uit hun naam aan bod komt.

Een kind dat bijvoorbeeld Ravelin heet komt dankzij de klinkers in zijn naam drie keer in de belangstelling tijdens de eerste week van het schooljaar en voelt zich dan ook drie keer persoonlijk aangesproken. Als een kind alleen de klinker Y in zijn naam heeft, neem je uitzonderlijk de letter Y mee op in het thema van de klinker I. Het beeld van de Y volgt dan enkele weken later.

Elk kind herkent in meer of mindere mate de letters uit zijn eigen naam en doet daarmee spontaan aan analyse. Het kind herkent ook de letters van zijn eigen naam in de namen van de andere kinderen. Omdat de klinkers het meest aan bod komen, is er ook het meest gelegenheid tot herkenning ervan in andere namen en woorden. Deze spontane analyse is de ideale aanzet om tot lezen te komen.

Sommige leerkrachten zijn ertoe overgegaan om de klinkers pas in de advent aan te bieden. Dit is niet zo'n gunstige evolutie, want op deze manier verhindert men de kinderen om spontaan tot lezen te komen en kan men in het eerste trimester geen analyse- noch syntheseoefeningen maken. Waarom in de advent? Omdat men de klinkers beschouwt als hemelse gaven die samen met het Jezuskind naar de aarde gebracht worden door de engelen tijdens de adventstijd. Het is een religieuze opvatting die leidt tot een minder goede pedagogische aanpak.

DE KIKKERKONING of IJZEREN HENDRIK

Grimm 1

De leerkracht vertelt dit sprookje minstens één dag voorafgaand aan het aanbrengen van de eerste letter (in dit geval de klinker A). Lukt dit niet op de openingsdag van het schooljaar, dan gebeurt dit op de tweede schooldag en begint het leren van de letters pas op de derde schooldag.

Op de tweede dag kunnen de kinderen na het verhaal erover tekenen. Daarnaast kunnen ze die dag ook meer tijd besteden aan ritmische oefeningen, zang, het leren hanteren van de blokfluit, het oefenen van de vier hoofdbewerkingen met potloden of andere materialen. Ook het vormtekenen kan dan al beginnen met de eerste drie opgaven.

Indertijd, toen wensen nog in vervulling gingen, was er eens een koning die heel mooie dochters had; maar de jongste was zó mooi dat zelfs de zon, die toch al zo veel gezien heeft, er zich over verbaasde als ze naar haar keek.

Dicht bij het koningspaleis lag een groot donker woud, waarin aan de voet van een oude linde een bron opborrelde. Toen het op een dag heel warm was, liep de prinses het bos in en vleide zich neer bij de koele bron en omdat ze zich een beetje verveelde, nam ze haar gouden bal, wierp die omhoog en ving hem weer op; dat was het liefste wat ze deed. Nu gebeurde het dat de koningsdochter de bal niet met haar handen kon opvangen, waardoor hij op de grond viel en in de bron rolde. De prinses keek de bal na, maar hij verdween in de bron en die was zo diep, zo diep dat men de bodem ervan niet kon zien. Ze begon te wenen en weende steeds harder, niets kon haar troosten. Toen ze zo jammerde, riep er iemand: ‘Wat is er, koningsdochter, je huilt zo hard dat je zelfs de stenen vermurwt.’ Ze keek om zich heen om te zien vanwaar die stem kwam en zag een kikker die zijn lelijke, dikke kop uit het water stak. ‘Ach, ben jij dat, ouwe watertrapper,’ zuchtte ze, ‘ik huil omdat mijn gouden bal in de bron gevallen is.’ ‘Stil maar en droog je tranen,’ antwoordde de kikker, ik kan je wel helpen, maar wat krijg ik van je als ik je bal terugbreng?’ ‘Al wat je maar wenst, lieve kikker,’ zei ze, ‘mijn

kleren, mijn parels, mijn edelstenen en de gouden kroon die ik op heb.’ De kikker antwoordde: ‘Je kleren, je parels en edelstenen en de gouden kroon hoef ik niet, maar als je van me houdt, en ik je vriendje en speelkameraadje mag zijn; naast je aan tafel mag zitten en uit je gouden bordje mag eten, uit je bekertje mag drinken en in je bedje mag slapen; als je me dat belooft, dan zal ik naar beneden duiken en je je gouden bal terugbrengen.’ ‘Ach ja,’ zei de prinses, ‘ik beloof het allemaal, al wat je wilt, als je mijn gouden bal maar terugbrengt.’ Maar ze dacht: Ach, die dwaze kikker raaskalt maar. Die leeft toch in het water bij de andere kikkers en kan nooit het vriendje van een mens zijn.’

Toen de kikker de belofte gekregen had, dook hij onder, dieper en dieper en na een poos kwam hij met de bal in zijn bek weer naar boven gepeddeld, en wierp hem in het gras. De koningsdochter was dol van vreugde toen ze haar speelgoedje terugzag, raapte het op en huppelde ermee weg. ‘Wacht, wacht!’ riep de kikker, ‘neem me mee, ik kan niet zo snel lopen als jij!’ Maar het hielp niet dat hij zo luid kwaakte, de prinses luisterde niet, maar liep snel naar huis en dacht niet meer aan de arme kikker die weer in de bron verdween.

’s Anderendaags, toen zij met de koning en het hele hof aan tafel zat en van haar gouden bordje at, kwam daar, flitsch flatsch, flitsch, flatsch, iets de marmeren trap opgekropen en toen het boven was, klopte het aan de deur en riep: ‘Koningsdochter, jongste, doe open!’ Ze stond op, liep naar de deur om te zien wie daar was, maar toen ze de deur opende, zag ze daar de kikker zitten. Ze wierp de deur dicht, ging weer aan tafel en zag bleek van de schrik. De koning merkte wel dat ze overstuur was en vroeg: ‘Mijn kindje, wat is er, waarvan ben je zo geschrokken? Stond er een reus voor de deur die je komt halen?’ ‘Ach, lieve papa, toen ik gisteren in het woud bij de bron aan het spelen was, viel mijn gouden bal in het water en omdat ik daar zo om weende, heeft de kikker hem eruit gehaald, en toen hij aandrong, heb ik beloofd dat hij mijn speelkameraadje mocht worden. Ik had echter nooit gedacht dat hij uit het water zou komen. Nu staat hij daarbuiten en wil bij mij zijn.’ Toen klopte de kikker voor de tweede keer en riep:

‘Koningsdochter, jongste,
doe open ,
weet je niet meer
wat je gisteren beloofd hebt,
bij de koele bron?
Koningsdochter, jongste,
doe open!’

Toen zei de koning: ‘Je moet je belofte houden. Ga nu maar snel de deur opendoen.’ De prinses stond op, deed de deur open en de kikker hupte achter haar voeten aan naar binnen tot aan haar stoel. Daar zat hij dan en kwaakte: ‘Til me op!’ Ze aarzelde, maar de koning beval haar te doen wat de kikker vroeg. Toen de kikker op de stoel zat, wilde hij op tafel springen en toen hij daar dan zat, zei hij: ‘Schuif je gouden bordje wat dicht, dan kunnen we er samen uit eten.’ Dat deed ze dan wel, maar je kon zo zien, dat het niet van harte was. De kikker liet het zich goed smaken, maar zij kreeg geen hap door haar keel. Eindelijk zei de kikker: ‘Ik heb genoeg en ik ben moe. Draag me nu naar je kamertje en maak je zijden bedje op, dan kunnen we gaan slapen. De koningsdochter begon te wenen en was vies van de koude kikker die ze niet durfde aanraken en nu in haar mooie zijden bedje wou slapen. De koning werd boos en zei: ‘Iemand die je geholpen heeft toen je in nood was, mag je daarna niet in de steek laten.’ Daarop nam ze de kikker met twee vingers op, droeg hem naar boven en zette hem in een hoek. Maar toen ze in bed lag, kwam hij aangekropen en zei: ‘Ik ben moe, ik wil slapen net als jij. Til me op of ik ga het tegen je vader zeggen.’ Toen werd de prinses vreselijk boos, tilde hem op en gooide hem met alle kracht tegen de muur: ‘Daar kun je rusten, jij vieze kikker!’ Maar toen hij eraf viel, was hij geen kikker meer, maar een prins met mooie vriendelijke ogen. Hij werd, zoals haar vader het wilde, haar lieve vriend en echtgenoot. Toen vertelde hij haar dat hij door een boze heks betoverd was en dat alleen de koningsdochter hem uit de bron kon verlossen. Morgen zouden ze samen naar zijn eigen rijk vertrekken.

Toen gingen ze slapen en de volgende ochtend bij zonsopgang kwam er een koets aangereden, met acht witte paarden ervoor, met witte struisveren op het hoofd en met gouden leidsels. Achter op de koets

stond de trouwe Hendrik, de dienaar van de jonge koning. De trouwe Hendrik was zo droef toen zijn meester in een kikker was veranderd, dat hij drie ijzeren banden om zijn hart had laten smeden opdat het niet van smart en droefheid zou breken. De koets moest de jonge koning naar zijn rijk terugbrengen. De trouwe Hendrik liet beiden instappen, ging weer achter op de koets staan en was dolgelukkig om de verlossing van zijn meester.

Toen de koets een eind gereden had, hoorde de prins achter zich een gekraak alsof de koets brak. Hij draaide zich om en riep:

‘Hendrik, breekt de koets in twee?’
‘Dat is het niet, mijn heer, oh nee,
een ijzeren band brak van mijn hart,
dat diep verzonken was in smart
toen jij daar in de bron verdween,
en kikker werd in ‘t donker veen.’

Nog een keer en daarna nog een keer kraakte het onderweg en telkens dacht de koningszoon dat de koets in tweeën brak, maar het waren de ijzeren ringen die van het hart van de trouwe Hendrik vielen omdat zijn meester nu verlost en gelukkig was.

Dag 1 van de eerste taalperiode

Vooraf (vóór de kinderen in de klas komen) staat het bord klaar.

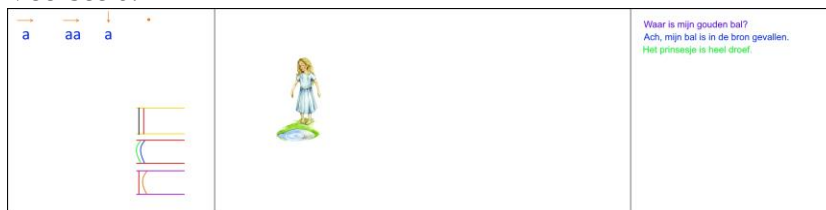
In het middendeel links het beeld van de letter die je gaat aanbieden.

Op de linkervleugel of op een ander bord ergens in de klas: de syntheseoefening.

Op de rechtervleugel of op een ander bord ergens in de klas: de analyseoefening.

Het bord voor de analyse en het bord voor de synthese mogen ook op een andere plek in de klas of zelfs buiten de klas staan (gang, hal, ander lokaal...). Hiermee krijg je weer wat extra bewegingsmogelijkheid en kunnen de kinderen beter onderscheid maken tussen de beide activiteiten. Het verdient aanbeveling om de kinderen te laten staan tijdens de analyse- en syntheseoefeningen aan het bord.

Voorbeeld:

Waarom moet het bord klaarstaan? Omdat de kinderen met grote verwachtingen in de klas komen en onmiddellijk bij het binnenkomen een esthetische ervaring opdoen. De schoonheid van het bordschema zet aan tot leren; een mooi bord wekt de weetlust op en daarmee ook de werklust. Maak je bord dus zo dat elk kind bij het binnenkomen van de klas met grote ogen, verwondering en interesse naar het bord kijkt. Niets zo saai als in een klas binnenkomen waar niets op het bord staat: een lege zwarte of groene wand recht in het blikveld van de kinderen, of waar een bord hangt vol grijze veegsporen of slordig geschreven teksten.

Al wat op een dag aan bod komt staat op voorhand op het bord. Dus ook de vormtekeningen (bandversieringen), tekeningen en/of teksten

voor de les Frans of Engels, voor muziekles enz. En al wat op het bord staat moet ook die dag aan bod komen. Zet niets of laat niets op het bord staan dat die dag niet gebruikt wordt. Sommige zaken kunnen echter wel enkele dagen op voorhand op het bord staan, zodat de kinderen ze onbewust opnemen. Dit geldt vooral voor vormtekeningen.

Begin zéér stipt. Dit wil zeggen: als de school om 9 uur begint, begin je stipt om 9 uur met de muzikale opmaat. Als de school eraan houdt om de kinderen in rijen op te stellen, dan moet dit gebeuren vóór de aanvang van de lestijd en niet op het moment dat de lestijd begint. Een goede school heeft echter geen behoefte aan rijen en een schoolbel is ook overbodig.

1. Muzikale opmaat:

In deze eerste periode van het schooljaar: eenstemmige zomer- en herfstliederen. Elk lied een aantal keer zingen, altijd meer dan 1 keer, liefst minstens 3 keer. Blokfluit oefenen. De vingerzetting voor de toon B (H of si).

Het is zéér wenselijk en bijzonder gunstig voor de kinderen dat de muzikale opmaat met verschillende klassen samen gebeurt. Bijvoorbeeld samen met 1e, 2e en 3e klas. Zo ook 4+5+6 tezamen.

2. Mondelinge herhaling en ritmiek.

Spreken + klappen, stappen van het alfabet, de dagen van de week, de maanden van het jaar. Vooruit en achteruit, met variaties in klappen, stappen, spreken in een stevig ritme. Tellen tot 20 (later ook tot 24 of 30 en meer). Vooruit, achteruit.

Gedichtje met euritmische gebaren.

Tellen tot 10 (later ook tot 24 of 30 enz.) in een andere taal (Frans, Engels, Spaans, Italiaans enz.).

Versjes met een ritme om te stappen en te klappen.

Gedichtjes in jambisch ritme (kort-lang), trocheus (lang-kort), anapest (kort-kort-lang) en dactylus (lang-kort-kort).

Getallenrijen (bv. 2-4-6-8-10-... en 3-6-9-12-... enz.) tot 20 of iets verder.

Getallen leggen met materialen (potloden zijn hiervoor het meest geschikt) en aansluitend daarmee eenvoudige optellingen, aftrekkingen, vermenigvuldigingen en delingen oefenen.

BAS KUNSTLER BEGINT TE LEZEN

Je kunt, zodra er letters geleerd zijn, letters laten leggen met de potloden; kinderen zoeken zelf oplossingen voor het leggen van letters met gebogen lijnen zoals O, S, P enz.

Ook de mondelinge herhaling en de ritmiek kunnen met verschillende klassen tezamen gebeuren. Bijvoorbeeld met 1e, 2e en 3e klas samen. Zo ook 4+5+6 tezamen. Het laatste gedeelte, namelijk het leggen van getallen en het daarbij horende rekenen gebeurt alleen in de eerste klas.

3. Instructie (introductie of inleiding op het lesthema) (25 à 35 minuten).

De letter A

Het is niet noodzakelijk om met de A te beginnen. Je kunt gelijk welke klinker als eerste nemen. De volgorde speelt geen rol.

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen.

Herhaling van een gedeelte van het sprookje DE KIKKERKONING (op voorwaarde dat het sprookje eerder verteld is, anders vertel je het nu, maar dat is minder aan te raden). Aan de hand van vragen herhaal je samen met de kinderen het gedeelte van het verhaal waaruit het letterbeeld A zal komen. Voor dit sprookje is dit het gedeelte waarin de prinses met haar gouden bal speelt die telkens boven de bomen uit in het zonlicht komt en schittert, waarop de prinses met de armen omhoog gespreid uitroept: ‘**Waaaauw!**’

In dit gebaar van de prinses zit het gebaar van de A, maar omgekeerd. Dan valt de bal in het gras en de prinses roept: ‘**Ai**, gevallen!’ Met de armen open naar beneden gericht.

In Vlaanderen kun je ook de uitroep ‘**Amaai!**’ hieraan koppelen, bijvoorbeeld als de gouden bal tegen een tak botst. Ook de uitroep ‘**Au!**’ of ‘**A!**’ kun je erbij betrekken als de bal op het hoofd van de prinses valt. Je kunt ook de bal laten weggrollen in het bos, waarna de prinses op zoek gaat en als ze de bal vindt, zegt ze: ‘**Aha**, hier ben je!’ Ze streelt de bal en mompelt: ‘**Aai**, balletje, aai.’

Als de bal in de bron valt, zucht de prinses verdrietig: ‘**Ach**, nu is de bal weg!’ Dit is het gebaar waaruit hier het beeld van de letter (kapitaal) A komt, al maakt het niet uit of de prinses de armen omhoog of omlaag spreidt.

Steiner verbindt de klank A met verwondering en geeft als voorbeeld een mooie zonsopgang waar we dan met de uitroep ‘AH’ naar kijken. In het Nederlands gebruiken we de uitroep ‘AH’ doorgaans niet als uitroep van verwondering. Het is dus niet nodig om Steiner hierin te volgen. Je kunt beter zelf op zoek gaan hoe de klank A in het Nederlands gebruikt wordt, zoals je in het voorbeeld met de prinses hierboven kunt zien.

Heb je dit samen met de kinderen zo besproken (klasgesprekje van enkele minuten), dan maak je samen met de kinderen het gebaar van de A. Dit kun je doen op verschillende manieren, bijvoorbeeld:

De armen spreiden.

De benen spreiden.

In een kring staan en licht achteroverhellen, met de armen gespreid.

Met de vingers de letter A vormen.

Nu teken je de letter (kapitaal) **A** over de tekening van de prinses heen (of je projecteert ze erop of je gebruikt een doorschijnend blad of folie). Je zegt de klank van de A en je tekent in verschillende groottes en in verschillende kleuren de kapitaal **A** rondom de prinses. Elke kapitaal die je getekend hebt, laat je door de kinderen (klassikaal) lezen.

In Antwerpen kun je ook de **A** van Antwerpen ertussen zetten. Daarna teken je de letter in verschillende vormen. Als onderkastletter (leesletter ofte kleine drukletter op 2 manieren: **a** en **ɑ**, als handschriftletter **a** en als sierlijke hoofdletter **A**. Enkele keren op verschillende plaatsen op het bord en in verschillende kleuren. Elke letter die je tekent laat je door de kinderen lezen.

NAMEN DIE MET A BEGINNEN

Nu is het tijd om namen te zoeken die met A beginnen of waarin de A voorkomt. De eerste namen die de kinderen aanbrengen teken je op het bord, de volgende noteer je op een blad en zet je later (terwijl de kinderen tijdens het zelfstandig werk het bord overnemen) op het bord. Steeds in kapitalen want het gaat nog om tekenen, niet om schrijven. Begin eerst met de namen van de kinderen in de klas.

Bijvoorbeeld: AÏCHA, ALICJA, ADRIAAN, ARAF.

Vervolgens de namen van broers, zusjes en andere kinderen en leerkrachten op school en ten slotte van andere mensen, van dieren enz.

Bijvoorbeeld: AAGJE, ANNE, AART, ABEL, BLACKY enz.

Daarna zoek je namen met een A erin of eindigend op A.

Bijvoorbeeld: GABRIËL, ELIAS, MARIA enz.

Woorden die met een A beginnen en met een A erin.

Bijvoorbeeld: APPEL, AARDBEI, PAPA, MAMA enz.

Schrijf enkele namen en woorden in kapitalen op het bord, de andere noteer je op een blaadje en voeg je later – tijdens het zelfstandig werk – toe op het bord.

Het is niet nodig om de letter A een aparte kleur te geven binnen een woord.

Namen en woorden staan door elkaar op het bord. Dit hoeft niet perfect horizontaal te zijn, enige beweeglijkheid en soepelheid maakt het des te interessanter.

Je hoeft niet alle namen en woorden die de kinderen aanbrengen op het bord te zetten, je maakt een keuze en later, als de kinderen zelfstandig aan het werk zijn, kun je individueel namen en woorden laten toevoegen. Die schrijf je dan even voor op een klad- of oefenblaadje.

Moeten alle kinderen alles overnemen van het bord?

Nee, dat hoeft niet.

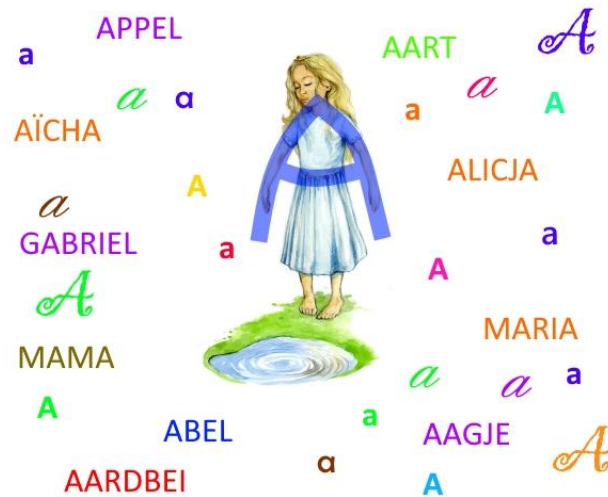
Ieder kind werkt zo goed mogelijk en je zorgt als leerkracht ervoor dat je zwakke kinderen individueel helpt. Het resultaat is minder belangrijk dan de inzet, maar het moet wel mooi zijn.

Als een kind moe is van het schrijven, dwing het dan niet om voort te doen, maar geef een andere opdracht, bijvoorbeeld een bewegingsopdracht.

Waarom eerst namen zoeken?

Door met namen te beginnen wek je de aandacht van de kinderen. In iedere naam komen klinkers voor, waardoor je in de eerste week van het schooljaar al ieder kind individueel kunt 'raken': minstens één keer in die eerste week zal de naam van ieder kind op het bord staan en zal het kind zich daardoor persoonlijk aangesproken voelen.

Maar namen hebben nog meer voordelen. In vele namen worden de letters anders verklankt dan we in het Nederlands gewoon zijn. Door met namen te beginnen pinnen we de uitspraak van de letters niet vast op één klank. Toch herkennen de kinderen die letters in hun naam. Een jongen die Teun heet weet perfect dat er in zijn naam een E en een U voorkomen, maar weet ook dat die niet als E en U uitgesproken worden. In Gudrun zie je een U (twee zelfs), maar hoor je een OE. Trui heeft een U en een I, maar je hoort iets helemaal anders. Bij Louis zie je drie klinkers, maar twee daarvan klinken anders dan verwacht. Zo is dat ook

voor Wouter met zijn O en U die niet als O en U te horen zijn. En heet het kind Lewis, dan heeft die E een wel heel vreemde klank. Sommige letters worden zelfs helemaal niet uitgesproken. Neem bijvoorbeeld Jules: De E en de S hoor je niet, maar zie je wel. De twee L'en in Guillaume klinken als een J en de A en de U klinken samen als O. In Margaux verdwijnen niet minder dan drie letters in die éne klank O. Toch heerlijk, dat je met namen zo een grote beweeglijkheid hebt in het verklanken van de letters. Is dit niet te verwarrend voor kinderen die pas beginnen lezen? Helemaal niet, het maakt het denken soepel en de kinderen aanvaarden probleemloos dat niet alles is zoals het er op het eerste gezicht uit ziet. Trouwens, hoe denk je dat Franse en Engelse kinderen leren lezen? Van bij het begin leren zij woorden lezen waarin

letters andere klanken voorstellen dan men fonetisch gezien verwacht en zijn er letters die niet uitgesproken worden.

Heb je 2 à 3 minuten lang namen en woorden laten zoeken en heb je voldoende namen en woorden op een blaadje genoteerd om straks op het bord te zetten, laat je de kinderen in groepjes van 5 à 6 aan het bord komen om er een letter A te tekenen met wit krijt: eerst de schuine lijn links van boven naar beneden, dan de schuine lijn rechts van boven naar beneden en dan het horizontale streepje van links naar rechts. Met drie lijnen kun je de letter A tekenen. Dit laat je in de volgende rekenperiode bij de behandeling van het getal 3 nog eens doen. Zo kun je het tekenen van letters verbinden met het tellen. In de loop van de volgende dagen kom je bij deze reeks: de I teken je met één streep (in één beweging) net als de O en de U. De L in twee bewegingen, de A in drie, de E in vier.

3.2. Herhaling van het thema van gisteren.

Dit is vandaag niet van toepassing, aangezien dit de eerste les is.

3.3. Analyse van teksten: visuele analyse + auditieve synthese.

Op de rechtervleugel van het bord (of op een bord op een andere plaats in de klas of buiten de klas) staan enkele zinnen uit het sprookje *De kikkerkoning*. Het lettertype is onderkast (leesletter), maar elke zin begint met een kapitaal en de leestekens staan er zoals het hoort.

Bijvoorbeeld:

Waar is mijn gouden bal?

Ach, mijn bal is in de bron gevallen.

Het prinsesje is heel droef.

De kinderen komen bij het bord staan. Als het klaslokaal te klein is, kun je een bord apart voorzien voor de analyseoefeningen en dit bord in een ander lokaal of in de gang zetten. Dit geeft extra beweging. Wacht niet tot alle kinderen perfect en stil bij het bord staan, maar begin onmiddellijk zodra je zelf bij het bord bent aangekomen. Omdat je voldoende herhaling voorziet, is het geen probleem als niet iedereen

van bij het begin alles meedoet. Hoe strakker je tempo, hoe beter voor de kinderen.

Waarom meer dan één zin?

Om de kinderen die al kunnen lezen tegemoet te komen.

Om voldoende mogelijkheden te hebben bij de analyse.

Lees een drietal keer de drie zinnen, klassikaal.

Als je een aanwijsstok gebruikt of je wijst met de hand aan, dan volg je in het begin de zin van links naar rechts, maar na enkele dagen wijs je de regel alleen nog achteraan aan, niet ervoor. Zo dwing je de kinderen om de ogen direct naar het einde van de regel te richten. Dit bevordert het vloeiend lezen.

Zo doe je dit ook als je een woord aanwijst: steeds het einde van het woord aanwijzen. Wanneer de kinderen beginnen met het lezen van boeken en ze willen daarbij de regels aanwijzen met een strook papier of een lat, dan laat je hen dit doen boven de regel. Op deze manier kunnen ze vooruitkijken naar de volgende regel. Laat je dit aanwijzen onder de regel gebeuren, dan zien ze niet wat er gaat komen.

Zijn er kinderen in de klas die al kunnen lezen, dan mogen zij de tekst ook apart voorlezen. Meestal zijn er enkele kinderen in de klas die al kunnen lezen; zij zijn de voortrekkers voor de andere kinderen. Dankzij deze oefeningen worden deze kinderen actief bij de les betrokken en gaan ze zich niet vervelen.

Je wijst nu een willekeurig woord aan in de tekst: de kinderen lezen het woord klassikaal. Bij deze oefeningen zelden of nooit een kind apart laten lezen, maar steeds gezamenlijk. Zo kunnen de zwakke kinderen ook meedoen. Later, tijdens het zelfstandig werk kun je kinderen apart laten lezen. Een voorbeeld:

Wijs het woord *Ach* aan, de kinderen lezen ‘ach’.

Wijs het woord *mijn* aan, de kinderen lezen ‘mijn’.

Wijs het woord *bal* aan. De kinderen lezen ‘bal’.

Wijs het woord *is* aan. De kinderen lezen ‘is’.

Wijs het woord *droef* aan. De kinderen lezen ‘droef’.

Dit doe je nog een of twee keer op dezelfde wijze. Het lezen zal steeds vlugger gaan omdat de kinderen de tekst snel uit het hoofd kennen.

Je vraagt: wat heb je nu eigenlijk gelezen?

Een kind (of enkele kinderen) zal bijvoorbeeld antwoorden: 'Ach mijn bal is droef.'

Je vraagt: 'Is de bal droef?' 'Kan dat, een bal die droef is?'

Hier volgt een heel kort klasgesprekje van 1 à 2 minuten. De kinderen mogen door en met elkaar spreken. Een lichte chaos is nu op zijn plaats ter afwisseling van het sterk geleide werk.

Het herkennen van de woorden uit de tekst is VISUELE ANALYSE. Maar tegelijk doe je ook aan AUDITIEVE SYNTHESE, doordat je met de woorden een nieuwe zin maakt.

Wacht nu niet tot het weer stil is, want dan kun je nog lang wachten. Begin gewoon aan de volgende analyse + synthese, dus met het maken van een tweede zin. Zo heb je direct weer de aandacht van iedereen.

De zinnen moeten niet altijd ernstig of zinvol zijn. De kinderen genieten ervan als de zin inhoudelijk niet helemaal klopt.

Bijvoorbeeld:

Wijs **Waar** aan: de kinderen lezen 'waar'.

Wijs **is** aan: de kinderen lezen 'is'.

Wijs **het** aan: de kinderen lezen 'het'.

Wijs **gouden** aan: de kinderen lezen 'gouden'.

Wijs **prinsesje** aan: de kinderen lezen 'prinsesje'.

Twee- of driemaal herhalen en daarna weer een kort chaotisch klasgesprekje van 1 à 2 minuten over: 'Bestaat er een gouden prinsesje?'

Nu kun je nog een derde zin maken. Bijvoorbeeld:

Wijs **Het** aan: de kinderen lezen 'het'.

Wijs **prinsesje** aan: de kinderen lezen 'prinsesje'.

Wijs **is** aan: de kinderen lezen 'is'.

Wijs **in** aan: de kinderen lezen 'in'.

Wijs **de** aan: de kinderen lezen 'de'.

Wijs **bron** aan: de kinderen lezen 'bron'.

Wijs **gevallen** aan: de kinderen lezen 'gevallen'.

Weer twee- of driemaal herhalen gevolgd door een kort chaotisch gesprekje over deze zin.

Zoals je in deze voorbeelden kunt zien, hoeft je niet alleen éénlettergrepige woorden te gebruiken. Het heeft zelfs voordelen om meerlettergrepige en éénlettergrepige woorden door elkaar te gebruiken, omdat de zeldzame lange woorden snel te herkennen zijn.

Dan volgt de analyse van woord naar letter.

Je laat bijvoorbeeld drie kinderen bij het bord komen en geeft hen iets om aan te wijzen (stok, lat...). Telkens een kind de gevraagde letter heeft aangewezen, geeft het de stok door aan een kind in de klas, dat dan ook bij het bord komt en even wacht tot de twee kinderen vóór hem een letter aangewezen hebben. Zo kunnen vele kinderen kort na elkaar aan de beurt komen.

L: ‘Waar zie je de letter **a**?’

Het eerste kind mag in een woord de letter **a** aanwijzen. Het tweede kind wijst in een ander woord (of in hetzelfde woord) de letter **a** aan. Het derde kind doet dit ook, en zo verder tot er een vijf- à zestal kinderen aan de beurt geweest is.

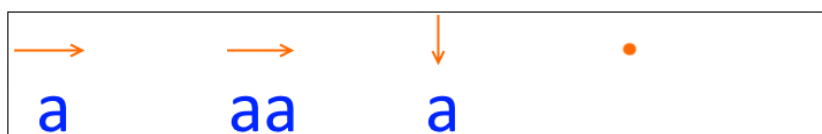
Het is geen probleem als twee kinderen na elkaar dezelfde **a** aanwijzen. Hanteer bij deze oefening een vlot tempo. Niet wachten! Kan een kind de letter niet aanwijzen, dan help je even en direct komt het volgende kind aan de beurt.

3.4. Syntheseoefeningen: visuele synthese.

Omdat er nu slechts één letter aangebracht is, kan er nog geen sprake zijn van synthese. Maar de oefening kan al gemaakt worden zodat de kinderen, zodra er in de tweede week een medeklinker bijkomt, er al vertrouwd mee zijn.

Op de linkervleugel van het bord, of beter nog op een bord ergens anders in of buiten de klas staat de letter **a** in onderkastletter (leesletter). De kleur van de letter kies je zelf. De kinderen komen bij dit bord staan. Links op het bord staat **a**, rechts daarvan **aa**, uiterst rechts **a**. Boven de eerste **a** staat een lange horizontale pijl (→). Boven de middelste **aa** staat een lange horizontale pijl (→). Boven de rechtse **a** een korte verticale

pijl (↓). Het punt rechts dient voor de doffe e die morgen aan de beurt komt.

De eerste **a** moet lang klinken bij het lezen. Waarom? Omdat in het Nederlands zeer veel open lettergrepen voorkomen waarbij de klinker lang wordt uitgesproken. Ook bij het lezen van het alfabet in het Nederlands klinken de klinkers lang terwijl ze slechts één keer geschreven worden. In het Frans bijvoorbeeld is dit niet zo, de e in het alfabet klinkt er als een doffe e.

De middelste **aa** klinkt ook lang. Dit is voor de hand liggend, in gesloten lettergrepen wordt de lange klank meestal voorgesteld door twee klinkers. Uitzondering is het onbepaald lidwoord 'een', daarin klinkt de dubbele e als een doffe e. Dit komt morgen aan de beurt.

De rechtse **a** klinkt kort. Ook dit is duidelijk, een korte klank in een gesloten lettergreep schijf je met één klinker.

Dit oefen je met gebaren waarmee je lang en kort uitbeeldt. Bijvoorbeeld zo: bij de lange klank gaan de twee handen voor de borst langzaam uiteen. Bij de korte klank tik je met beide handen (vingertoppen) even op de tafel of in de lucht.

Dit herhaal je een drietal keer in dezelfde volgorde, van links naar rechts. Daarna ook nog eens door elkaar.

3.5. Dictee: auditieve analyse.

De kinderen gaan naar hun plaats.

Ze nemen een kleurpotlood of – bij voorkeur – een schetspotlood.

Ze krijgen een klein oefenblad (formaat A6 = kwart van een A4-blad). Je geeft eerst duidelijk aan (desnoods voordoen op het bord) dat de kinderen de letters naast elkaar moeten schrijven en aan de linkerkant van het blad moeten beginnen. Dit oefen je desnoods vóór je met het dictee begint.

Waarom op deze manier?

Omdat dit voorbereidt op de visuele synthese die in een later stadium bij deze dictees aan bod komt en waarbij de kinderen de woorden lezen die ze gevormd hebben met de letters.

De kinderen schrijven (tekenen) de letters in kapitalen. De kinderen die al verbonden schrift kennen, mogen dat vanzelfsprekend gebruiken.

L (leerkracht): ‘Teken (schrijf) de letter van de eerste klank die je hoort in AARDE.’

De kinderen schrijven (tekenen) de A.

L: ‘Teken de letter van de laatste klank die je hoort in MAMA.’

De kinderen schrijven (tekenen) de A.

L: ‘Teken de letter van de middelste klank die je hoort in PAN.’

De kinderen schrijven (tekenen) de A.

L: ‘Teken de letter van de laatste klank die je hoort in PAPA.’

De kinderen schrijven (tekenen) de A.

L: ‘Teken de letter van de middelste klank die je hoort in VAL.’

De kinderen schrijven (tekenen) de A.

L: ‘Teken de letter van de eerste klank die je hoort in AAP.’

De kinderen schrijven (tekenen) de A.

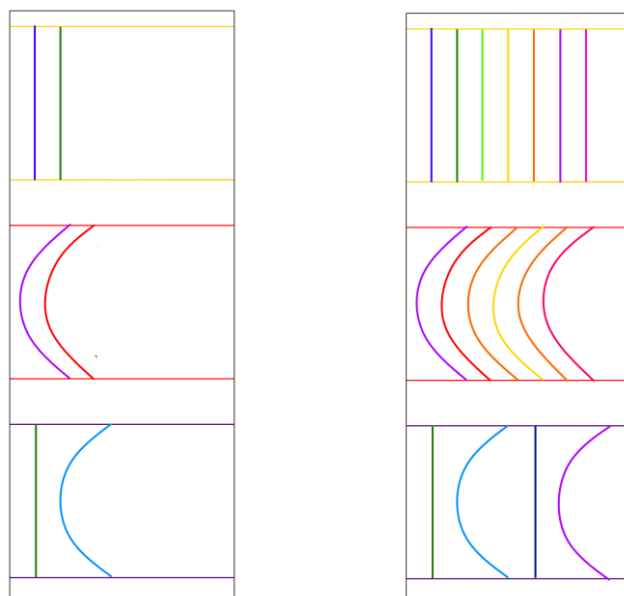
Een of twee kinderen verzamelen de blaadjes. Ook dit mag weer chaotisch verlopen.

3.6. Vormtekenen.

Amper zitten enkele kinderen op hun stoel of je begint al met het oefenen van de vormtekeningen. Omdat je de oefeningen verschillende keren herhaalt, kunnen de tragere kinderen – die nog niet op hun stoel zaten toen je begon – toch elke opgave voldoende oefenen.

Ik ga er in dit voorbeeld van uit dat dit de eerste dag is waarop je vormtekeningen in voorbereiding op het verbonden schrift maakt en dat je dus op de eerste schooldag met het openingsfeest nog geen vormtekeningen hebt laten maken. Is dit wel gebeurd, dan geef je nu de opgaven die erop volgen.

Deze drie vormen op de afbeelding links heb je op voorhand op het bord klaargezet en vul je nu aan met de vormen zoals op de afbeelding rechts:

Je volgt met een vinger of een stok de lijnen van de bovenste opgave (verticale lijnen), steeds van boven naar beneden en je vult de reeks aan met krijt. De kinderen doen mee met de vinger in de lucht. Dit herhaal je en je laat de kinderen bij elke herhaling op een andere manier meedoen.

Bijvoorbeeld:

- met de rechterhand in de lucht;
- met de linkerhand in de lucht;
- met de rechterduim op het tafelblad;
- met de linkerpink op de rechterarm;
- met de rechtervoet op de vloer;
- met de neus in de lucht;
- met de linkermiddelvinger op het voorhoofd;
- met de rechterwijsvinger op de eigen rug;
- met de wijsvinger op de rug van een ander kind;
- enzovoort, er zijn tal van variaties te bedenken.

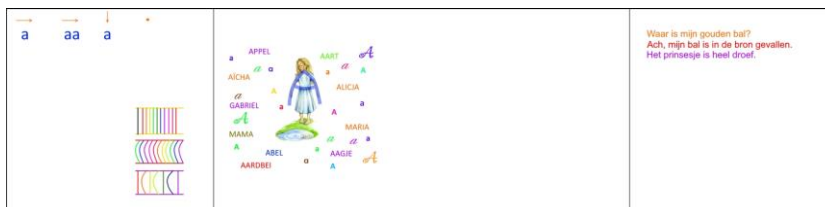
Je begint steeds met de grote gebaren en eindigt bij kleine vingerbewegingen (bijvoorbeeld met de wijsvinger op het blad waarop de kinderen de tekening straks met het kleurpotlood maken).

Na het oefenen van de bovenste tekening (verticale lijnen) oefen je de middelste tekening (gebogen lijnen) op dezelfde manier, en dit doe je daarna ook met de derde opgave (afwisselend rechte en gebogen lijnen).

Net als bij het oefenen van de kapitaal A laat je nu de kinderen weer in groepjes van 5 of 6 aan het bord komen en elke vorm tekenen. Geef de kinderen wit krijt. Kleurkrijt is soms te zacht en kleurt handen en kleren, soms te hard; soms niet goed leesbaar op het bord; soms krast het en sommige kleuren laten een dagenlange indruk na.

Hiermee is een einde gekomen aan de introductie en kunnen de kinderen zelfstandig aan het werk gaan. De volgende dagen kun je bij de overgang van de instructie naar het zelfstandig werk nog een activiteit toevoegen, namelijk de letters, de namen en de tekening van de vorige dag afwissen. Zie bladzijde 71.

Zo ziet het bord eruit bij het einde van de instructie (zonder de letters en vormen die de kinderen getekend hebben):

Omdat er nog voldoende plaats is op het bord kun je kinderen tijdens het zelfstandig werk ook kapitalen en vormtekeningen op het bord laten oefenen met wit krijt.

4. Zelfstandig werk (30 minuten).

Je legt klaar en duidelijk uit wat de kinderen nu moeten doen. Pas als je klaar bent met deze uitleg schieten ze in actie.

De eerste dagen oefen je dit goed met de kinderen. Je zult er dus ook wat meer tijd aan besteden. Na een week of twee zijn ze het gewoon en loopt het als vanzelf.

De eerste dagen zul je nog moeten helpen bij het begin van het zelfstandig werk, maar ook dit loopt na enkele dagen van een leien dakje, zodat je tijd hebt om zwakke kinderen bij je te nemen.

Deze opdrachten geef je vooraf (*L=leerkracht*):

L: 'Je werkt met kleurpotloden. Je mag steeds zelf de kleuren kiezen.'

L: 'Je neemt de tekening en de letters van het bord over.'

L: 'Je schrijft de namen en de woorden van het bord over.'

L: 'Als je klaar bent, breng je je blad bij mij en krijg je een nieuw blad voor de vormtekening.'

Laat deze 4 punten door enkele kinderen herhalen. Dan pas leggen ze alles klaar. Later hoeft deze herhaling niet meer.

De kinderen mogen altijd zelf de kleuren kiezen. Die kleuren mogen dus ook verschillen van de kleuren die je op het bord gebruikt. In enkele scholen zag ik dat de leerkracht bepaalde welke kleuren de kinderen moesten gebruiken. Dit is niet zinvol, want zo komt de eigenheid van het kind niet tot uiting. Creatief werken wil niet zeggen dat alleen de leerkracht creatief mag zijn, ook de kinderen mogen – binnen de grenzen van de opdracht – hun creativiteit tonen. Hun kleurgebruik geeft in grote mate een beeld van hun karakter en temperament. Hoe minder uniform het werk is, hoe beter.

De kinderen leggen hun kleurpotloden klaar.

Welke potloden?

Mijn voorkeur gaat – zeker in deze eerste periode – uit naar dunne kleurpotloden omdat zij het best een goede potloodgreep ondersteunen. Dikke kleurpotloden die de jongste jaren erg in trek gekomen zijn in vele scholen zijn minder geschikt om een goede potloodgreep (pengreep) te ontwikkelen.

Kinderen gebruiken voor het werk op de periodebladen in géén geval was- of oliekrijtjes en al zeker geen wasblokjes. Was- en oliekrijtjes laat je alleen gebruiken voor het maken van tekeningen op grote bladen (minstens A4) over de verhalen uit de lessen cultuurbeschouwing.

Meer info over het gebruik van potloden vind je bij *Bas Kunstler schrijft*.

Schriften of losse bladen?

Ik verkies losse tekenbladen met een dikte van minstens 160 gr/m². Losse bladen zijn te verkiezen boven schriften en periodeschriften omdat ze gemakkelijker te hanteren zijn (periodeschriften zijn véél te groot). Een tweede voordeel is dat mislukte bladen na verloop van tijd kunnen verdwijnen — als de kinderen dat graag willen — zodat het eindresultaat altijd mooi is.

Je geeft elk kind een tekenblad, laat de naam erop schrijven (bovenaan of onderaan, links of rechts tegen de rand van het blad, de kinderen mogen dit zelf bepalen, het hoeft niet uniform te zijn).

Nu vul je op het bord de namen en woorden aan die je tijdens de instructie op een blad genoteerd hebt.

De kinderen nemen de tekening (prinses met de armen open) van het bord over of tekenen naar eigen inspiratie de prinses uit het verhaal. Rondom de tekening komen enkele letters A, in de verschillende lettertypes.

Daartussen namen en woorden die met een A beginnen en namen en woorden waarin een A voorkomt.

De kinderen kiezen zelf welke woorden en namen ze overnemen en waar ze deze op het blad zetten.

Nadat je het bord aangevuld hebt met namen en woorden ga je met kinderen individueel aan het werk.

Kies een plek ver genoeg van de andere kinderen, zodat je hen niet stoort. Liefst achteraan in de klas.

Je laat één kind bij je komen en werkt even met dit kind alleen.

Daarna ga je even kijken naar het werk van de kinderen en je neemt weer één kind mee om apart te werken.

Zo doe je verder tot je een aantal kinderen bij je gehad hebt.

De kinderen die klaar zijn brengen hun blad. Bekijk dit even en geef een zeer korte commentaar.

Omdat dit de eerste dag is dat de kinderen zelfstandig werken, laat je na een klein halfuur alles neerleggen (met een lied of een gedicht, liever niet met een belletje zoals ik in vele klassen heb gezien). Je verzamelt de bladen van de kinderen. Werkbladen die niet afgewerkt zijn, kunnen later afgewerkt worden, in de loop van de volgende dagen maar net zo goed enkele maanden later. Het is zelfs geen noodzaak om elk blad helemaal af te werken, open plekken kunnen de kinderen later opvullen met illustraties.

Voorzie een rek waarop je per kind de onafgewerkte bladen verzamelt en een rek waarop de afgewerkte bladen per kind komen. De onafgewerkte bladen hoeft je niet per vak of per periode te sorteren, de afgewerkte wel.

Geef het blad voor de vormtekening.

Op het blad voor de 3 vormtekeningen staat elke lijn (figuur) enkele keren in schetspotlood voorgetekend. Je doet dit vooraf, maar het allerbeste is om dit te doen terwijl het kind naast je staat zodat het kan zien wat je doet. Als je écht tijd te kort komt, kun je de lijnen vooraf op één blad voortekenen en dat blad dan kopiëren, maar dan liefst in kleur. Je vouwt het blad dubbel (alleen vandaag individueel voordoen, indien nodig, de volgende dagen doen de kinderen dit zelf. In feite hebben de kinderen dit al voldoende geoefend in de kleuterschool).

Dan geef je deze uitleg:

- Eerst over de potloodlijn gaan met het kleurpotlood.
- Dan zelf verder tekenen tot aan de vouw.
- Dan de tweede tekening op dezelfde manier.

- Dan de derde tekening op dezelfde manier.
- Het blad laten controleren.
- Dan elke tekening afwerken tot helemaal rechts op het blad.

Dit zijn 6 opdrachten tegelijk en dat is voor vele kinderen te veel ineens om te onthouden. Daarom zul je dit in het begin nog goed individueel opvolgen en begeleiden.

Is de tijd om en het blad is niet klaar? Geen probleem, de kinderen kunnen het later afwerken.

Zijn de tekeningen niet goed? Je kunt op vele andere momenten de tekeningen nog eens laten maken en bijsturen waar nodig.

De eerste dagen gaat dit wat traag en moet je alles stapsgewijs doen. Na een week weten de kinderen wat er van hen verwacht wordt en hoef je de uitleg niet meer te geven.

Kinderen die nog niet klaar zijn met de tekening van de letter en de bijhorende letters, namen en woorden laat je daarmee ophouden als het tijd is om aan de vormtekeningen te beginnen.

5. Terugblik en vooruitblik

Tien minuten vóór het einde van de periodeles volgt de terugblik op de periodeles, met de hele klas tezamen.

L: *‘Welke letter hebben jullie vandaag geleerd? Teken ze met de hand in de lucht (of op een andere manier)’.*

Leerkrachten gebruiken hier soms het persoonlijk voornaamwoord ‘we’ en vragen: *‘Welke letter hebben we vandaag geleerd?’* Dit is niet correct, want de leerkracht heeft die letter vandaag niet geleerd, hij of zij heeft die al vele jaren geleden geleerd. Daarom is het beter om de vraag met het persoonlijk voornaamwoord ‘jullie’ te stellen. Daarmee beklemtoon je ook het onderscheid tussen de leerkracht en de leerlingen, wat ten goede komt aan de autoriteit van de leerkracht. Een goede leerkracht begeeft zich nooit op het niveau van de leerlingen.

Herhaal de zinnen van de analyseoefening.

Herhaal kort de letter a van de syntheseoefening.

BAS KUNSTLER BEGINT TE LEZEN

Herhaal de drie vormtekeningen. Teken met de hand in de lucht (of op een andere manier).

L: *‘Morgen (overmorgen, maandag...) leren jullie de letter E.’*

Je kan deze letter al even op het bord tekenen in kapitaal en het erbij horende gebaar voordoen.

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

Dag 2 van de eerste taalperiode

Deze dag en al de volgende dagen verlopen op identiek dezelfde wijze als de 1e dag van de taalperiode, met één verschil: na de introductie van het dagthema volgt onmiddellijk de herhaling van het thema van de vorige dag.

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

Zang en blokfluit.

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spreken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

3. Instructie (introductie of inleiding op het lesthema) (25 à 35 minuten).

Vóór de aanvang van de school heb je op het bord de prinses met gekruiste afwerende armen getekend.

Op het bord voor de analyse heb je twee of drie nieuwe zinnen bijgevoegd.

Op het bord voor de synthese heb je de klinker E toegevoegd.

Op het bord heb je ook de drie nieuwe vormtekeningen gezet.

a aa a e ee e e een	APPEL ACHT ACHT ACHT AICHA AUCIA GABRIEL MAMA MARIA ABEL AAGIE AARDBEI	Waar is mijn gouden bal? Ach, mijn bal is in de bron gevallen. Het prinsesje is heel droef. Doe open, prinsesje, doe open. Weet je niet wat je gisteren bedoeld hebt bij de koelte bron? Nimmingsdochter, porgels, doe open.
--------------------------------	---	---

De letter E

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen:

Het gedeelte uit het sprookje *De kikkerkoning* waaruit de letter E zal komen, herhalen aan de hand van vragen.

Als de kikker vraagt om binnen te komen in het paleis, aarzelt de prinses en zegt: **EEEEEE...** (E uitgesproken als de e in 'de') (= aarzeling).

Als de kikker vraagt om van haar bordje te eten, weert de prinses hem af met het euritmische gebaar van de E. De prinses roept: **ÈÈÈÈÈÈ!** (= afschuw).

Maar als de kikker in een prins verandert is de prinses verbaasd en zegt (met grote ogen erbij): **HÉÉÉ!** (= verrassing). Wanneer ze de prins in al zijn schoonheid ziet en hem wil omarmen, zegt ze: OOO (maar dat komt later bij de letter O).

Zo heb je de drie uitspraakmogelijkheden van de E tezamen. Deze drie verschillende klanken van de E oefen je later bij de syntheseoefeningen. De klank E (op 3 manieren) beeld je nu, samen met de kinderen uit met het euritmische gebaar voor E. Zoals je op de tekening hiernaast kunt zien komt het euritmiegebaar voor de E overeen met de schrijffletter e.

De klinker E vul je op de tekening aan met de letter e uit het verbonden schrift.

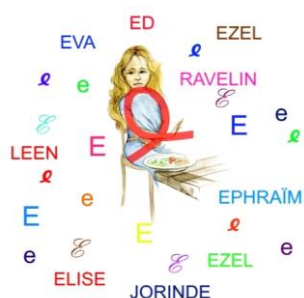
Rond de tekening teken je de verschillende types van de letter E en bij elke letter die je tekent, zeggen de kinderen ofwel de lange EE [e:], ofwel de korte E [ɛ] ofwel de stemloze E [ə], ieder naar eigen keuze en door elkaar: de kapitaal (initiaal) **E**, de leesletter **e**, de handgeschreven *e* en de hoofdletter *Œ*.

NAMEN DIE MET E BEGINNEN

Zoek samen met de kinderen namen die met E beginnen.

Eerst van klasgenoten, dan van kinderen op school en ten slotte van andere kinderen, ouders, mensen, dieren (als ze een eigennaam hebben) enz.

Je schrijft slechts enkele namen direct op het bord, de andere namen noteer je op een blad om straks op het bord te zetten.

NAMEN MET E ERIN OF EINDIGEND OP E.

Eerst noteren op een blad, later, tijdens het zelfstandig werk, enkele ervan op het bord zetten.

WOORDEN DIE MET E BEGINNEN, MET E ERIN OF EINDIGEND OP E.

Eerst noteer je de woorden op een blad, daarna kies je er enkele uit om op het bord te zetten.

De kinderen oefenen de kleine letter *e* en de kapitaal E op het bord. Van de kapitaal eerst de verticale lijn, dan de bovenste horizontale lijn, daarna de middelste en tot slot de onderste: vier bewegingen zijn er nodig om de E te tekenen. Dit combineer je met tellen. De kleine letter *e*, waarbij het sprookjesbeeld aansluit, laat je daarna niet meer oefenen. Ze komt later, wanneer het kind een eigen handschrift ontwikkelt, weer vanzelf tevoorschijn. In *Bas Kunstler schrijft* laat ik deze *e* niet oefenen omdat ze tot verwarring met *l* kan leiden.

3.2. Herhaling van het thema van de vorige dag + enkele oefeningen.

Nadat je enkele namen en woorden op het bord geschreven hebt, kijk je naar het bord van gisteren, met de letter A.

Je vergelijkt de vorm van de E met die van de A. Doe er de gebaren bij. Lees samen met de kinderen de namen en de woorden bij A.

Lees samen met de kinderen enkele namen en woorden bij E.

3.3. Analyse van teksten (visuele analyse gevolgd door auditieve synthese).

Op het bord met de analyseoefeningen heb je op voorhand twee of drie zinnen bijgevoegd onder de zinnen van gisteren.

Bijvoorbeeld:

Waar is mijn gouden bal?

Ach, mijn bal is in de bron gevallen.
Het prinsesje is heel droef.
Doe open, prinsesje, doe open.
Weet je niet wat je gisteren beloofd hebt
bij de koele bron?
Koningsdochter, jongste, doe open de deur.

Je wijst net zoals gisteren de regels aan en leest ze klassikaal in de volgorde zoals ze op het bord staan. Ook de regels die gisteren geoefend zijn. Dit doe je een drietal keer.

Wijs de regels daarna aan in willekeurige volgorde. Sommige regels komen daarbij meer dan eens aan de beurt.

Wijs nu afzonderlijke woorden aan.

Bijvoorbeeld:

Weet: de kinderen lezen 'weet'.

je: de kinderen lezen 'je'.

de: de kinderen lezen 'de'.

koele: de kinderen lezen 'koele'.

bron: de kinderen lezen 'bron'.

Herhaal dit 2 of 3 keer.

L: 'Wat heb je nu gelezen?'

Antwoord (door één of meer kinderen): 'Weet je de koele bron?'

Kort klasgesprekje: Waar is die bron? (1 à 2 minuten)

Op dezelfde manier maak je een tweede visuele analyseoefening door woorden uit de verschillende zinnen aan te wijzen, gevolgd door een auditieve syntheseoefening.

Bijvoorbeeld:

het: de kinderen lezen 'het'.

koele: de kinderen lezen 'koele'.

prinsesje: de kinderen lezen 'prinsesje'.

is: de kinderen lezen 'is'.

in: de kinderen lezen 'in'.

de: de kinderen lezen 'de'.

bron: de kinderen lezen ‘bron’.

gevalle: de kinderen lezen ‘gevalle’.

Herhaal dit 2 of 3 keer.

L: ‘Wat heb je nu gelezen?’

Antwoord (door één of meer kinderen): ‘Het koele prinsesje is in de bron gevallen.’

Kort klasgesprekje hierover (1 à 2 minuten).

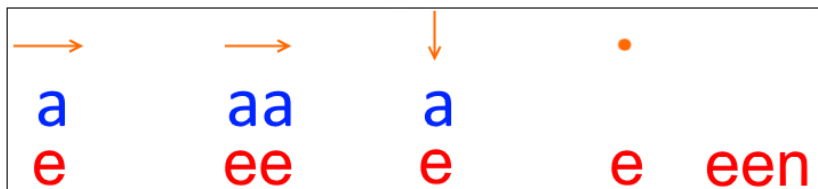
Op dezelfde manier kun je nog een derde oefening maken, op voorwaarde dat dit onderdeel van de les niet te lang uitloopt.

Dan volgt een korte analyse van letters. Laat enkele kinderen de letters **a** en **e** aanwijzen. Bij deze oefening benoem je de letters zoals ze in het alfabet klinken.

3.4. Syntheseoefeningen: visuele synthese.

Ga bij het bord voor de syntheseoefeningen.

Vóór aanvang van de les heb je onder de a de klinker e bijgevoegd, zodat er nu staat:

e (1e kolom) lees je als lange [e:] zoals in beken. De handen voor de borst bewegen langzaam uit elkaar.

ee (2e kolom) lees je ook als lange [e:] zoals in beek. De handen voor de borst bewegen langzaam uit elkaar.

e (3e kolom) lees je als korte [ɛ] (zoals in denk, bek, vel). Tik met de beide handen of vingers kort op tafel of in de lucht.

e (4e kolom) lees je als de stemloze [ə] (zoals in de). Hou één hand of de beide handen voor de mond.

een (5e kolom) de **ee** lees je als de stemloze [ə] (zoals in de). Houd één hand of de beide handen voor de mond.

Dit doe je een drietal keer met de rij van de e van links naar rechts.

Dan herhaal je de rij van de a van links naar rechts.

Dan herhaal je per kolom.

Ten slotte wijs je in willekeurige volgorde aan.

De kleur van de letters kies je zelf en bij de syntheseoefeningen blijf je gedurende de eerste taalperiode deze kleuren gebruiken als ondersteuning en herkenning. In de loop van de volgende taalperiode hoef je niet vast te houden aan de kleuren. In dit voorbeeld heb ik de kleuren van de klinkers totaal willekeurig gekozen.

3.5. Dictee: auditieve analyse, visuele synthese.

Dit doe je op dezelfde manier als gisteren, maar met andere woorden.

Zorg ervoor dat je voor de analyse woorden kiest waarbij nu eens de eerste letter moet genoteerd worden, nu eens de laatste letter en ook eens de middelste letter. Kies nu eens de korte klank, dan eens de lange klank en af en toe ook eens de doffe klank. De lange klank kan een klank zijn die met twee klinkers geschreven wordt, maar de kinderen noteren slechts 1 klinker.

Bijvoorbeeld:

L: *‘Schrijf de letter van de eerste klank die je hoort in het woord EZEL.’*

Of vraag: *‘Welke klank hoor je in het begin van het woord EZEL?’* Een kind antwoordt: *‘E’*.

L: *‘Schrijf de letter E op.’*

Deze tweede manier van vragen – in twee stappen – is in het begin van de periode wat duidelijker voor de kinderen.

L: *‘Schrijf de letter van de laatste klank die je hoort in ZEE.’*

L: *‘De letter van de middelste klank die je hoort in BEEN.’*

L: *‘De letter van de middelste klank die je hoort in MAN.’*

L: *‘De letter van de eerste klank die je hoort in ADRIAAN.’* (Hier kun je ook vragen: *‘De letter van de klank die je tweemaal hoort in ADRIAAN’*)

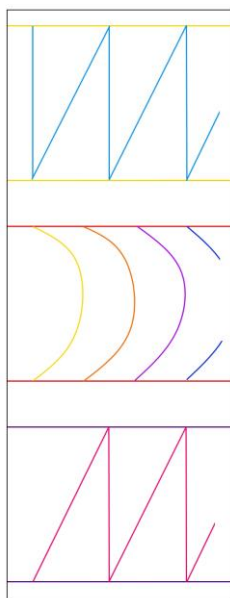
L: *‘De letter van de eerste klank die je hoort in EEKHOORN.’*

L: *‘De letter van de middelste klank in DEN.’*

L: *‘De letter van de laatste klank in WE.’*

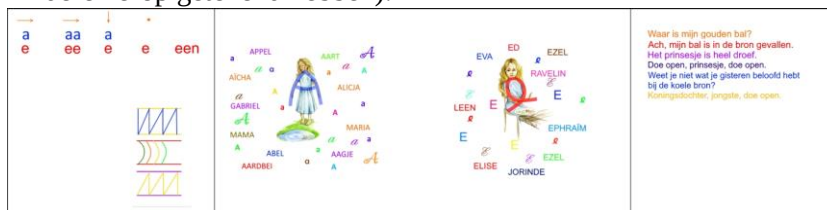
Enzovoort, zowel woorden met A als met E.

3.6. Vormtekenen

Op dezelfde manier als gisteren oefen je de volgende drie figuren van de reeks uit *Bas Kunstler schrijft*. De bovenste figuur is dezelfde als de onderste, met één klein verschil: de onderste begint met een opmaat en heeft daardoor een ander karakter dan de bovenste. De onderste rij geeft de beweging aan die aan de basis ligt van het verbonden schrift. De kinderen oefenen elke vorm ook even op het bord.

Zo ziet het bord eruit bij het einde van de instructie (zonder wat de kinderen erop getekend hebben):

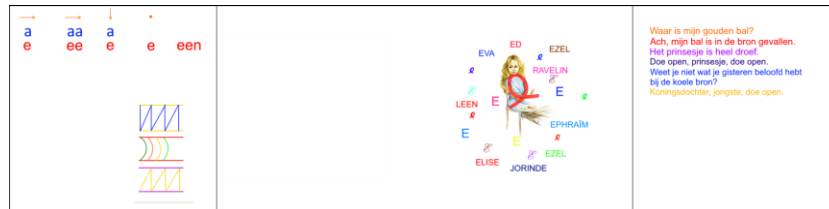

Als overgang van de instructie naar het zelfstandig werk kun je de letters, de namen en de tekening van gisteren (over de letter A)

afwissen. Je kunt dit zo doen dat de kinderen er geboeid naar kijken en meedoen door de letters en namen en woorden te lezen die net afgeveegd zijn. Zo kun je vragen: welke letter heb ik net afgeveegd? Welke naam is nu verdwenen? Welk woord stond hier? Een voorbeeld van hoe je het afwissen van het bord kunt laten verlopen vind je op <https://www.cielen.eu/bord-A-afwissen.mp4>. Gebruik een natte spons of doek om het bord af te vegen, zodat het krijtstof zich niet in de klas verspreidt. Je beëindigt deze korte activiteit met een lied. Intussen leggen de kinderen alles klaar om aan het werk te gaan.

4. Zelfstandig werk (30 minuten).

Het bordschema na het afwissen van de letter A ziet er zo uit.

Namen en woorden met de letter **E** op het bord aanvullen.

Individuele kinderen begeleiden. Omdat er nog voldoende plaats is op het bord kun je kinderen ook kapitalen en vormtekeningen op het bord laten oefenen met wit krijt.

5. Terugblik en vooruitblik (10 minuten).

10 minuten vóór het einde van de periodeles volgt de terugblik op de periodeles, met de hele klas tezamen.

L: *‘Welke letter hebben jullie vandaag geleerd? Teken ze met de hand in de lucht (of op een andere manier).’*

Herhaal de zinnen van de analyseoefening.

Herhaal kort de letters **a** en **e** van de syntheseoefening.

Herhaal de drie vormtekeningen. Teken met de hand in de lucht (of op een andere manier).

L: *‘Morgen gaan jullie de letter **I** leren.’*

Je kunt deze letter al even op het bord tekenen in kapitaal en het gebaar voordoen.

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

Dag 3 van de eerste taalperiode

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

Zang en blokfluit.

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spoken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

3. Instructie (introdunctie of inleiding op het lesthema) (25 à 35 minuten).

Vóór de aanvang van de school heb je op het bord de prinses met geheven arm getekend.

Op het bord voor de analyse heb je twee of drie nieuwe zinnen bijgevoegd.

Op het bord voor de synthese heb je de klinker I toegevoegd.

Op het bord heb je ook de drie nieuwe vormtekeningen gezet.

			Waar is mijn gouden bal? Ach, mijn bal is in de bron gevallen. Het prinsesje is heel droef. Doe open, prinsesje, doe open. Weet je niet wat je gisteren beloofd hebt bij die kasteel bron? Koningaanscher: jongsde, doe open. Ik doe de deur open. Jij bent een vrees kikker!
--	--	--	--

De letter I

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen

Het gedeelte uit het sprookje *De kikkerkoning* waaruit de letter I zal komen, herhalen aan de hand van vragen.

Een fragment van het sprookje gaat over het moment waarop de prinses haar gouden bal pas heeft gekregen en voor het eerst omhoog gooit. Als de bal hoog boven de bomen uitstijgt en het zonlicht erop valt, roept de prinses enthousiast met een hand omhoog wijzend naar de bal: ‘**Zie, zie, zie!**’ Koning en koningin komen kijken en zijn ook enthousiast. Uit dit fragment kun je op de tekening de gouden bal als een puntje boven de I zetten, ook al is dit puntje bij een kapitaal overbodig.

Het tweede fragment gaat over de kikker die aanklopt. De koning vraagt wie er gaat opendoen. Het prinsesje steekt haar hand op en roept ‘**Ik, ik!**’ en stormt naar de poort.

Het gebaar van de prinses is het gebaar voor de klank I.

Nu teken je de kapitaal **I** over de figuur zonder punt erboven.

Teken enkele I-kapitalen rondom de tekening en vul aan met de andere lettertypes van I: de onderkast **i**, de schrijffletter **í** en de hoofdletter van het verbonden schrift **I**.

Zoek samen met de kinderen namen die met I beginnen. Bijvoorbeeld: IDRIS, INGRID, INDY, IRIS, IMAR, INGMAR. Ook namen waarin de klank I voorkomt of op het einde (zowel I als IE) ervan. Bijvoorbeeld: FIFI, MIMI, WIFI, ELSIE, SOFIE, MARIE, JORINDE.

Woorden zoeken die met I beginnen, woorden waarin de I voorkomt en woorden eindigend op I of IE. Bijvoorbeeld: SKI, MI, SI, JUNI, JULI, JANUARI, FEBRUARI, KIWI, KNIE, WIE, ZIE.

De lettercombinatie IE voeg je toe zonder verdere uitleg.

3.2. Herhaling van het thema + enkele oefeningen van de vorige dag. Gebruik daarbij het bordschema van **E**. Vergelijk de vorm van de I met de E. Straks (tijdens het zelfstandig werk), veeg je alles van **E** af.

3.3. Analyse van teksten (visuele analyse, auditieve synthese).

Je hebt vóór de aanvang van de school weer enkele zinnen toegevoegd aan de zinnen van gisteren en eergisteren.

Bijvoorbeeld:

Waar is mijn gouden bal?

Ach, mijn bal is in de bron gevallen.

Het prinsesje is heel droef.

Doe open, prinsesje, doe open.

Weet je niet wat je gisteren beloofd hebt

bij de koele bron?

Koningsdochter, jongste, doe open de deur.

Ik doe de deur open.

Jij bent een vieze kikker!

Laat de nieuwe zinnen enkele keren lezen.

Daarna de oude + de nieuwe zinnen.

Woorden uit de verschillende zinnen aanwijzen en er nieuwe zinnen mee maken met dezelfde werkwijze als de vorige dagen.

Bijvoorbeeld:

Je bent een heel droef prinsesje.

Zo maak je nog 1 of 2 zinnen met bij voorkeur een uitdagende of humoristische inslag, zodat je erover kunt discussiëren met de kinderen.

Bijvoorbeeld:

Jongste kikker, doe de vieze deur open.

De gouden koningsdochter is in de open bron gevallen.

Na elke zin volgt er een zeer kort klasgesprekje over de inhoud van de zin.

3.4. Syntheseoefeningen (visuele synthese).

De letter **i** en de lettercombinatie **ie** heb je op voorhand toegevoegd aan **a** en **e**.

Laat de letters **i** en **ie** enkele keren lezen en let daarbij op het volgende:

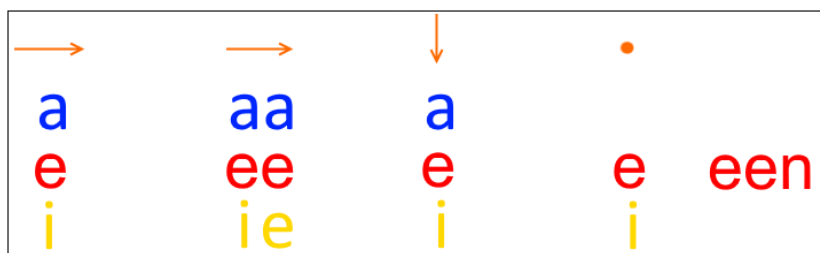
i kan lang klinken (kolom 1) zoals in **wifi**, **Mia**, **miau**w, **Alic**ja.

ie klinkt lang (kolom 2) zoals in **zie**.

i kan kort klinken (kolom 3) **kikker**, **kip**, **dik**.

i kan ook als een doffe (stemloze) **e** klinken (kolom 4).

De doffe **i** vind je in woorden als **veilig**, **gezellig**, **havik**.

3.5. DICTEE (auditieve analyse, visuele synthese).

In woorden beginklank, eindklank en klank in het midden herkennen en noteren (tekenen). Nu met **A**, **E** en **I**. E en I met verschillende uitspraakmogelijkheden.

Voorbeelden:

L: 'De letter van de eerste klank van het woord EEND.'

L: 'De letter van de klank waarmee het woord AARDAPPEL begint.'

L: 'De letter van de laatste klank die je hoort in het woord MEE.'

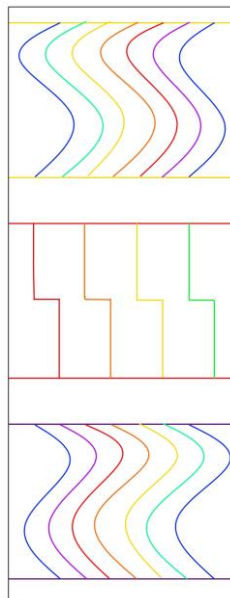
L: 'De letter van de klank in het midden van het woord VIS.'

L: 'De letter van de klank in het midden van het woord BEL.'

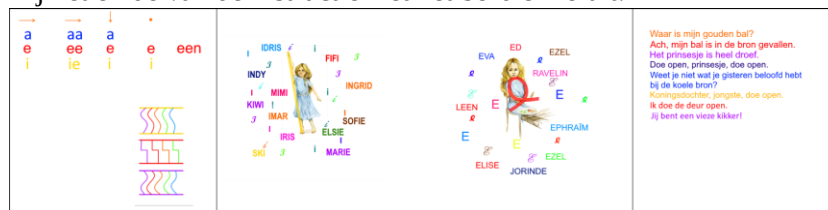
L: 'De letter van de klank op het einde van het woord DE.'

L: 'De letter van de klank waarmee het woord IK begint.'

3.6. Vormtekenen

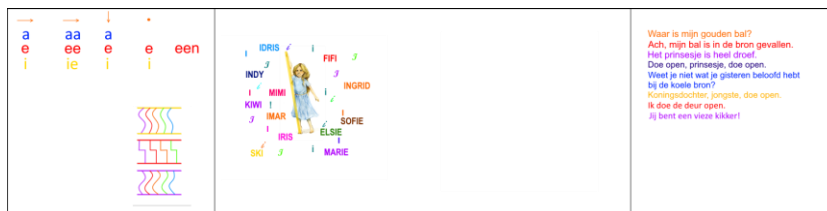

Bij het einde van de instructie ziet het bord er zo uit:

4. Zelfstandig werk (30 minuten).

Bordschema van de letter E afwissen. Over een manier om het bord af te vegen, zie bladzijde 71.

Namen en woorden met de letter **I** en de lettercombinatie **IE** op het bord aanvullen.

Individuele kinderen begeleiden. Omdat er nog voldoende plaats is op het bord kun je kinderen ook kapitalen en vormtekeningen op het bord laten oefenen met wit krijt.

5. Terugblik en vooruitblik (10 minuten).

10 minuten vóór het einde van de periodeles volgt de terugblik op de periodeles, met de hele klas tezamen.

L: *‘Welke letter hebben jullie vandaag geleerd? Teken ze met de hand in de lucht (of op een andere manier).’*

Herhaal de zinnen van de analyseoefening.

Herhaal kort de letters **a**, **e** en **i** van de syntheseoefening.

Herhaal de drie vormtekeningen. Teken met de hand in de lucht (of op een andere manier).

L: *‘Morgen gaan jullie de letter **O** leren.’*

Je kunt deze letter al even op het bord tekenen in kapitaal en het gebaar voordoen.

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

Dag 4 van de eerste taalperiode

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spoken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

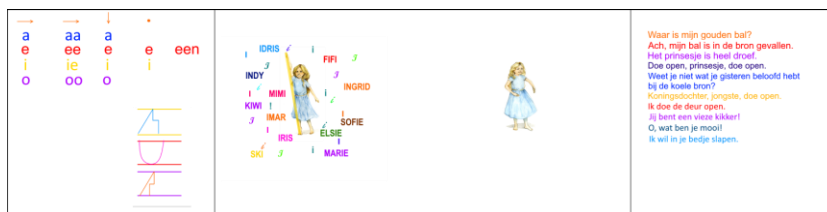
3. Instructie (introductie of inleiding op het lesthema) (25 à 35 minuten).

Vóór de aanvang van de school heb je op de rechterhelft van het midden deel van het bord de prinses met de omhullende armen getekend.

Op het bord voor de analyse heb je twee of drie nieuwe zinnen bijgevoegd.

Op het bord voor de synthese heb je de klinker O toegevoegd.

Op het bord heb je ook de drie nieuwe vormtekeningen gezet.

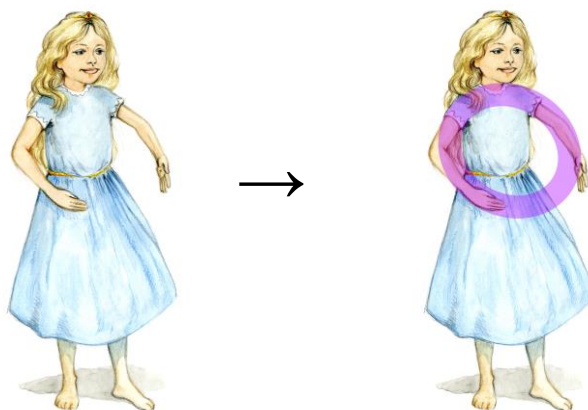
De letter O

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen Het gedeelte uit het sprookje *De kikkerkoning* waaruit de letter O zal komen, herhalen aan de hand van vragen.

Dit kan bijvoorbeeld zo:

De prinses die de gouden bal in haar beide handen houdt en vol bewondering naar de bal kijkt: ‘OOH! Wat een mooie bal!’

Op het moment dat de kikker in een prins verandert, roept de prinses verwonderd en ontroerd: ‘OOH!’ terwijl hij haar omarmt. Teken enkele exemplaren van de vier verschillende vormen van de letter U rondom de tekening: O, o, o en O. Je voegt namen en woorden beginnend met O of waarin een O voorkomt, toe op dezelfde manier als je met de klinkers A, E en I gedaan hebt.

3.2. Herhaling van het thema + enkele oefeningen van de vorige dag. Vergelijk de vorm van de kapitaal O met de I.

3.3. Analyse van teksten (visuele analyse, auditieve synthese). Je hebt vóór aanvang van de school enkele zinnen toegevoegd.

Bijvoorbeeld:

Waar is mijn gouden bal?

Ach, mijn bal is in de bron gevallen.

Het prinsesje is heel droef.

Doe open, prinsesje, doe open.

Weet je niet wat je gisteren beloofd hebt
bij de koele bron?

Koningsdochter, jongste, doe open de deur.

Ik doe de deur open.

Jij bent een vieze kikker!

O, wat ben je mooi!

Ik wil in je bedje slapen.

Je leest de nieuwe zinnen enkele keren, daarna herhaal je de vorige zinnen + de nieuwe zinnen. Met visuele analyse (woorden aanwijzen)

en auditieve synthese (met de aangewezen woorden nieuwe zinnen maken) kom je bijvoorbeeld tot deze zinnen:

Mijn gouden bal is heel mooi.

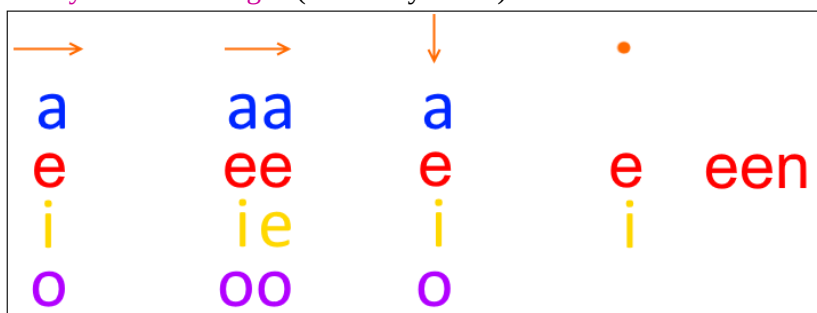
Doe je vieze bedje open, kikker.

De gouden bal wil slapen in de koele bron.

Na elke zin volgt er een zeer kort klasgesprekje over de inhoud van de zin.

Daarna visuele analyse op letterniveau: Laat enkele kinderen de letters a, e, i en o aanwijzen.

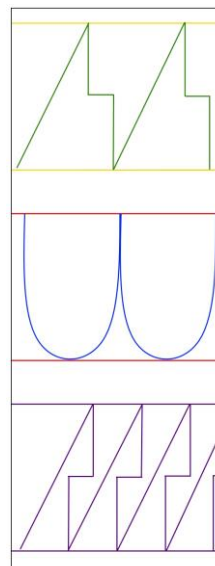
3.4. Syntheseoefeningen (visuele synthese):

3.5. Dicter (auditieve analyse, visuele synthese). Zoals de vorige dagen, uitgebreid met woorden met O.

3.6. Vormtekenen

De tekening staat op voorhand op het bord.

4. Zelfstandig werk (30 minuten).

Bordschema van de letter **I** afwissen (linkerhelft van het middendeel van het bord).

Namen en woorden met de letter **O** op het bord aanvullen.

Individuele kinderen begeleiden. Omdat er nog plaats is op het bord, kun je kinderen er letters en vormtekeningen laten oefenen.

5. Terugblik en vooruitblik (10 minuten).

10 minuten vóór het einde van de periodeles volgt de terugblik op de periodeles, met de hele klas tezamen.

L: *‘Welke letter hebben jullie vandaag geleerd? Teken ze met de hand in de lucht (of op een andere manier).’*

Herhaal de zinnen van de analyseoefening.

Herhaal kort de letters **a**, **e**, **i** en **o** van de syntheseoefening.

Herhaal de drie vormtekeningen. Teken met de hand in de lucht (of op een andere manier).

L: *‘Morgen gaan jullie de letter **U** leren.’*

Je kunt deze letter al even op het bord tekenen in kapitaal en het gebaar voordoen.

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

Dag 5 van de eerste taalperiode

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

Zang en blokfluit.

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spreken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

3. Instructie (introductie of inleiding op het lesthema) (25 à 35 minuten).

Vóór de aanvang van de school heb je op de linkerhelft van het middendeel van het bord de prinses met beide armen geheven getekend.

Op het bord voor de analyse heb je twee of drie nieuwe zinnen bijgevoegd.

Op het bord voor de synthese heb je de klinker U toegevoegd.

Op het bord heb je ook de drie nieuwe vormtekeningen gezet.

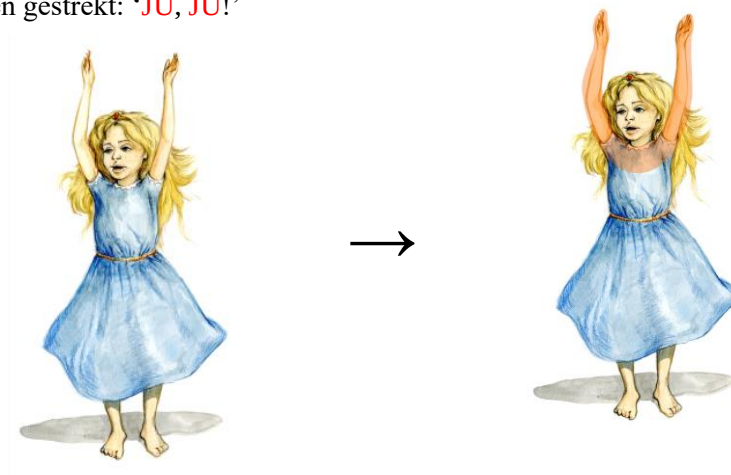
De letter U

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen Het gedeelte uit het sprookje *De kikkerkoning* waaruit de letter U zal komen, herhalen aan de hand van vragen.

Het fragment uit het sprookje kan het volgende zijn:

De prinses werpt haar gouden bal hoog omhoog en strekt beide handen hoog omhoog om de bal terug op te vangen. ‘Kom **NU**, kom **NU**, mooie bal, kom **terug!**’ roept de prinses.

De koetsier roept tegen de paarden, met de handen aan de teugels naar voren gestrekt: ‘**JU**, **JU!**’

Teken enkele exemplaren van de vier verschillende vormen van de letter U rondom de tekening: U, u, **u** en **U**.

Je zoekt samen met de kinderen namen en woorden beginnend met U of waarin een U voorkomt, op dezelfde manier als je met de klinkers A, E, I en O gedaan hebt.

3.2. Herhaling van het thema + enkele oefeningen van de vorige dag. Dit is de dagelijkse spreekoefening met de kinderen.

3.3. Analyse van teksten (visuele analyse, auditieve synthese). Je hebt vóór aanvang van de school enkele zinnen toegevoegd.

Bijvoorbeeld:

Waar is mijn gouden bal?

Ach, mijn bal is in de bron gevallen.

Het prinsesje is heel droef.

Doe open, prinsesje, doe open.

Weet je niet wat je gisteren beloofd hebt
bij de koele bron?

Koningsdochter, jongste, doe open de deur.

Ik doe de deur open.

Jij bent een vieze kikker!

O, wat ben je mooi!

Ik wil in je bedje slapen.

Ik gooi je tegen de muur!

Nu is de kikker een mooie prins.

Lees enkele keren de nieuwe zinnen en herhaal dan de vorige zinnen + de nieuwe zinnen.

Met visuele analyse (woorden aanwijzen) en auditieve synthese (met de aangewezen woorden nieuwe zinnen maken) kom je bijvoorbeeld tot deze zinnen:

Ik gooi de gouden bal tegen de prins.

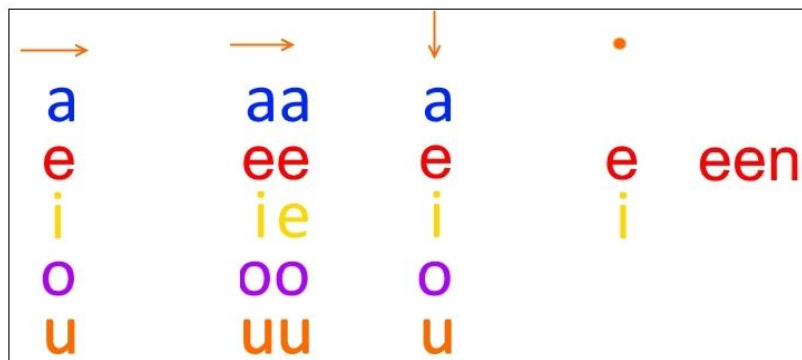
De koele kikker wil tegen de muur slapen.

De mooie prins is in de bron gevallen.

Na elke zin volgt er een zeer kort klasgesprekje over de inhoud van de zin.

Daarna visuele analyse op letterniveau. Laat enkele kinderen de letters **a**, **e**, **i**, **o** en **u** aanwijzen.

3.4. Syntheseoefeningen (visuele synthese).

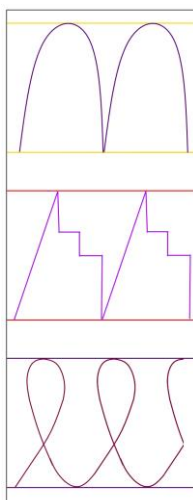

3.5. Dictee (auditieve analyse, visuele synthese).

Zoals de vorige dagen, uitgebreid met de klinker U.

3.6. Vormtekenen

De tekening staat op voorhand op het bord.

4. Zelfstandig werk (30 minuten).

Bordschema van de letter **O** afwissen.

Namen en woorden met de letter **U** op het bord aanvullen.

Individuele kinderen begeleiden.

5. Terugblik en vooruitblik (10 minuten).

L: *‘Welke letter hebben jullie vandaag geleerd? Teken ze met de hand in de lucht (of op een andere manier).’*

Herhaal de zinnen van de analyseoefening.

Herhaal kort de letters **a**, **e**, **i**, **o** en **u** van de syntheseoefening.

Herhaal de drie vormtekeningen. Teken met de hand in de lucht (of op een andere manier).

L: *‘Morgen gaan jullie de letter **K** leren.’*

Je kunt deze letter al even op het bord tekenen in kapitaal en het gebaar voordoen.

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

Dag 6 van de eerste taalperiode

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

Zang en blokfluit.

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spoken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

3. Instructie (introductie of inleiding op het lesthema) (25 à 35 minuten).

Vóór de aanvang van de school heb je op de rechterhelft van het middendeel van het bord de koning getekend.

Op het bord voor de analyse heb je twee of drie nieuwe zinnen bijgevoegd.

Op het bord voor de synthese heb je onder de klinkers vier kolommen met klinkers toegevoegd. Achter de klinkers van de tweede en de derde kolom onderaan heb je de medeklinker K toegevoegd.

Op het bord heb je ook de drie nieuwe vormtekeningen gezet.

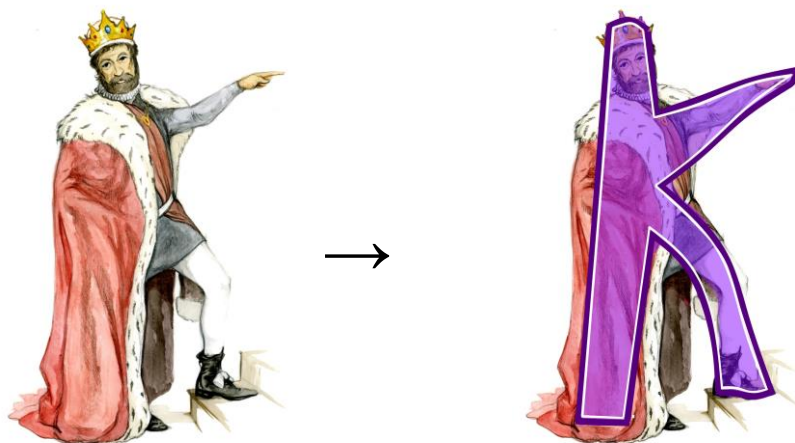
De letter K

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen Het gedeelte uit het sprookje *De kikkerkoning* waaruit de letter K zal komen, herhalen aan de hand van vragen.

Het gesprek met de kinderen kan gaan over de koning die de prinses de deur weer open te doen, nadat de prinses de deur had dichtgeslagen toen ze de kikker op de stoep zag zitten. De koning heft één hand gebiedend op en zet één voet naar voren.

Het gebaar voor de K lijkt een beetje op het euritmische gebaar: met de zijkant van de rechterhand een kappende beweging maken op de palm van de linkerhand. In dit gebaar zit duidelijk het ploffende van deze medeklinker.

Je tekent de vier verschillende lettertypes K, k, *K*, *K* van deze letter op het bord rondom de tekening, van elk type drie of vier letters. Dan laat je deze verschillende letters door de kinderen lezen en je laat hen het gebaar erbij maken.

Je zoekt samen met de kinderen namen en woorden die met K beginnen. Enkele namen en woorden noteer je op het bord, de andere op een blad om straks, tijdens het zelfstandig werk, op het bord te zetten. Zo doe je dit ook met namen en woorden waarin K voorkomt en die eindigen op een K.

3.2. Herhaling van de klinker U + enkele oefeningen.

3.3. Analyse van teksten (visuele analyse, auditieve synthese).

Lees enkele keren de nieuwe zinnen en herhaal dan de vorige zinnen + de nieuwe zinnen. Bijvoorbeeld (elke regel in een andere kleur):

Bijvoorbeeld:

Waar is mijn gouden bal?

Ach, mijn bal is in de bron gevallen.

Het prinsesje is heel droef.

Doe open, prinsesje, doe open.

Weet je niet wat je gisteren beloofd hebt

bij de koele bron?

Koningsdochter, jongste, doe open de deur.

Ik doe de deur open.

Jij bent een vieze kikker!

O, wat ben je mooi!
 Ik wil in je bedje slapen.
 Ik gooi je tegen de muur!
 Nu is de kikker een mooie prins.
 De koning is zeer boos.

Met visuele analyse (woorden aanwijzen) en auditieve synthese (met de aangewezen woorden nieuwe zinnen maken) kom je bijvoorbeeld tot deze zinnen:

De vieze prins is heel boos.
 De jongste koning is een gouden kikker.
 Ik gooi het mooie prinsesje tegen de open deur.

Na elke zin volgt er een zeer kort klasgesprekje over de inhoud van de zin.

Daarna visuele analyse op letterniveau. Laat enkele kinderen de letters a, e, i, o, u en k aanwijzen.

3.4. Syntheseoefeningen (visuele synthese).

→	→	↓	•	
a	aa	a	e	een
e	ee	e	i	
i	ie	i		
o	oo	o		
u	uu	u		
→	→	↓	↓	
a	aak	ak	a	
e	eek	ek	e	
i	iek	ik	i	
o	ook	ok	o	
u	uuk	uk	u	

Met de medeklinker K kom je tot de eerste syntheseoefeningen door de klanken van klinker en medeklinker met elkaar te verbinden. Omdat de klank K een plofklank is, kun je hem bij het uitspreken niet aanhouden zoals de klinkers of zoals wrijfklanken als F en V waardoor het moeilijk is om de verbinding met de klinker duidelijk hoorbaar te maken als de K vóór de klinker staat. Met de K achter de klinker is dit beter te realiseren. Daarom begin je de syntheseoefeningen met de klinker gevolgd door de K.

Op het bord heb je de klinkers in twee reeksen gezet. In de reeks bovenaan zullen er de volgende dagen medeklinkers vóór de klinkers komen. Onderaan komen de medeklinkers na de klinkers. Vandaag kan dit met de K in de tweede en de derde kolom onderaan. De kolommen bovenaan en de eerste en de vierde kolom onderaan zullen pas aangevuld worden met een medeklinker als er wrijfklanken aan bod komen.

De klinkers in de bovenste reeks oefen je zoals je dat de vorige dagen hebt gedaan met de gebaren erbij. In de onderste reeks oefen je opnieuw de klinkers en laat je het gebaar en de klank van de klinker bij de tweede en derde kolom overgaan in het gebaar en de klank van de K.

Je kunt deze syntheseoefening op de volgende manier doen:

Eerst de tweede kolom onderaan.

Je wijst aa aan en schuift traag op naar rechts terwijl de kinderen de lange AA laten klinken. Kom je bij de letter k, dan sluit je de klank A plots af met K (k uitgesproken als kkkk, niet als ka). Zo doe je dit ook voor ee, ie, oo en o.

Nu wijs je opnieuw de tweede kolom onderaan aan en na elke klinker wijs je de derde kolom aan.

Op deze manier:

Je wijst aa aan en schuift traag op naar rechts terwijl de kinderen de lange AA laten klinken. Kom je bij de letter k, dan sluit je de klank A plots af met K (k uitgesproken als kkkk, niet als ka).

Onmiddellijk daarna wijs je de a in de derde kolom aan en laat je de korte klank A volgen door de plofklank K.

Zo doe je verder met lange **ee** en korte **e**, met lange **ie** en korte **i**, met lange **oo** en korte **o** en lange **uu** en korte **u**.

Ten slotte wijs je de derde kolom onderaan aan en laat je de korte A weer volgen door de plofklank K. Dan de korte E-klank met K, de korte I-klank met K, de korte O-klank met K en de korte U-klank met K.

3.5. Dictee (auditieve analyse, visuele synthese).

Op dezelfde manier als de vorige dagen, met toevoeging van de **K**.

Dankzij de medeklinker kun je nu voor het eerst woorden laten vormen en het woord laten lezen. Dit is de visuele synthese.

Een voorbeeld:

L: 'De eerste klank van **kapitein**.' De kinderen noteren **K**.

L: 'De middelste klank van **kom**.' De kinderen noteren **O** rechts van de K.

L: 'De laatste klank van **bok**.' De kinderen noteren **K**, rechts van de **O**.

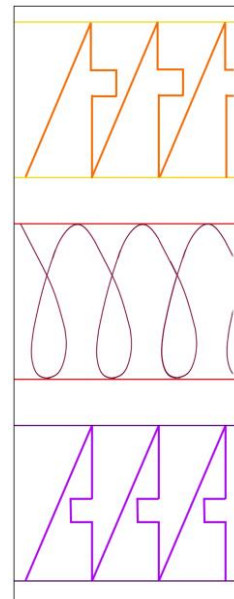
L: 'Als je weet welk woord je nu geschreven hebt, mag je het in mijn oor komen fluisteren, en breng ook je blad mee.'

Je organiseert dit zo dat je op een voldoende grote afstand van de kinderen zit. Je bepaalt tot waar ze mogen aanschuiven. Je laat hen een voor een bij jou komen en het woord in je oor fluisteren, intussen kijk je wat er op het blad staat. Niet te streng zijn, want dan ontmoedig je de kinderen. Je moet hen stimuleren. Als het woord fout is zeg je beter: '*bijna goed*' in plaats van '*fout*'.

Na enkele weken geef je je taak door aan twee of drie kinderen: zij luisteren dan naar het woord en bekijken het blad. Jij kunt intussen kinderen die nog niet goed mee zijn, helpen.

3.6. Vormtekenen

De tekening staat op voorhand op het bord.

4. Zelfstandig werk (30 minuten).

Bordschema van de letter **U** afwissen.

Namen en woorden met de letter **K** op het bord aanvullen.

Individuele kinderen begeleiden.

5. Terugblik en vooruitblik (10 minuten).

L: *‘Welke letter hebben jullie vandaag geleerd? Teken ze met de hand in de lucht (of op een andere manier).’*

Herhaal de zinnen van de analyseoefening.

Herhaal kort de letters **a, e, i, o, u** en **k** van de syntheseoefening.

Herhaal de drie vormtekeningen. Teken met de hand in de lucht (of op een andere manier).

L: *‘Morgen gaan jullie de letter **S** leren.’*

De letter K is het laatste letterbeeld uit het sprookje *De kikkerkoning*. Voor het volgende letterbeeld (S) is het aan te raden om het sprookje **De witte slang** (Grimm 17) of een ander sprookje waaruit het beeld van de S kan komen, te vertellen vóór je het letterbeeld in de volgende periodeles aanbiedt. Dit kan het best in de les cultuurbeschouwing (het verteluur). De kinderen kunnen het verhaal dan ook eerst tekenen vóór ze het letterbeeld krijgen. Als je het sprookje vertelt op de dag dat je de S aanbrengt, heb je geen mogelijkheid voor het voeren van een klasgesprek en dus ook geen herhaling van het sprookje.

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

DE WITTE SLANG

Grimm 17

Heel lang geleden leefde er eens een koning die om zijn grote wijsheid in het hele land beroemd was. Hij wist alles en het leek wel of nieuws over de meest geheime zaken hem op de wind kwam aangewaaid. Hij had echter een eigenaardige gewoonte. Iedere middag, als de tafel afgeruimd was en niemand meer in de kamer, moest de dienaar die hij het meest vertrouwde, hem een schaal met deksel erop brengen en zelfs de dienaar wist niet wat er op de schaal lag. Niemand wist het, want de koning lichtte het deksel pas op als hij helemaal alleen was.

Dit ging lange tijd goed tot op een dag de dienaar bij het wegbrengen van de schaal, zijn nieuwsgierigheid niet langer kon bedwingen en de schaal mee naar zijn kamer nam. Toen hij de deur gesloten had, tilde hij het deksel op en zag dat er een witte slang op het bord lag. Hij kon het niet laten ervan te proeven, sneed een klein stukje af en stak het in zijn mond. Nauwelijks had hij het met het puntje van zijn tong aangeraakt of hij hoorde buiten bij het venster een eigenaardig geroezemoes van fijne stemmetjes. Hij liep er naartoe en hoorde dat het mussen waren die met en door elkaar babbelden over wat ze in veld en bos gezien hadden. Door van de slang te eten kon hij de taal van de dieren verstaan.

Nu gebeurde het dat net die dag de koningin haar mooiste ring verloor. Omdat de dienaar overal in het paleis mocht komen, werd hij ervan verdacht het juweel gestolen te hebben. Hij moest bij de koning komen, kreeg een stevige uitbrander en moest tegen de volgende morgen de dader aanwijzen, zo niet zou hij ervoor opdraaien. Hoe hij ook zijn onschuld staande hield, het hielp niet, de koning wees boos de deur. Ongerust en vol angst liep hij naar de tuin en vroeg zich af hoe hij zich hieruit kon redden, want nu verkeerde hij toch wel in grote nood. Daar rustten de eenden bij het beekje gezellig uit, poetsten met hun snavel hun veren glad en babbelden door elkaar. Ze vertelden waar ze vanmorgen heen gewaggeld waren en welk lekker voer ze gevonden hadden. Een van hen vertelde een beetje verdrietig: ‘Er ligt me iets op de maag; ik heb een ring, die onder het venster van de koningin lag,

inderhaast mee opgeslokt.’ De dienaar pakte snel de eend bij de nek, bracht ze naar de keuken en zei tegen de kok: ‘Hier, slacht deze maar, ze is lekker vet.’ ‘Ja,’ zei de kok, en woog haar op zijn handen, ‘die heeft alle moeite gedaan om zich flink vet te mesten en ze is er echt wel aan toe om gebraden te worden.’ Hij hakte haar de kop af en toen hij ze schoonmaakte, vond hij in haar maag de ring van de koningin. Nu kon de dienaar vanzelfsprekend zijn onschuld bewijzen, en de koning, die spijt had dat hij zijn dienaar onterecht beschuldigd had, wilde het goedmaken. De dienaar mocht hem een gunst vragen, en hij beloofde hem dat hij het hoogste ambt aan het hof zou krijgen als hij dat wenste.

De dienaar sloeg het eervolle aanbod af en vroeg alleen maar een paard en wat reisgeld; hij had namelijk zin om erop uit te trekken en een stuk van de wereld te zien. Toen hij gekregen had wat hij gevraagd had, ging hij op weg en kwam op een dag voorbij een beek waar drie vissen in het riet vastzaten en naar water haptten. Hoewel men zegt dat vissen stom zijn, hoorde hij hen toch klagen dat zij daar van ellende zouden omkomen. Omdat hij medelijden met hen had, steeg hij van zijn paard af en hielp de drie vissen terug in de beek. Ze spartelden van vreugde, staken hun kop uit het water en riepen: ‘We zullen aan je denken en je belonen omdat je ons gered hebt!’ De dienaar reed verder en na een poos leek het wel of hij vlak voor zijn voeten een stem in het zand hoorde. Hij bleef staan, luisterde en vernam hoe de mierenkoning klaagde: ‘Als de mensen nu toch maar eens met hun stompzinnige beesten ons van het lijf bleven! Daar trapt dat domme paard met zijn zware hoeven mijn arme volk zonder pardon dood!’ De dienaar leidde zijn paard een zijweg in en de mierenkoning riep hem na: ‘We zullen aan je denken en je daarvoor belonen!’

De weg liep door een woud; daar zag hij een ravenvader en een ravenmoeder die hun jongen uit het nest traptten. ‘Weg met jullie, galgenbroed!’ krasten ze, ‘we kunnen jullie niet meer volstoppen, jullie zijn nu groot genoeg om zelf je eten te zoeken.’ De arme ravenjongen lagen op de grond, fladderden en sloegen met hun vleugels en riepen: ‘Wij, hulpeloze kinderen, hoe kunnen wij onszelf voeden, we kunnen niet eens vliegen! Er rest ons niets anders dan hier van honger om te komen!’ De jonge dienaar steeg af, stak met zijn degen zijn paard dood

en gaf het aan de jongen om op te eten. Ze kwamen aangehuppeld, aten zich te barsten en riepen: ‘We zullen aan je denken en je daarvoor belonen.’

Nu moest hij de te voet verder en nadat hij een heel eind gelopen had, kwam hij bij een grote stad. Daar was oorverdovend lawaai en grote drukte en gedrang in de straten. Er kwam iemand te paard die omriep: ‘De koningsdochter zoekt een echtgenoot. Wie zich kandidaat stelt, moet een moeilijke opdracht volbrengen. Lukt hem dat niet, dan moet hij sterven.’ Velen hadden het al geprobeerd en het met hun leven bekocht. Toen de jongeman de koningsdochter zag, was hij zo door haar schoonheid verblind, dat hij alle gevaar vergat, naar de koning ging en zich kandidaat stelde.

Direct werd hij naar het strand gebracht waar men een gouden ring in de zee wierp. Toen zei de koning dat hij naar de ring moest duiken en hem terug moest brengen en voegde eraan toe: ‘Als je zonder de ring terugkomt, zullen we je steeds opnieuw in het water gooien tot je in de golven omkomt.’ Allen beklagden de mooie jongeling en lieten hem eenzaam op het strand achter. Daar stond hij dan en overlegde bij zichzelf hoe hij dit moest aanpakken. Plots zag hij drie vissen naar hem toe zwemmen. Het waren de drie die hij gered had. De middelste hield een schelp in zijn bek en legde die voor de voeten van de jongen neer. Toen hij de schelp oprapte en opende, zag hij de gouden ring erin liggen. Dolgelukkig bracht hij de ring naar de koning en vroeg hem zijn beloning te geven. De trotse koningsdochter weigerde echter toen ze hoorde dat hij niet van koninklijken bloede was en eiste daarom dat hij een tweede opdracht zou uitvoeren. Ze ging de tuin in en strooide eigenhandig tien zakken gierstkorrels in het gras uit. ‘Die moet je morgen, nog vóór de zon opkomt, allemaal opgeraapt hebben,’ zei ze, ‘en er mag geen korreltje ontbreken.’ De jongeman ging in de tuin zitten en zocht naar een mogelijkheid om deze opdracht te volbrengen; maar hij kon niets verzinnen. Daar zat hij dan treurig het einde van de nacht af te wachten en besepte dat hij moest sterven. Toen echter de eerste zonnestralen in de tuin vielen, zag hij de tien zakken helemaal gevuld naast elkaar staan, geen korreltje ontbrak. De mierenkoning was met zijn duizenden en duizenden mieren ’s nachts gekomen en de dankbare

beestjes hadden de gierst met grote vlijt en nauwkeurigheid verzameld en in zakken gedaan. De koningsdochter kwam zelf naar de tuin en zag stomverbaasd dat de jongeman perfect gedaan had wat ze hem opgedragen had. Maar ze bleef trots en zei: ‘Nu heb je wel twee opdrachten goed uitgevoerd, maar ik zal pas met je trouwen als je mij een appel van de levensboom geschonken hebt.’ De jongeling wist niet waar de levensboom stond. Hij maakte zich klaar om hem te gaan zoeken, zo ver zijn benen hem konden dragen, maar veel hoop om hem te vinden had hij niet. Toen hij drie koninkrijken doorgetrokken was, kwam hij in een woud en legde zich onder een grote boom te slapen. Plots hoorde hij in de kruin van de boom een geruis en viel er een gouden appel in zijn handen. Tegelijk fladderden er drie raven naar beneden, zetten zich op zijn knie en zeiden: ‘Wij zijn de drie jonge raven die jij van de hongerdood gered hebt. Toen wij groot geworden waren en hoorden dat je de gouden appel zocht, zijn we over de zee gevlogen tot aan het einde van de wereld waar de levensboom staat en hebben de appel voor je gehaald.’ Vol vreugde keerde de jongeman nu op zijn stappen terug en bracht de mooie koningsdochter de gouden appel. Ze deelden de appel in twee en aten hem samen op. Toen ontwaakte in haar hart de liefde voor hem en ze bleven tot op hoge leeftijd samen en hun geluk werd nooit verstoord.

Dag 7 van de eerste taalperiode

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

Zang en blokfluit.

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spoken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

3. Instructie (introductie of inleiding op het lesthema) (25 à 35 minuten).

Vóór de aanvang van de school heb je op de linkerhelft van het middendeel van het bord de hand van de koning (of van de dienaar) getekend die het deksel van de schaal oplicht.

Op het bord voor de analyse heb je twee of drie nieuwe zinnen bijgevoegd.

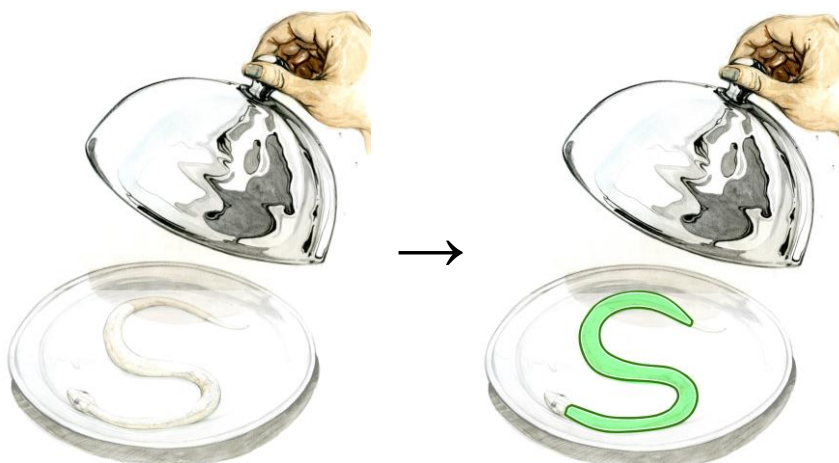
Op het bord voor de synthese heb je de in de bovenste kolommen een S toegevoegd vóór de klinkers. In de onderste kolommen heb je een S toegevoegd na de klinkers. In de vierde kolom onderaan heb je meervoudsvormen geschreven met verdubbeling van de S.

Op het bord heb je ook de drie nieuwe vormtekeningen gezet.

De letter S

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen Het sprookje *De witte slang* (of een ander verhaal) waaruit de letter S zal komen, herhalen aan de hand van vragen (klasgesprek).

Het fragment dat je hiervoor kiest is de witte slang die op de schaal ligt.

Oefen de klank S met het euritmische (of een ander) gebaar. Dit gebaar is een golvende beweging met beide armen naar voren. Dit gebaar kan

gemakkelijk overgaan in de verschillende klinkergebaren, waardoor deze letter ideaal is om de syntheseoefeningen mee aan te vangen. Het is zinvol om dit gebaar nu even te oefenen, want het zal bij de syntheseoefeningen een groot hulpmiddel zijn om medeklinker en klinker vloeiend aan elkaar te koppelen.

Teken verschillende vormen van de **S** op het bord: **S**, **s**, **Δ** en **ℳ**

De kinderen lezen de verschillende letters en maken er telkens het gebaar bij.

Zoek samen met de kinderen namen en woorden die met S beginnen, daarna namen en woorden waarin de **S** voorkomt of die eindigen op **S**. Noteer enkele namen op het bord, de andere op een blad om later, tijdens het zelfstandig werk, op het bord te zetten.

3.2. Herhaling van de letter **K**. Vergelijk klank en letterbeeld van de **S** met die van de **K**. De **K** is hoekig met rechte lijnen, de **S** is beweeglijk, met gebogen lijnen. De uitspraak van de **K** is kort en krachtig, die van de **S** is lang, soepel en beweeglijk. **K** staat stevig met twee voeten op de grond, **S** staat een beetje te wankelen of kan schommelen.

3.3. Analyse van teksten (visuele analyse, auditieve synthese). Je hebt vóór de aanvang van de school enkele zinnen toegevoegd. Bijvoorbeeld (elke regel in een andere kleur):

Bijvoorbeeld:

Waar is mijn gouden bal?

Ach, mijn bal is in de bron gevallen.

Het prinsesje is heel droef.

Doe open, prinsesje, doe open.

Weet je niet wat je gisteren beloofd hebt

bij de koele bron?

Koningsdochter, jongste, doe open de deur.

Ik doe de deur open.

Jij bent een vieze kikker!

O, wat ben je mooi!
 Ik wil in je bedje slapen.
 Ik gooi je tegen de muur!
 Nu is de kikker een mooie prins.
 De koning is zeer boos.
 Ik heb een ring ingeslikt.
 We kunnen nog niet vliegen.

Lees de nieuwe zinnen enkele keren en herhaal dan de vorige zinnen + de nieuwe zinnen.

Met visuele analyse (woorden aanwijzen) en auditieve synthese (met de aangewezen woorden nieuwe zinnen maken) kom je bijvoorbeeld tot deze zinnen:

Mijn gouden ring is in de vieze prins.
 We kunnen mooi vliegen.
 Je hebt gisteren de jongste kikker ingeslikt.

Na elke zin volgt er een zeer kort klasgesprekje over de inhoud van de zin.

Daarna visuele analyse op letterniveau. Laat enkele kinderen de letters a, e, i, o, u, k en s aanwijzen.

3.4. Syntheseoefeningen (visuele synthese).

→	→	↓	•
sa	saa	sa	se een
se	see	se	si
si	sie	si	
so	soo	so	
su	suu	su	
→	→	↓	↓
asen	aas	as	assen
esen	ees	es	essen
iesen	ies	is	issen
osen	oos	os	ossen
usen	uus	us	ussen

Nu kun je volop syntheseoefeningen maken door de medeklinker (de wrijfklank S) te combineren met de klinkers. Zo kun je woorden en lettergrepen vormen. In de bovenste kolommen laat je de klank en het gebaar van de medeklinker overvloeien in de klank en het gebaar van de klinker die erop volgt. Laat de klank van de medeklinker lang aanhouden en volgen door de lang klinkende klinker (1e en 2e kolom), en daarna de kort klinkende klinker (3e kolom) en de doffe klank van de 4e kolom.

Je krijgt dus dit in de 1e en de 2e kolom bovenaan:

ssssssaaaaaa
 sssssseeeeeee
 ssssssieieieie
 ssssssoooooo
 ssssssuuuuuu

en in de 3e kolom bovenaan:

ssssssa
 ssssse
 sssssi
 sssso
 ssssu

in de 4e kolom bovenaan telkens de uitspraak ssssss + doffe e (dus ook bij de i).

In de onderste reeks komen nu meervoudsvormen erbij. In de 1e kolom onderaan zijn dit open lettergrepen (de medeklinker staat tussen twee klinkers), in de 3e kolom onderaan zijn het gesloten lettergrepen (de medeklinker is verdubbeld). De klinker in de 3e kolom klinkt kort, de medeklinker kun je wat langer laten klinken. De uitgang **-en** is een courant voorkomende lettergreep in het Nederlands en oefen je vanaf nu veelvuldig. Je let daarbij ook op de correcte uitspraak: de eind-n — zoals hier na een doffe e — spreek je niet uit. Je laat dus *assssse*, *essssse*, *issssse*, *osssse* en *ussssse* lezen. Zo laat je in de 1e kolom *aaaassse*, *eeeessse*, *ieieessse*, *ooosssse* en *uuuusssse* lezen. Bij de eind-en hoeft geen gebaar.

Met de eerste en de vierde kolom onderaan begin je dus ook met het lezen van tweelettergrepige woorden.

Het is niet zinvol om wekenlang alleen éénlettergrepige woorden te gebruiken in de eerste klas. Franse en Engelse kinderen leren bijvoorbeeld al héél snel tweelettergrepige woorden lezen, waarom zouden Nederlandstalige kinderen dit niet kunnen?

Een bijkomend voordeel hiervan is dat er woorden in het meervoud ontstaan die geen lidwoord of voornaamwoord vereisen, maar als woord volledig op zichzelf kunnen staan. Je hoeft dan niet te spreken over boom, kar, bek enz, maar over bomen, karren, bekken enz. wat een veel natuurlijker manier van spreken is.

Heb je de kolommen geoefend zoals ze op het bord staan, dan kun je wat gaan spelen met de woorden in de vierde kolom. De kinderen die al een beetje kunnen lezen voelen zich daarmee uitgedaagd. Je kunt willekeurige medeklinkers vóór de woorden zetten en nieuwe woorden maken die de kinderen proberen te lezen. Je kunt daarbij enkele hints geven om hen op het goede spoor te zetten mochten ze niet onmiddellijk het woord vinden.

Enkele voorbeelden:

Eerste woord in de 4e kolom: **assen**. Schrijf er op het bord een **w** voor en zeg bijvoorbeeld: 'Vóór je gaat slapen moet je je'

Zet vóór **essen** een **m** en zeg: 'Die heb je nodig om boterhammen te smeren.'

Zet vóór **issen** een **v** en vraag: 'Welke dieren zwemmen er in de zee?'

Zet vóór **ossen** een **v** en vraag: 'Welke dieren zijn heel sluw?'

Zet vóór **ussen** een **k** en vraag: 'Waarop leg je je hoofd in bed? Op een ...' Hier gebruik je wel een lidwoord.

Je kunt ook één woord uit de kolom nemen en de medeklinker steeds veranderen. Bijvoorbeeld:

Zet vóór **ussen** een **R** en je krijgt **Russen** (met kapitaal).

Veeg de **r** weg en vervang ze door **l** en je krijgt **lussen**.

Vervang **l** door **m** en je krijgt **mussen**.

Vervang **m** door **z** en je krijgt **zussen**.

Enzovoort.

3.5. Dictee (auditieve analyse, visuele synthese).

Net als gisteren kunnen de kinderen nu korte woorden vormen met de gekende klinkers en medeklinkers.

Bijvoorbeeld:

L: 'De laatste klank van boek.' De kinderen noteren K.

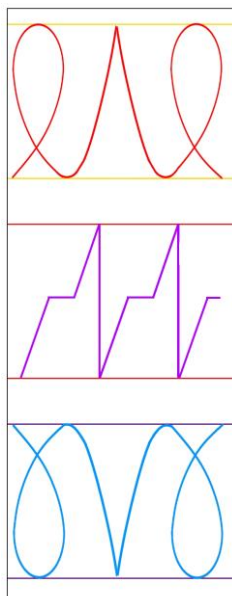
L: 'De middelste klank van mus.' De kinderen noteren U.

L: 'De eerste klank van soep.' De kinderen noteren S.

L: 'Welk woord heb je nu geschreven?'

De kinderen komen weer bij je, fluisteren het woord in je oor en laten je intussen hun blad zien.

3.6. Vormtekenen

4. Zelfstandig werk (30 minuten).

Bordschema van de letter **K** afwissen.

Namen en woorden met de letter **S** op het bord aanvullen.

Individuele kinderen begeleiden.

5. Terugblik en vooruitblik (10 minuten).

L: *‘Welke letter hebben jullie vandaag geleerd? Teken ze met de hand in de lucht (of op een andere manier).’*

Herhaal de zinnen van de analyseoefening.

Herhaal kort de letters **a**, **e**, **i**, **o**, **u**, **k** en **s** van de syntheseoefening.

Herhaal de drie vormtekeningen. Teken met de hand in de lucht (of op een andere manier).

L: *‘Morgen gaan jullie de letter **L** leren.’*

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

DE LAARZEN VAN BUFFELLEER

Grimm 199

Een soldaat die van niets bang is, bekommert zich nergens om. Zo was er eens een soldaat die afgezwaaid was, en omdat hij niets geleerd had en dus ook zijn brood niet kon verdienen, trok hij maar de wereld rond en bedelde bij brave mensen om een aalmoes. Over zijn schouders droeg hij een oude regenjas en aan zijn voeten een paar ruitelaarzen van buffelleer.

Op een dag ging hij, zonder op de weg te letten, altijd maar rechtdoor en kwam in een woud. Hij wist helemaal niet waar hij was, maar zag op een afgehakte boomstam een man zitten die mooi gekleed was en een groene jagersjas droeg. De soldaat gaf hem een hand, ging naast hem in het gras zitten en strekte de benen. 'Ik zie dat je mooie, glanzend gepoetste laarzen draagt,' zei hij tegen de jager; maar als je zoals ik moet ronddwalen, zul je ze zo niet lang kunnen houden. Kijk eens naar die van mij, die zijn van buffelleer en ik draag ze al héél lang, maar ze dragen me overal op en over. Na een tijdje stond de soldaat op en zei: 'Ik blijf hier niet langer, de honger jaagt me voort. Maar broer Schoenpoets, waarheen leidt dit pad?' 'Dat weet ik zelf niet,' antwoordde de jager, ik ben de weg kwijt.' 'Dan is het met jou al net zo gesteld als met mij,' zei de soldaat, soort zoekt soort, we zullen bij elkaar blijven en de juiste weg zoeken.' De jager lachte en ze gingen samen op pad, altijd maar verder tot het donker werd. 'Uit dit woud geraken we vandaag niet meer,' zei de soldaat, 'maar ik zie in de verte een lichtje, daar zal wel wat te eten zijn.'

Ze kwamen bij een stenen huis, klopten op de deur en een oud vrouwtje deed open. 'We zoeken nachtkwartier,' zei de soldaat, en iets stevigs voor de maag, want die is zo leeg als een afgedankte ransel'. 'Hier kunnen jullie niet blijven,' antwoordde de vrouw, 'want dit is hier een rovershol en ik raad jullie aan je biezen te pakken vóór ze thuiskomen, anders gaan jullie eraan.' 'Dat wil ik nog wel eens zien,' zei de soldaat, 'ik heb al meer dan twee dagen niets meer gegeten, en wat mij betreft, of ik hier mijn laatste adem uitblaas of in het bos van honger omkom, voor mij blijft het om het even. De jager wou niet mee binnengaan, maar

de soldaat greep hem bij de arm: 'Kom mee, broer, zo'n vaart zal het wel niet lopen.' De oude vrouw had medelijden en zei: 'Verstop je achter de tegelkachel, als ze wat overlaten en in slaap gevallen zijn, zal ik het jullie geven.' Amper zaten ze achter de kachel of er kwamen twaalf rovers binnengestormd, gingen aan tafel, die al gedekt was, en eisten ongedurig om eten. De oude vrouw bracht een groot gebraad binnen en de rovers lieten het zich goed smaken. Toen de soldaat de heerlijke braadgeur opsnoof, zei hij tegen de jager: 'Ik houd het hier niet meer uit, ik ga ook aan tafel en eet mee.' 'Jij tekent ons doodvonnis,' zei de jager en greep hem bij de arm. Maar de soldaat begon luid te hoesten. Toen de rovers dat hoorden, wierpen ze mes en vork kletterend op tafel, sprongen op en ontdekten de twee mannen achter de kachel. 'Ah zo, heren,' riepen ze, 'zitten jullie hier gezellig in de hoek? Wat doen jullie hier? Zijn jullie misschien spionnen? Wacht maar, we zullen jullie eens aan een dorre tak leren vliegen!' 'Kalm aan,' zei de soldaat, 'ik heb honger. Geef me wat te eten, daarna kun je met me doen wat je maar wilt.' De rovers stonden versteld en de roverhoofdman zei: 'Ik zie dat je van niets bang bent; wel, eten kun je krijgen, maar daarna ga je eraan.' 'Dat zien we nog wel,' zei de soldaat, ging aan tafel en begon dapper van het gebraad te smullen. 'Broer Schoenpoets, kom erbij en eet ook wat' riep hij naar de jager, jij zult al even uitgehongerd zijn als ik en een lekkerder gebraad als dit kun je bij je thuis niet krijgen.' Maar de jager wou niets. De rovers staarden de soldaat met stijgende verbazing aan en mompelden: 'Die bekommert zich werkelijk nergens om.' Daarna zei de soldaat: 'Dat smaakt, maar ik had er ook graag een goed glas wijn bij gekregen.' De hoofdman was in een goede bui en kon het wel hebben en riep naar de oude vrouw: 'Haal maar een van de beste flessen uit de kelder.' De soldaat trok de kurk er knallend uit, ging met de fles naar de jager en zei: 'Let goed op, broer, nu ga je iets wonderlijks zien: ik ga een toost uitbrengen op de gezondheid van de bende.' Toen zwaaide hij de fles over de hoofden van de rovers en riep: 'Lang zullen jullie leven, mond open en rechterhand omhoog!' en nam een stevige slok. Zijn woorden waren nog niet koud of alle rovers zaten als versteend met de mond open en hun rechterhand omhoog. De jager zei tegen de soldaat: 'Ik zie dat je nog meer kunstjes kent, maar laat ons nu maar snel naar huis gaan.' 'Hoho broer, zo snel marcheren we hier niet vandaan. We hebben de

vijand nu wel verslagen, maar nu moeten we ook nog wat buitmaken. Die kerels zitten daar vast en sperren hun mond van verbazing open: ze kunnen zich echter niet verroeren zonder mijn toestemming. Kom, eet en drink!’ De oude vrouw moest nog een fles van de beste wijn halen en de soldaat stond pas op toen hij genoeg ophad voor drie dagen. Toen het eindelijk dag werd, zei hij: ‘Nu is het tijd dat we opbreken en de vrouw moet ons de kortste weg naar de stad wijzen, zodat we niet te lang moeten marcheren.’

Toen ze daar aankwamen, ging hij naar zijn vroegere makkers en zei: ‘Ik heb daarbuiten in het bos een nest galgenvogels gevonden, kom mee, we gaan ze uithalen.’ De soldaat liep voorop en zei tegen de jager: ‘Jij moet ook meekomen om te zien hoe ze fladderen als we ze bij hun voeten pakken.’ Hij stelde zijn mannen rondom de rovers op, nam de fles, dronk een slok, zwaaide ze over de rovers en riep: ‘Lang zullen ze leven!’ Op hetzelfde moment konden ze weer bewegen, maar bliksemsnel werden ze gegrepen, op de grond gegooid en aan handen en voeten gebonden. Dan liet hij de rovers als bloemzakken op een kar gooien en zei: ‘Breng ze maar recht naar de gevangenis.’ De jager nam ongemerkt een van de mannen terzijde en gaf hem een geheime opdracht mee.

‘Broer Schoenpoets,’ zei de soldaat, ‘we hebben gelukkig de vijand overrompeld en goed gegeten, nu gaan wij rustig achter de anderen aan marcheren.’ Toen ze dicht bij de stad kwamen, zag de soldaat dat een grote menigte uitzinnig van vreugde uit de stadspoorten naar hen toe kwam en enthousiast met groene twijgen zwaaide. Toen zag hij daar de voltallige lijfwacht van de koning aankomen. ‘Wat heeft dat te betekenen?’ zei hij verbaasd tegen de jager. ‘Weet je dan niet’, zei deze, ‘dat de koning lange tijd uit zijn rijk verdwenen was en vandaag terugkeert? Daarom komt al het volk hem tegemoet.’ ‘Maar waar is de koning dan?’ vroeg de soldaat. ‘Hier!’ antwoordde de jager, ‘ik ben de koning en ik heb mijn komst laten melden.’ Daarbij trok hij zijn jagersjas open zodat men zijn koningsmantel kon zien. De soldaat schrok, viel op zijn knieën en vroeg vergiffenis omdat hij in zijn onwetendheid de koning als zijn gelijke had behandeld en hem met de naam Schoenpoets had bedacht. De koning reikte hem de hand en zei:

‘Jij bent een dapper soldaat en je hebt me het leven gered. Vanaf nu zul je nooit meer hongerlijden, want ik ga voor je zorgen. En als je eens van een lekker stuk gebrad wilt genieten, net zo lekker als in het rovershol, kom dan maar naar de koninklijke keuken. Maar als je een toost wilt uitbrengen, vraag me dan toch maar eerst toestemming daarvoor.’

Dag 8 van de eerste taalperiode

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

Zang en blokfluit.

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spreken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

3. Instructie (introductie of inleiding op het lesthema) (25 à 35 minuten).

Vóór de aanvang van de school heb je op de rechterhelft van het middendeel van het bord de soldaat getekend.

Op het bord voor de analyse heb je twee of drie nieuwe zinnen bijgevoegd.

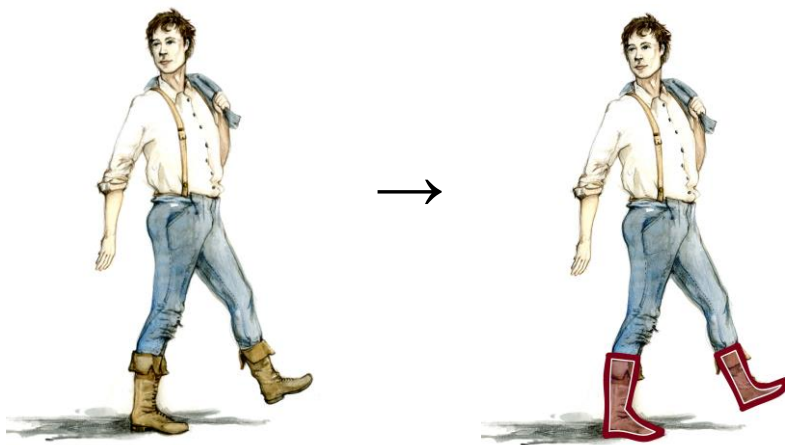
Op het bord voor de synthese heb je de K's afgeveegd en aan de klinkers de letter L toegevoegd, bovenaan vóór de klinkers, onderaan achter de klinkers. De eerste kolom onderaan en de vierde kolom onderaan zijn meervoudsvormen. De eerste kolom: de lange klank in een open lettergreep; de vierde kolom: de korte klank in een gesloten lettergreep met verdubbeling van de L.

Op het bord heb je ook de drie nieuwe vormtekeningen gezet.

De letter L

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen Het sprookje *De laarzen van buffelleer* (Grimm 199) waaruit de letter L zal komen, herhalen aan de hand van vragen.

Het beeld van de letter L komt vanzelfsprekend van de Laarzen.

Het euritmische gebaar van de L gaat zo: de handen licht zijwaarts gespreid naast het onderlichaam en dan in een vloeiende beweging eerst een beetje naar het lichaam toe en dan naar boven. Je maakt in feite de tegenovergestelde beweging van het schrijfgebaar dat van boven naar beneden gaat.

Zet verschillende vormen van L op het bord rondom de tekening;
De kapitaal **L**, de onderkast **l**, de l van het verbonden schrift: **ℓ**, en de sierlijke hoofdletter **ℒ**.
Laat enkele letters lezen en het gebaar erbij maken.

Zoek samen met de kinderen namen en woorden die beginnen met **L** en namen en woorden waarin **L** voorkomt of die eindigen op **L**. Enkele namen schrijf je in kapitalen direct op het bord, andere noteer je op een blad om tijdens het zelfstandig werk op het bord aan te vullen.

3.2. Herhaling van de letter **S**.

Vergelijk de letter **L** met de letter **S**. **L** is een rechte verticale lijn en een rechte horizontale lijn, terwijl de **S** soepel en sierlijk is. De **L** staat statig recht op een grote voet, de **S** daarentegen kan gemakkelijk omvallen omdat ze onderaan rond is. Lees klassikaal enkele letters **S** en enkele namen en woorden met **S**.

3.3. Analyse van teksten (visuele analyse, auditieve synthese). Je hebt vóór aanvang van de school enkele zinnen toegevoegd. Bijvoorbeeld (elke regel in een andere kleur):

Bijvoorbeeld:

Waar is mijn gouden bal?

Ach, mijn bal is in de bron gevallen.

Het prinsesje is heel droef.

Doe open, prinsesje, doe open.

Weet je niet wat je gisteren beloofd hebt
bij de koele bron?

Koningsdochter, jongste, doe open de deur.

Ik doe de deur open.

Jij bent een vieze kikker!
 O, wat ben je mooi!
 Ik wil in je bedje slapen.
 Ik gooi je tegen de muur!
 Nu is de kikker een mooie prins.
 De koning is zeer boos.
 Ik heb een ring ingeslikt.
 We kunnen nog niet vliegen.
 Waar gaat de reis naartoe?
 Ik ben verdwaald in het bos.

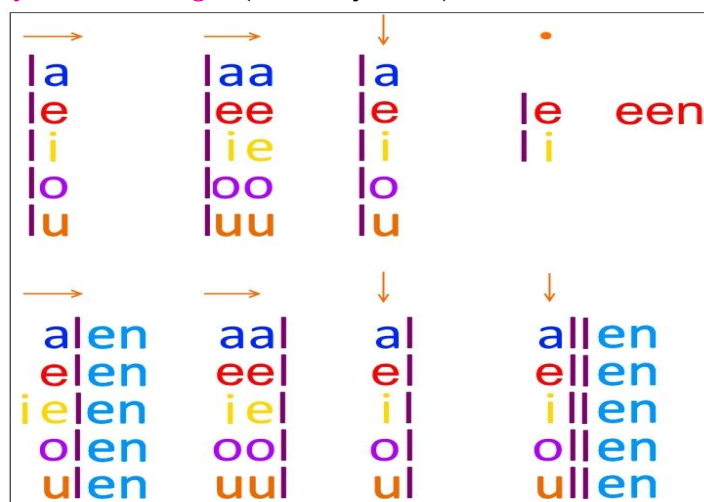
Met visuele analyse (woorden aanwijzen) en auditieve synthese (met de aangewezen woorden nieuwe zinnen maken) kom je bijvoorbeeld tot deze zinnen:

Het prinsesje is verdwaald in de open deur.
 In het bos is een gouden ring in mijn bedje gevallen.
 We zullen in de vieze bron slapen.

Na elke zin volgt er een zeer kort klasgesprekje over de inhoud van de zin.

Daarna visuele analyse op letterniveau. Laat enkele kinderen de letters a, e, i, o, u, k, s en l aanwijzen.

3.4. Syntheseoefeningen (visuele synthese).

Je werkt op dezelfde wijze als gisteren. Eerst oefen je de bovenste kolommen waarbij je de klank en het gebaar van de letter **L** laat overvloeien in de klinker die erop volgt.

Daarna oefen je de onderste kolommen, ook met klank en gebaar. Bij de eerste en vierde kolom onderaan maak je alleen de gebaren van de klinker en de **L**. Bij de eind-en hoeft geen gebaar.

Heb je de kolommen geoefend, dan kun je weer wat spelen met de woorden in de eerste en de laatste kolom. De kinderen die al een beetje kunnen lezen voelen zich daarmee uitgedaagd. Je kunt willekeurige medeklinkers vóór de woorden zetten en nieuwe woorden maken die de kinderen proberen te lezen. Je kunt daarbij enkele hints geven om hen op het goede spoor te zetten mochten ze niet onmiddellijk het woord vinden.

Enkele voorbeelden:

Eerste woord in de 1e kolom onderaan: **alen**. Schrijf er op het bord een **h** voor. De kinderen die het al kunnen, lezen: **halen**.

Tweede woord in de 1e kolom onderaan. Met **sp** ervoor wordt dit: **spelen**.

Derde woord in de 1e kolom onderaan. Met **w** ervoor wordt dit: **wielen**.

olen met een **k** ervoor wordt: **kolen**.

ulen met **t** ervoor wordt: **tulen**.

In de 4e kolom onderaan:

v + **allen** wordt: vallen.

b + **ellen** wordt: bellen.

g + **illen** wordt: gillen.

r + **ollen** wordt: rollen.

v + **ullen** wordt: vullen.

Zo kun je ook één woord eruit kiezen en de medeklinker vooraan vervangen.

Voorbeeld:

g + illen

b + illen

t + illen

w + illen

p + illen

Op deze manier kun je de kinderen die al kunnen lezen of het bijna kunnen activeren en enthousiast maken. Zij nemen daarbij de andere kinderen mee op sleeptouw.

Al deze syntheseoefeningen gebeuren snel en zonder uitleg. Door deze oefeningen laat je de kinderen zélf ontdekken hoe ze tot lezen komen.

3.5. DICTEE (auditieve analyse, visuele synthese).

Net als gisteren kunnen de kinderen nu korte woorden vormen met de gekende klinkers en medeklinkers.

Bijvoorbeeld:

L: ‘*De laatste klank van bel.*’ De kinderen noteren L.

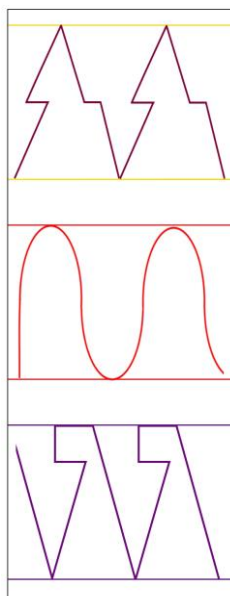
L: ‘*De middelste klank van mes.*’ De kinderen noteren E.

L: ‘*De eerste klank van Sinterklaas.*’ De kinderen noteren S.

L: ‘*Welk woord heb je nu geschreven?*’

De kinderen komen weer bij je, fluisteren het woord in je oor en laten je intussen hun blad zien.

3.6. Vormtekenen

4. Zelfstandig werk (30 minuten).

Bordschema van de letter **S** afwissen.

Namen en woorden met de letter **L** op het bord aanvullen.

Individuele kinderen begeleiden.

5. Terugblik en vooruitblik (10 minuten).

L: *‘Welke letter hebben jullie vandaag geleerd? Teken ze met de hand in de lucht (of op een andere manier).’*

Herhaal de zinnen van de analyseoefening.

Herhaal kort de letters **a**, **e**, **i**, **o**, **u**, **k**, **s** en **l** van de syntheseoefening.

Herhaal de drie vormtekeningen. Teken met de hand in de lucht (of op een andere manier).

L: *‘Morgen gaan jullie de letter **M** leren.’*

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

HET KIND VAN MARIA

Grimm 3

Aan de rand van een groot woud leefde er eens een houthakker met zijn vrouw. Ze hadden slechts één kind, een dochtertje van drie jaar oud. Ze waren zo arm dat ze geen korst brood meer hadden en niet wisten wat ze het kind te eten moesten geven. Op een ochtend trok de houthakker vervuld van zorgen het woud in voor zijn werk en terwijl hij daar houthakte, stond er plots een mooie grote vrouw voor hem. Ze droeg een kroon van lichtende sterren op haar hoofd en zei: 'Ik ben de maagd Maria, de moeder van het Jezuskind; jij bent arm en in nood, breng je kind naar mij, ik zal het meenemen en er als een moeder voor zorgen.' De houthakker gehoorzaamde, haalde zijn dochtertje en gaf het aan Maria die het mee naar de hemel nam. Daar had het meisje het helemaal naar haar zin, at suikerbrood, dronk zoete melk, droeg gouden kleedjes en was het speelkameraadje van de engelen. Toen ze veertien jaar was geworden kwam Maria bij haar en zei: 'Lief kind, ik moet op reis. Bewaar jij de sleutel van de dertien deuren van het hemelrijk. Twaalf deuren mag je openen en genieten van alle heerlijkheden die je er ziet, maar de dertiende deur, waarop deze kleine sleutel past, die is voor jou ten strengste verboden. Die openen, brengt ongeluk.' Het meisje beloofde te doen wat Maria vroeg. Toen Maria weg was, ging ze in de hemel rond en bezag alle hemelzalen: iedere dag één tot ze ze alle twaalf had bezocht. In iedere zaal zat een apostel in een kring van stralend licht en ze genoot van alle pracht en heerlijkheid en de engelen die met haar meegingen, genoten er ook van. Nu bleef alleen de verboden deur over en ze kreeg ontzettend veel zin om te zien wat daarachter verborgen was. Ze zei tegen de engelen: 'Ik zal ze niet helemaal opendoen en ik zal ook niet naar binnen gaan. Ik zal alleen de sleutel omdraaien en op een kiertje zetten zodat we toch even naar binnen kunnen kijken.' 'Nee, niet doen,' zeiden de engelen, 'dat zou zonde zijn, want Maria heeft het verboden en je stort er jezelf mee in het ongeluk.' Toen zweeg ze, maar het verlangen in haar hart verstilde niet, maar knaagde en prikkelde haar en het liet haar niet met rust. Toen op een dag de engelen niet thuis waren, dacht ze: Nu ben ik helemaal alleen hier en kan ik eindelijk eens gaan kijken, niemand zal er iets van te weten komen. Ze nam de sleutel, hield hem in haar hand, stak hem in het slot en draaide hem om. De deur

sprong open en daar zag ze God de Vader, God de Zoon en de Heilige Geest in een aureool van vuur en licht. Toen ze daar als aan de grond genageld vol verbazing stond te kijken, raakte ze toevallig met een vinger de vuur- en lichtgloed aan. Onmiddellijk werd de vinger helemaal verguld en overviel haar een geweldige angst. Ze sloeg de deur toe en liep weg. Wat ze ook probeerde, de angst bleef haar achtervolgen, het hart klopte haar in de keel, en rustig worden lukte haar niet. Ook het goud kleefde aan haar vinger; ze kreeg het er niet af, hoe hard ze ook waste en schrobde.

Niet lang daarna kwam de maagd Maria terug van haar reis. Ze riep het meisje bij zich en vroeg de hemelsleutels terug. Toen ze de sleutelbos overhandigde keek Maria haar recht in de ogen en zei: ‘Heb je de dertiende deur niet opengedaan?’ – ‘Nee,’ antwoordde ze. Daarop legde Maria haar hand op het hart van het meisje en voelde hoe dat bonsde en bonsde; zo merkte ze dat ze haar gebod overtreden had en de deur geopend had. Toen vroeg ze nog een keer: ‘Heb je het echt niet gedaan?’ – ‘Nee,’ zei het meisje nog eens. Toen keek Maria naar de gouden vinger en zag maar al te goed dat het meisje gezondigd had en vroeg voor de derde keer: ‘Heb je het niet gedaan?’ – ‘Nee,’ loog het meisje voor de derde keer. Toen zei Maria: ‘Je hebt niet naar me geluisterd en je hebt gelogen, je bent het niet meer waard om in de hemel te blijven.’ Het meisje viel in een diepe slaap en toen ze wakker werd lag ze beneden op aarde, midden in een wildernis. Ze wou roepen, maar haar stem was weg. Ze sprong op en wilde daar vandaan lopen, maar waarheen ze ook liep, ze werd langs alle kanten tegengehouden door een dichte doornhaag waar ze niet doorheen kon. In het midden van de eenzame plek stond een holle boom; dat was voortaan haar huisje. Ze kroop erin als het donker werd en sliep er. Bij storm en regen was dit haar schuilplaats. Al bijeen was het daar maar een triest leven en als ze eraan terugdacht hoe heerlijk het in de hemel was geweest waar de engelen met haar gespeeld hadden, stroomden de tranen over haar kaken.

Wortels en bosbessen waren het enige eetbare dat ze vond en ze zocht er zo veel mogelijk van. In de herfst verzamelde ze de afgevallen noten en bladeren en bracht ze in de holle boom. In de winter at ze van de noten en als het vroom en sneeuwde, kroop ze als een arm beestje in de bladeren om zich te warmen. Het duurde niet lang of haar kleren waren

gescheurd en vielen in lommen van haar lijf. Zodra de zon scheen en wat warmte gaf, kroop ze naar buiten en zette zich neer aan de voet van de boom. Haar lange haar bedekte haar als een mantel. Zo zat ze daar jaar na jaar en het verdriet en de ellende van de hele wereld drukten op haar. Op een keer, toen de bomen zich met frisgroene bladeren getooid hadden, was de koning van het land op jacht in het woud en achtervolgde een ree. Het dier vluchtte in het dichte struikgewas, de koning sprong van zijn paard, sloeg met zijn zwaard de doornstruiken uiteen en toen hij er eindelijk doorheen was, zag hij onder de boom een beeldschoon meisje zitten, van top tot teen bedekt met goudblond haar. Hij bleef staan, bekeek haar vol verbazing en zei: 'Wie ben jij? Waarom zit jij hier zo moederziel alleen in de wildernis?' Het meisje gaf geen antwoord, want spreken kon ze niet. Toen zei de koning: 'Wil je met mij meekomen naar mijn kasteel?' Ze knikte heel even met haar hoofd. De koning nam haar in zijn armen, liet haar voor zich op het paard zitten en reed met haar naar huis. Toen ze op het koninklijk slot waren aangekomen, liet hij haar mooie kleren aantrekken en gaf haar alles in overvloed. Hoewel ze niet kon spreken, was ze toch zo mooi en liefvallig dat hij haar van harte liefhad en het duurde dan ook niet lang of hij trouwde met haar.

Een klein jaar later kreeg de koningin een zoontje. Toen zij de nacht daarop alleen in bed lag, verscheen Maria aan haar en zei: 'Als je de waarheid zegt en toegeeft dat je de verboden deur geopend hebt, zal ik je weer laten spreken, maar als je hardnekkig blijft liegen, neem ik je pasgeboren kind met me mee.' De koningin kreeg nu gelegenheid om te antwoorden maar ze bleef halsstarrig en zei: 'Nee, ik heb de verboden deur niet opengemaakt.' Daarop nam Maria het kindje uit de armen van de koningin en verdween ermee. Toen het kind de volgende ochtend nergens te vinden was, werd er onder de mensen geroddeld dat de koningin een menseneetster was en haar eigen kind had opgegeten. Ze hoorde alles maar kon niets zeggen om zich te verweren. De koning wilde niet geloven wat de mensen beweerden en bleef haar liefhebben.

Een jaar later kreeg de koningin weer een zoontje. 's Nachts kwam Maria en zei: 'Als je toegeeft dat je de verboden deur geopend hebt, krijg je je kind terug en mag je weer spreken. Als je echter hardnekkig

blijft liegen, dan neem ik ook dit kind mee.' Toen zei de koningin: 'Nee, ik heb de verboden deur niet opengemaakt.' Maria nam het kind uit haar armen en verdween ermee naar de hemel. 's Morgens ontdekten de mensen dat ook dit kind verdwenen was en weer beweerden ze dat de koningin het verslonden had. De raadsheren van de koning eisten dat ze voor de rechter moest verschijnen. Maar de koning hield zo veel van haar dat hij het niet kon geloven en verwittigde zijn raadsheren dat ze nooit meer iets daarover mochten zeggen of ze zouden gemarteld en gedood worden.

Weer een jaar later kreeg de koningin een mooi dochttertje. Voor de derde keer verscheen Maria aan haar en zei: 'Kom mee.' Ze nam de koningin bij de hand en bracht haar naar de hemel. Daar zag de koningin haar twee zoontjes vrolijk spelen met de werelddbol en ze lachten naar haar. Maria zag dat de koningin daar heel gelukkig om was en zei: 'Smelt je hart nu niet? Als je toegeeft dat je de verboden deur geopend hebt, geef ik je je beide zoontjes terug.' Maar de koningin antwoordde voor de derde keer: 'Nee, ik heb de verboden deur niet opengemaakt.' Daarop liet Maria de koningin waar naar de aarde afdalen en nam ook haar derde kind mee.

Toen de volgende morgen bekend werd dat ook dit derde kind verdwenen was, riepen de mensen: 'De koningin is een menseneetster, ze moet sterven!' En de koning kon niet anders dan naar zijn raadsheren luisteren. Ze kwam voor de rechtbank en omdat ze niet kon antwoorden en zich niet kon verdedigen, werd ze veroordeeld tot de brandstapel. Het hout werd opgestapeld en toen ze er bovenop aan een paal vastgebonden was en het vuur langs alle kanten begon te branden, smolt dat ijzige, trotse hart van haar. Ze kreeg berouw en dacht: 'Kon ik toch maar vóór ik sterf toegeven dat ik de deur geopend heb.' Toen kreeg ze haar stem terug en riep zo luid ze kon: 'Ja, Maria, ik heb het gedaan!' Onmiddellijk viel de regen met bakken uit de hemel en doofde de vlammen. Er straalde een licht boven haar waarin de maagd Maria neerdaalde met de twee jongetjes aan haar zijde en het pasgeboren dochttertje op de arm. Ze zei: 'Wie spijt heeft en bekent, die is alles vergeven.' Ze gaf haar de drie kinderen terug, maakte haar tong los en schonk haar levenslang geluk.

Dag 9 van de eerste taalperiode

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

Zang en blokfluit.

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spoken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

3. Instructie (introductie of inleiding op het lesthema) (25 à 35 minuten).

Vóór de aanvang van de school heb je op de linkerhelft van het middendeel van het bord Maria getekend.

Op het bord voor de analyse heb je twee of drie nieuwe zinnen bijgevoegd.

Op het bord voor de synthese heb je de L overal afgeveegd en aan de klinkers de letter M toegevoegd; bovenaan vóór de klinkers, onderaan achter de klinkers. De eerste kolom onderaan en de vierde kolom onderaan zijn meervoudsvormen. De eerste kolom onderaan: de lange klank in een open lettergreep; de vierde kolom onderaan: de korte klank in een gesloten lettergreep, met verdubbeling van de M.

Op het bord heb je ook de drie nieuwe vormtekeningen gezet.

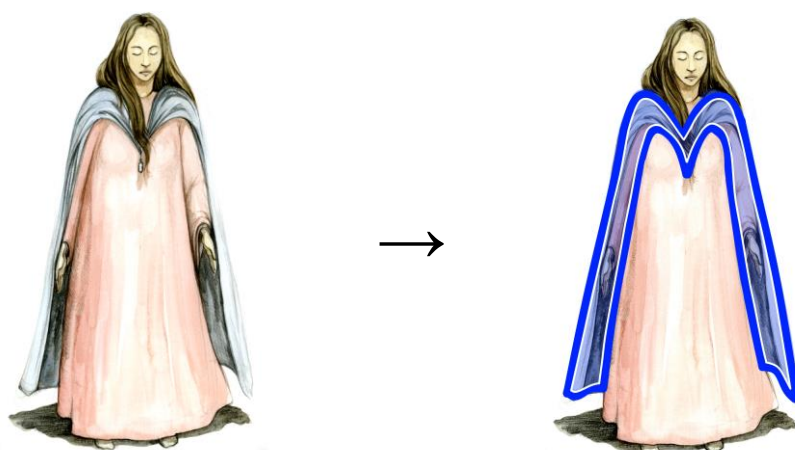
De letter M

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen Het sprookje *Het kind van Maria* (Grimm 3) waaruit de letter M zal komen, herhalen aan de hand van vragen. Hoewel dit sprookje een religieus thema heeft met de Maagd Maria in de hoofdrol en ik godsdienstbeleving op school liefst vermijd, gebruik ik het hier toch omdat religie ook tot de culturele bagage hoort en religieuze elementen nog overvloedig in de maatschappij aanwezig zijn, denk maar aan kerken, kapellen, Mariabeelden, musea, beelden in de openbare ruimte, enz.

De letter **M** is te horen in enkele woorden uit dit sprookje: **M**aria, **M**aagd, **M**eisje, **M**antel, **M**ond. Maria wordt meestal afgebeeld met een blauwe mantel. Het beeld van de mantel die over de schouders gedragen wordt stemt overeen met de letter **M**. Ook de bovenlip van de mond geeft de vorm van de letter weer.

Omdat het euritmische gebaar voor M niet gemakkelijk kan overvloeien in de gebaren van de klinkers gebruik ik een gebaar waarin de letter M te herkennen is: de handen, palm onderaan, met de vingertoppen tegen

elkaar voor de borst, bewegen eerst een klein beetje omhoog en gaan dan zijwaarts naar beneden. De handen blijven daarbij steeds horizontaal met de rug naar boven. Dit gebaar kan vloeiend overgaan in de klinkers.

Je tekent de vier verschillende vormen van de letter M op het bord en laat ze door de kinderen lezen met het gebaar erbij.

Je zoekt samen met de kinderen namen en woorden die met M beginnen. Daarna namen en woorden waarin de M voorkomt of die eindigen op M. Enkele namen en woorden zet je onmiddellijk op het bord, andere noteer je op een blad en vul je later, tijdens de zelfstandige verwerking, aan op het bord.

3.2. Herhaling van de letter **L**. De letter **L** vergelijken met de letter **M**. De letter **L** heeft slechts 2 rechte lijnen, de **M** heeft er vier, waarvan twee schuine. De **L** staat stevig met de voet op de grond, de **M** lijkt meer een ingezakte brug op twee palen. De **L** kun je gemakkelijk met de tong laten klinken, de **M** laat je klinken met de lippen op elkaar. De **L** is beweeglijk met de tong, de **M** staat stil met de lippen. Als je iets lekkers

krijgt, doe je met de tong op voorhand lllll, en als het in je mond is, doe je met de lippen mmmmm.

3.3. Analyse van teksten (visuele analyse, auditieve synthese). Je hebt vóór de aanvang van de school enkele zinnen toegevoegd. Bijvoorbeeld (elke regel in een andere kleur):

Bijvoorbeeld:

Waar is mijn gouden bal?

Ach, mijn bal is in de bron gevallen.

Het prinsesje is heel droef.

Doe open, prinsesje, doe open.

Weet je niet wat je gisteren beloofd hebt
bij de koele bron?

Koningsdochter, jongste, doe open de deur.

Ik doe de deur open.

Jij bent een vieze kikker!

O, wat ben je mooi!

Ik wil in je bedje slapen.

Ik gooi je tegen de muur!

Nu is de kikker een mooie prins.

De koning is zeer boos.

Ik heb een ring ingeslikt.

We kunnen nog niet vliegen.

Waar gaat de reis naartoe?

Ik ben verdwaald in het bos.

Lief kind, ik ga op reis.

Heb je het niet gedaan?

Als je niet te groot geschreven hebt, kunnen al de zinnen tot hiertoe onder elkaar op het bord. Is het bord toch eerder vol, dan veeg je de bovenste zinnen af en in de plaats daarvan zet je de nieuwe zinnen.

Met visuele analyse en auditieve synthese kom je bijvoorbeeld tot deze zinnen:

Lief prinsesje, ik ga op reis in je gouden bedje.
Ben jij niet boos, mooie prins?
Jouw koningsdochter gaat niet in het vieze bos slapen.

Na elke zin volgt er een zeer kort klasgesprekje over de inhoud van de zin.

Daarna visuele analyse op letterniveau. Laat enkele kinderen de letters **a**, **e**, **i**, **o**, **u**, **k**, **s**, **l** en **m** aanwijzen.

3.4. Syntheseoefeningen (visuele synthese).

→	→	↓	•
ma	maa	ma	
me	mee	me	me een
mi	mie	mi	mi
mo	moo	mo	
mu	muu	mu	
→	→	↓	↓
amen	aam	am	ammen
emen	eem	em	emmen
iemen	iem	im	immen
omen	oom	om	ommen
umen	uum	um	ummen

Op dezelfde wijze als de vorige dagen laat je de klank van de medeklinker en de klinker in elkaar overvloeien, ondersteund met gebaren.

Na het oefenen van de onderste kolommen kun je weer met één of twee woorden spelen door wisselende medeklinkers vooraan te plaatsen.

Zo kun je hier bijvoorbeeld met **ommen** in de vierde kolom onderaan de volgende reeks maken:

sommen
kommen
bommen
dommen
gommen

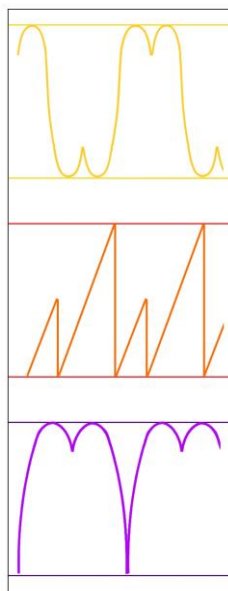
Met de eerste kolom onderaan kun je bijvoorbeeld deze woordenrij maken:

ramen
lemen
kiemen
komen
lumen

3.5. Dictee (auditieve analyse, visuele synthese).

Net als de vorige dagen kunnen de kinderen nu korte woorden vormen met de gekende klinkers en medeklinkers.

3.6. Vormtekenen

4. Zelfstandig werk (30 minuten).

Bordschema van de letter **L** afwissen.

Namen en woorden met de letter **M** op het bord aanvullen.

Individuele kinderen begeleiden.

5. Terugblik en vooruitblik (10 minuten).

L: *‘Welke letter hebben jullie vandaag geleerd? Teken ze met de hand in de lucht (of op een andere manier).’*

Herhaal de zinnen van de analyseoefening.

Herhaal kort de letters **a, e, i, o, u, k, s** en **l** van de syntheseoefening.

Herhaal de drie vormtekeningen. Teken met de hand in de lucht (of op een andere manier).

L: *‘Morgen gaan jullie de letter **M** leren.’*

Is dit de laatste dag van de taalperiode en volgt er een rekenperiode dan kondig je die aan met het eerste getal dat aan bod zal komen: het getal EEN en het cijfer 1. Volgt er een andere periode, dan kondig je het eerste thema van die periode aan.

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

DE DAPPERE KLEERMAKER

Grimm 20

Op een mooie zomerochtend zat een kleermaker op zijn tafel bij het venster. Hij was goedgeluimd en naaide dat het een plezier was om te zien. Een boerin kwam door de straat en riep: 'Lekker vruchtenmoes te koop! Lekker vruchtenmoes te koop!' Dat vond hij wel heerlijk klinken, stak zijn smalle hoofd door het venster en riep: 'Kom maar hier, beste vrouw, hier kun je wat verkopen.'

De vrouw sleurde haar zware manden drie trappen op tot bij de kleermaker en moest alle potten met moes voor hem uitpakken. Hij bekeek ze, hield ze omhoog, rook eraan en uiteindelijk zei hij: 'Deze hier lijkt me wel wat, weeg voor mij maar een ons af, of iets meer, het mag ook een kwart pond zijn. De boerin die gehoopt had flink wat te verkopen, gaf hem wat hij vroeg en trapte het mopperend en sakkerend af. 'Ziezo. God, zegen deze spijs,' riep de kleermaker, 'dat ze me kracht en moed geeft.' Hij haalde het brood uit de kast, sneed zich een boterham af en smeerde het vruchtenmoes erop. 'Dat zal niet slecht smaken,' zei hij, 'maar eerst dit wambuis afwerken, en dan lekker smullen.' Hij legde de boterham naast zich op tafel, naaide voort en van puur plezier begon hij steeds grotere steken te maken.

Intussen steeg de geur van het zoete vruchtenmoes op langs de muren, waar een massa vliegen zat die direct aangetrokken werd en zich in een zwerm op de boterham stortte. 'Hela, wie heeft jullie uitgenodigd?' riep de kleermaker en joeg de ongenode gasten weg. Maar de vliegen, die zijn taal niet verstonden, lieten zich niet zomaar weggagen en kwamen in nog groteren getalen terug. Toen had de kleermaker er dik genoeg van, greep uit zijn lappenmand een doek en met een 'pas op, ik ga jullie ervan langs geven!' sloeg hij er duchtig op los. Toen hij de lap wegtrok, lagen er niet minder dan zeven dood met de pootjes uitgestrekt. 'Da's toch wel knap van mij!' zei hij en hij was er trots op dat hij zo dapper was, 'dat moet ik in de hele stad gaan vertellen.' Rap, rap naaide hij zich een gordel en borduurde er met grote letters op: 'zeven in één klap.' 'Hoe zo, alleen maar in de stad?' zei hij, 'de hele wereld moet dit weten!' En zijn hart kwispelde van vreugde als het staartje van een lammetje. De kleermaker bond de gordel rond zijn buik en wilde de wijde wereld in, want hij was van mening dat zijn naaikamer te klein

was voor zo veel dapperheid. Maar vóór hij vertrok zocht hij zijn hele huis af of er niet nog iets was dat hij kon meenemen, maar vond niets anders dan een stuk oude kaas dat hij op zak stak. Buiten voor de deur zag hij een vogel die in de struiken verward zat, en die propde hij bij de kaas in zijn zak. Nu kon hij op weg en omdat hij licht en lenig was, werden zijn benen niet snel moe.

De weg voerde naar de top van een berg waar een geweldig grote reus zat die rustig op alles neerkeek. Het kleermakertje ging dapper naar hem toe en zei: 'Hallo, kameraad, zit je daar de wijde wereld te bekijken? Ik ben net op weg er naartoe om mijn geluk te beproeven. Heb je zin om mee te gaan?'

De reus keek vol afschuw op het kleermakertje neer en zei: 'Lomperik, miserabel manneke!' 'Dat denk je maar,' antwoordde de kleermaker, trok zijn jas open en liet zijn gordel aan de reus zien, 'lees hier maar eens wat voor een kerel ik ben.' De reus las: 'Zeven in één klap' en dacht dat het mensen waren die de kleermaker verslagen had en kreeg al een klein beetje respect voor het kereltje. Toch wilde hij hem eerst eens op de proef stellen. Hij raapte een steen op en perste die zo hard in zijn vuist dat het water eruit droop. 'Doe me dat maar eens na,' zei de reus, 'als je zo sterk bent.' 'Is dat alles?' zei de kleermaker, 'dat is voor mij kinderspel.' Hij tastte in zijn zak, greep de zachte kaas en perste hem zo hard in zijn handen dat het vocht eruit liep. 'Dat is heel wat beter, niet?'

De reus wist niet wat te zeggen en kon niet geloven dat dat kleine mannetje dit kon. Daarop greep de reus een steen en wierp die zo hoog dat men hem amper nog kon zien. 'Nu jij, onderkruipertje, doe me dat maar eens na.'

'Dat heb je goed gedaan,' zei de kleermaker, maar je steen is toch terug op de grond gevallen. Ik zal er een zó hoog omhoog gooien dat hij niet meer terugkomt.' Hij greep de vogel uit zijn zak en wierp hem in de lucht. De vogel die blij was met de plots verkregen vrijheid, steeg op, vloog weg en kwam niet meer terug. 'Wat vind je daarvan, kameraad?' vroeg de kleermaker. 'Gooien kun je wel,' zei de reus, 'maar nu wil ik wel eens zien of je ook bekwaam bent om iets te dragen.' Hij nam de kleermaker mee naar een machtige eik die daar geveld lag en zei: 'Als je sterk genoeg bent, help me dan om die boom uit het woud te dragen.' 'Graag,' zei de kleine man, 'neem jij maar de stam op je schouder, dan

zal ik de kruin met alle takken en twijgen dragen, want die zijn het zwaarst.’ De reus nam de stam op zijn schouders en de kleermaker zette zich op een tak. De reus, die niet kon omkijken, droeg de hele boom en het kleermakertje liet zich lekker meedragen. Hij was heel vrolijk daar achteraan en floot het liedje: ‘Er reden drie snijdertjes uit de poort’, als was het dragen van de boom kinderspel. Na een tijdje kon de reus niet meer en riep: ‘Pas op! Ik kan niet meer! Ik ga de boom laten vallen.’ De kleermaker sprong snel van zijn tak, greep de boom met beide armen vast alsof hij hem gedragen had en zei tegen de reus: ‘Zo een grote kerel als jij kan niet eens een boom dragen.’

Ze vervolgden samen hun weg en toen ze bij een kersenboom kamen, nam de reus de kruin, waar de sappigste kersen hingen, boog hem naar beneden, duwde haar in de handen van de kleermaker en zei dat hij ervan mocht eten. Het kleermakertje was echter veel te zwak om de boom vast te houden en toen de reus losliet, veerden de takken weer omhoog en werd de kleermaker in de lucht geslingerd. Toen hij zonder kleerscheuren weer beneden gekomen was, zei de reus: ‘Wat is me dat, ben jij niet eens sterk genoeg om zo’n slap boompje vast te houden?’ ‘Sterk genoeg,’ zei de kleermaker, ‘denk je nu echt dat dit een probleem was voor iemand als ik die er zeven in één klap heeft geslagen? Ik ben over de boom gesprongen, omdat de jagers daar tussen de struiken aan het schieten zijn. Doe me dat maar eens na, als je kan.’ De reus probeerde het, maar kon niet over de boom geraken en bleef in de takken hangen, zodat ook hier de kleermaker het pleit won.

De reus zei: ‘Als jij toch zo’n dappere kerel bent, kom dan mee naar ons hol en blijf bij ons slapen.’ Dat zag het kleermakertje wel zitten en ging mee. Toen zij in het reuzenhol kwamen, zaten daar nog meer reuzen bij het vuur. Ieder had een gebraden schaap in de handen en smulde ervan.’ De kleermaker keek even rond en dacht: ‘Het is hier heel wat ruimer dan in mijn huisje.’ De reus wees hem een bed en zei dat hij erin moest gaan liggen en slapen. Het bed was echter veel te groot voor het snijdertje, daarom ging hij er niet in liggen, maar kroop in een hoekje.

Om middernacht, toen de reus dacht dat de kleermaker diep in slaap was, stond hij op, nam een zware ijzeren staaf en sloeg het bed in één slag middendoor en dacht dat hij korte metten gemaakt had met die kleine sprinkhaan.

's Morgens trokken de reuzen het woud in en dachten helemaal niet meer aan het kleermakertje. Maar daar kwam hij plots vrolijk en zelfverzekerd aangelopen. De reuzen schrokken, waren bang dat hij hen zou vermoorden en renden zo snel ze konden weg.

De kleermaker trok verder, zijn neus achterna. Nadat hij een eind gewandeld had, kwam hij in de tuin van een koninklijk paleis. Hij was zo moe dat hij zich in het gras legde en in slaap viel. Terwijl hij daar zo lag, kwamen er mensen voorbij die hem van top tot teen bekeken en op zijn gordel lazen: 'Zeven in één klap'. 'Ocharme,' zeiden ze, 'wat moet zo'n grote held hier in vreedstijd? Hij moet wel heel machtig zijn.' Ze gingen het aan de koning vertellen en waren van mening dat hij, als er oorlog zou uitbreken, wel eens heel nuttig en belangrijk kon zijn en dat men hem dan ook hier moest houden. De koning was blij met de raad en stuurde een lakei naar de vreemdeling. Die moest hem zodra hij wakker werd een post in het leger aanbieden. De gezant bleef naast de slaper staan, wachtte tot hij zijn armen uitrekte en zijn ogen opende en bracht dan de boodschap over. 'Daarom ben ik naar hier gekomen,' antwoordde hij, 'en ik ben bereid om in dienst van de koning te treden.' Dus werd hij eervol ontvangen en kreeg hij een huis toegewezen. Maar de soldaten waren niet zo enthousiast over de komst van de kleermaker en wensten hem wel duizend mijl ver. 'Wat moet hiervan komen?' zeiden ze, 'als we ruzie met hem krijgen en hij slaat erop los, dan doodt hij er zeven van ons met één klap. Dan gaan we er allemaal aan.' Dus besloten ze naar de koning te gaan en vroegen hem hen te ontslaan. 'Wij zijn niet gemaakt,' zeiden ze, 'om naast iemand te leven die er zeven in één klap slaat.' De koning vond het heel erg dat hij om die éne nieuwkomer zijn trouwe dienaren moest ontslaan, wenste dat hij hem nooit onder ogen was gekomen en wilde heel graag van hem verlost zijn. Maar hij durfde hem niet ontslaan omdat hij vreesde dat hij hem en heel zijn volk zou vermoorden en zich de koningskroon zou toe-eigenen. Hij piekerde er zo lang over tot hij ten slotte raad wist. Hij stuurde een boodschapper naar de kleermaker die hem moest zeggen dat hij zo'n grote held was, dat de koning hem een aanbod wilde doen. In het woud huisden twee reuzen die met roof, moord, brand en plundering veel kwaad veroorzaakten. Niemand durfde naar hen toe gaan uit schrik het leven erbij in te schieten. Maar als hij deze reuzen

overwon en doodde zou hij de enige dochter van de koning tot vrouw krijgen en als bruidsschat het halve koninkrijk; er zouden ook honderd ruiters meegaan om hem te helpen. ‘Dat is echt spek voor jouw bek,’ dacht de kleermaker, ‘een mooie prinses en een half koninkrijk krijg je niet elke dag aangeboden.’ Dus antwoordde hij: ‘O ja, die reuzen kan ik wel de baas en die honderd ruiters heb ik daarbij niet nodig; wie er zeven in één klap slaat, moet zich geen zorgen maken om twee.’

De kleermaker vertrok en de honderd ruiters reden achter hem aan. Toen hij bij de zoom van het bos kwam, zei hij tegen hen: ‘Blijf hier maar op me wachten, ik reken wel alleen af met die reuzen.’ Hij liep het woud in, speurend naar links en rechts. Na een tijdje zag hij de twee reuzen: ze lagen onder een boom te slapen en snurkten zo hard dat de takken op- en neergingen. De kleermaker, ijverig als hij was, stopte zijn twee zakken vol stenen en klom in de boom. Halverwege ging hij op een tak zitten en schuifelde verder tot hij recht boven de twee slapers zat. Dan liet hij de ene steen na de andere op de borst van een reus vallen. Het duurde lang voor de reus dit gewaarwerd, maar uiteindelijk werd hij wakker, stootte zijn compagnon aan en zei: ‘Waarom sla je mij?’ ‘Je droomt,’ zei de ander, ‘ik heb je niet eens aangeraakt.’ Ze gingen weer liggen en sliepen verder. Toen liet de kleermaker een steen op de tweede reus vallen. ‘Wat is dat?’ riep die naar de eerste, ‘waarom gooi jij met stenen naar mij?’ ‘Ik gooi helemáál niet met stenen,’ bromde de eerste. Ze kibbelden een tijdje maar omdat ze nog moe waren gaven ze het op en hun ogen vielen weer toe. Nu hervatte de kleermaker zijn spelletje, zocht de dikste steen uit en wierp hem met alle kracht op de borstkas van de eerste reus. ‘Dat is erover!’ riep die en sprong als een waanzinnige op en sloeg zijn kameraad zo hard tegen de boom dat die ervan schudde. De ander betaalde hem met gelijke munt en ze werden zo woedend dat ze bomen uitrukten en zo lang op elkaar lossloegen tot ze allebei tegelijk uitgeput neervielen. Toen sprong de kleermaker van zijn tak. ‘Nog een geluk,’ zei hij, ‘dat ze de boom waarin ik zat, niet uitgerukt hebben, anders had ik gelijk een eekhoortje naar een andere moeten springen, maar mij krijgen ze niet te pakken.’ Hij trok zijn zwaard en gaf elke reus er een paar striemende houwen mee in hun borst. Toen ging hij naar de ruiters en zei: ‘Het werk zit erop, ze zijn allebei dood; maar het ging er vreselijk aan toe. In hun nood hebben ze bomen uitgerukt en zich hevig verweerd, maar het hielp

allemaal niets. Zo gaat dat als je met iemand te maken hebt die er zeven in één klap slaat.'

'Ben je dan niet gewond?' vroegen de ruiters. 'Natuurlijk niet,' antwoordde de kleermaker, 'geen haartje hebben ze me gekrenkt.' De ruiters wilden hem niet geloven en reden het bos in. Daar vonden ze de reuzen in een grote plas bloed en her en der lagen er uitgerukte bomen. De kleermaker ging naar de koning en vroeg de hem toegezegde beloning. Maar de koning had spijt van zijn belofte en vroeg zich af hoe hij van deze held verlost kon worden. 'Voor je mijn dochter en het halve rijk krijgt,' zei hij, 'moet je nog een heldendaad verrichten. In het woud leeft een eenhoorn die alles verwoest. Die moet je eerst vangen.'

'Van een eenhoorn ben ik nog minder bang dan van twee reuzen; zeven in één klap: dat is mijn ding.' Gewapend met een touw en een bijl trok hij het woud in en liet zijn begeleiders weer aan de rand ervan achter. Lang zoeken moest hij niet, want daar kwam de eenhoorn al op hem af als wilde hij de kleermaker aan zijn hoorn spiesen. 'Kalm aan, kalm aan,' zei deze, 'niet zo voortvarend.' Hij bleef staan, wachtte tot de eenhoorn vlakbij was en sprong dan lenig achter een dikke boom. De eenhoorn ramde in volle vaart de boom en boorde zijn hoorn zo diep in de stam dat hij hem er niet meer uitkreeg, hoe hard hij ook rukte. Daarmee zat hij gevangen. 'Vogeltje, je bent gevangen,' zong het snijdertje terwijl hij achter de boom vandaan kwam. Hij bond het touw om de nek van de eenhoorn, hakte met zijn bijl de hoorn uit de stam en trok het beest mee naar de koning.

Maar de koning wou hem het beloofde loon nóg niet geven en belastte hem met een derde opdracht. De kleermaker moest, vóór hij bruiloft zou vieren, eerst een everzwijn vangen dat het bos omwoelde. De koninklijke jagers zouden met hem meegaan om hem te helpen. 'Met plezier,' zei de snijder, 'dat is kinderspel.' De jagers liet hij bij de rand van het woud achter en daar waren ze maar al te blij om, want ze hadden geen zin om het zwijn nog eens tegen het lijf te lopen.

Toen de ever de kleermaker zag komen, liep hij met schuim om de mond en dreigende tanden op hem toe om hem omver te gooien. Onze lenige held sprong echter snel een kleine boskapel in en in één ruk door sprong hij door het venster aan de andere kant weer naar buiten. Het zwijn was hem achterna naar binnen gestormd terwijl de snijder snel buiten omliep en de deur dichtsloeg. Daarmee zat het razende beest, dat

veel te zwaar en te onhandig was om door het venster te springen, opgesloten. Ons kleermakertje riep de jagers om het gevangen zwijn met eigen ogen te komen zien. De snuggere snijder trok naar de koning en die moest nu willens nillens zijn belofte houden en hem zijn dochter en de helft van zijn koninkrijk schenken. Had de koning geweten dat daar geen grote held, maar een arme kleermaker voor hem stond, het zou hem nog meer spijt berokkend hebben. De bruiloft werd met veel pracht en praal maar met bitter weinig vreugde gevierd en de kleermaker werd koning.

Een tijd later hoorde de jonge koningin hoe haar man 's nachts in zijn droom riep: 'Jongen, maak me snel dat wambuis en verstel die broek of je krijgt met de maatstok om je oren!' Toen merkte ze in welk straatje hij geboren was en de volgende morgen kloeg ze bij haar vader dat ze getrouwd was met een kleermaker en dat ze van hem af wilde. De koning troostte haar en zei: 'Laat volgende nacht de deur van je slaapkamer open. Mijn knechten zullen buiten klaarstaan. Als hij vast in slaap is, zullen ze naar binnen gaan, hem vastgrijpen, de boeien omdoen en naar een schip dragen dat over de wijde wereldzeeën wegvaart. De koningin was blij, maar de wapendrager, die alles gehoord had, hield van de jonge koning en ging hem alles verklappen. 'Daar zal ik wel een stokje voor steken,' zei de kleermaker.

's Avonds ging hij zoals gewoonlijk samen met zijn vrouw naar bed. Toen zij dacht dat hij diep in slaap was, stond ze op, trok de deur open en ging weer op bed liggen. De snijder deed nog steeds of hij sliep en riep luid: 'Jongen, maak me snel dat wambuis en verstel die broek of je krijgt met de maatstok om je oren! Zeven heb ik met één klap geslagen, twee reuzen gedood, een eenhoorn en een everzwijn gevangen en ik zou bang zijn van die soldaten die daar buiten voor de deur staan?!' Toen de knechten de kleermaker zo hoorden roepen, overviel hen een geweldige schrik en stoven weg. Ze renden alsof de wilde jacht hen op de hielen zat en niemand van hen durfde het nog tegen hem op te nemen. Zo was en bleef de kleermaker zijn hele leven lang koning.

In plaats van *De dappere kleermaker* (Grimm 20) kun je ook het sprookje *De reus en de kleermaker* (Grimm 183 – zie volgende bladzijde) vertellen. Of je vertelt het ene sprookje ter gelegenheid van de letter R en het andere sprookje bij de klankcombinatie EU. Of je neemt een totaal ander sprookje waarin een reus voorkomt.

DE REUS EN DE KLEERMAKER

Grimm 183

Er was eens een kleermaker, zo een met veel complimenten en weinig centen, die zin kreeg om er op uit te trekken om wat in het woud rond te kijken. Zodra hij kon, trok hij de deur van zijn winkel achter zich dicht en

zwierf langs wegen
over bruggen en stegen
nu hier, dan daar,
steeds verder maar.

Toen hij nu daarbuiten rondliep, zag hij in de blauwe verte een steile berg en daarachter een toren die vanuit het wilde, donkere bos tot aan de hemel reikte. ‘Potverdorie!’ riep de kleermaker, ‘wat is me dat?’ En omdat hij vreselijk nieuwsgierig was, trok hij er direct naar toe. Wat trok hij echter grote ogen en viel zijn mond open van verbazing, toen hij er vlakbij kwam, want die toren had benen, sprong ineens over de berg en stond als een machtige reus voor de kleermaker. ‘Wat doe jij hier, jij kleine mug?’ riep hij met een stem alsof het donderde. De kleermaker antwoordde: ‘Ik kijk alleen maar wat rond, benieuwd of ik mijn brood kan verdienen in het bos.’ ‘Als het voor jou past, kun je direct bij mij in dienst komen.’ ‘Als dat zo uitkomt, waarom niet. Maar wat geef je me als loon?’ ‘Wat voor loon je gaat krijgen? Wel, dat ga ik je eens snel vertellen. Alle jaren driehonderdvijfenzestig dagen en als het een schrikkeljaar is nog één er bovenop. Is dat duidelijk?’ ‘Wat mij betreft wel,’ zei de kleermaker en dacht: ‘Een mens moet nu eenmaal liggen zoals zijn bedje gedekt is. Maar zodra ik kan, muis ik er vanonder.’ Daarop zei de reus: ‘Goed, haal me dan maar eens een kruik water, kleine schobbejak.’ ‘Waarom niet de beek met de bron erbij?’ vroeg de complimentenmaker en liep met de kruik naar het water. ‘Wat zegt hij? De beek mét de bron erbij?’ mompelde de reus die een beetje onhandig en dom was, binnensmonds en begon schrik te krijgen, ‘die kerel kan meer dan appels poffen, die heeft een alruin in zijn lijf. Pas maar op, ouwe jongen, dat is geen knecht voor jou.’ Toen de kleermaker het water gebracht had, gaf de reus hem het bevel een paar stapels hout klein te hakken en naar huis te dragen.

‘Waarom niet het hele woud,
met jong en oud,
met tak en blad,
knoestig en glad?’

vroeg de kleermaker en ging het hout hakken.

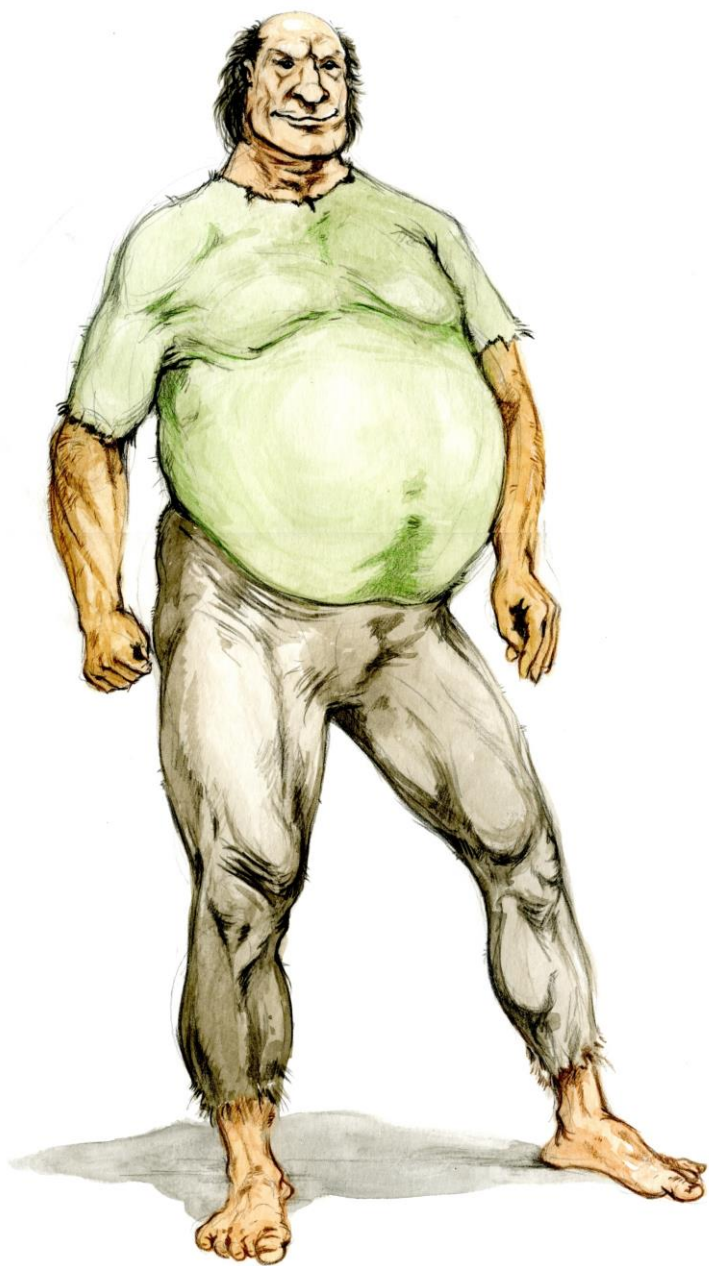
‘Wat, het hele woud,
met jong en oud,
met tak en blad,
knoestig en glad?’

en de beek met de bron erbij?’ mompelde de lichtgelovige reus binnensmonds en kreeg nog meer schrik, ‘die kerel kan meer dan appels poffen, die heeft een alruin in zijn lijf. Pas maar op, ouwe jongen, dat is geen knecht voor jou.’

Toen de kleermaker het hout naar huis gebracht had, droeg de reus hem op om twee of drie everzwijnen te schieten voor het avondeten. ‘Waarom niet liever duizend met één knal en die allemaal naar hier brengen?’ vroeg de kleermaker snoevend. ‘Wat?’ riep de hevig geschrokken reus met zijn hazenhart, ‘laat het dan maar voor vandaag en ga maar slapen.’

De reus was nu zo bang geworden dat hij de hele nacht geen oog dichtdeed en draaide en keerde en prakkeseerde hoe hij het moest aanleggen om van die vervloekte heksenmeester af te komen.

De volgende morgen gingen de reus en de kleermaker naar een moeras waaromheen wilgen stonden. Toen zei de reus: ‘Luister eens, ga op een van de twijgen van zo’n wilg zitten, want ik wil toch wel eens zien of je de tak kunt ombuigen.’ Met een wip zat de kleermaker boven in de boom op een tak, hield zijn adem in en maakte zich zo zwaar dat de twijg naar beneden boog. Maar toen hij weer adem wilde halen, zwiepte de twijg weer omhoog en omdat hij spijtig genoeg geen strijkijzer op zak had, werd hij zo hoog omhoog gezwierd, dat hij tot groot plezier van de reus uit het oog verdween. En als hij niet gevallen is, dan zweeft hij daar nog altijd ergens hoog in de lucht.

Dag 10 van de eerste taalperiode

Het is raadzaam om de eerste twee of drie periodes van het schooljaar in de eerste klas niet langer dan twee weken te laten duren. Afhankelijk van de weekdag waarop het schooljaar aanvangt kan de eerste periode – bij voorkeur een taalperiode – wat korter of langer duren, omdat de volgende periode liefst op een maandag begint. Zo kan het zijn dat deze eerste periode over 8, 9, 10, 11 of 12 dagen loopt.

Begint het schooljaar bijvoorbeeld op een dinsdag, dan duurt de eerste periode 9 dagen. Begint het schooljaar op een donderdag, dan kun je voor de eerste periode 12 dagen voorzien.

In deze handleiding ga ik uit van een periode van 10 dagen. Heb je minder dagen ter beschikking, dan schuiven de periodelessen van dag 9 of 10 door naar de volgende taalperiode. Heb je meer dagen ter beschikking dan neem je de eerste letters van de volgende taalperiode erbij of je voorziet iets totaal anders. Maar beperk je geenszins tot louter herhaling op die extra dagen, want de kinderen moeten elke dag een nieuw thema aangeboden krijgen.

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

Zang en blokfluit.

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spoken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

3. Instructie (introductie of inleiding op het lesthema) (25 à 35 minuten).

Vóór de aanvang van de school heb je op de rechterhelft van het middendeel van het bord de reus getekend.

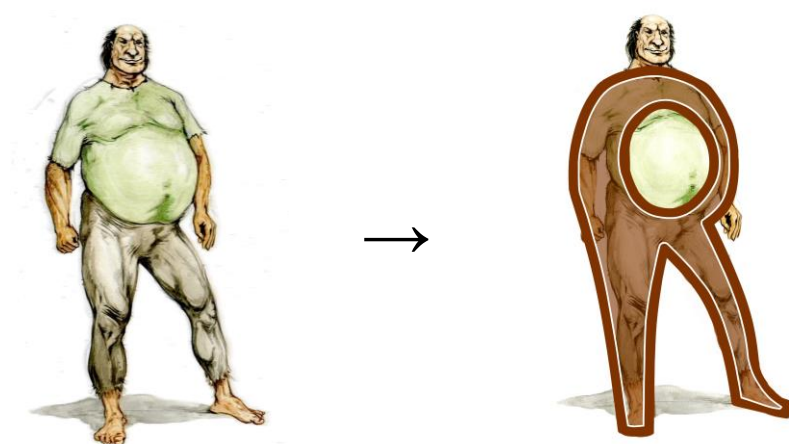
Op het bord voor de analyse heb je twee of drie nieuwe zinnen bijgevoegd.

Op het bord voor de synthese heb je de M overal vervangen door de R; bovenaan vóór de klinkers, onderaan achter de klinkers. De eerste kolom onderaan en de vierde kolom onderaan zijn meervoudsvormen. De eerste kolom onderaan: de lange klank in een open lettergreep; de vierde kolom onderaan: de korte klank in een gesloten lettergreep, met verdubbeling van de R.

Op het bord heb je ook de drie nieuwe vormtekeningen gezet.

De letter R

3.1. Het nieuwe thema aanbrengen Het sprookje *Het dappere kleermakertje* (Grimm 20) of *De reus en de kleermaker* (Grimm 183) waaruit de letter R zal komen, herhalen aan de hand van vragen.
De letter **R** is natuurlijk de eerste letter van Reus.

Het euritmische gebaar voor R drukt vooral het rollende karakter van de klank uit: de twee handen voorwaarts laten rollen of golven. Dit gebaar sluit ook gemakkelijk aan bij de gebaren van de klinkers zodat het zeer goed te gebruiken is bij de syntheseoefeningen.

Je zoekt samen met de kinderen namen en woorden die met R beginnen. Daarna namen en woorden waarin de R voorkomt of die eindigen op R. Enkele namen en woorden zet je onmiddellijk op het bord, andere noteer je op een blad en vul je later, tijdens de zelfstandige verwerking, aan op het bord.

3.2. Herhaling van de letter **M**. De letter **M** vergelijken met de letter **R**. M staat stevig op twee benen en dat doet de letter **R** ook, maar de houding van de benen lijkt bij **R** wat meer ontspannen dan bij **M**.

Bovenaan is het verschil groot. Het puntige en hoekige van de **M** is bij de **R** vervangen door een ronde bovenkant. De **M** geeft een ingezakte indruk terwijl **R** fier met de borst vooruit staat.

3.3. Analyse van teksten (visuele analyse, auditieve synthese). Je hebt vóór aanvang van de school enkele zinnen toegevoegd. Bijvoorbeeld: Uit het sprookje *Het dappere kleermakertje*:

Moes te koop!

Zeven in één klap.

Of uit het sprookje *De reus en de kleermaker*:

Het hele woud

met jong en oud,

met tak en blad,

knoestig en glad?

Zo krijg je de volgende zinnen op het bord:

Bijvoorbeeld:

Waar is mijn gouden bal?

Ach, mijn bal is in de bron gevallen.

Het prinsesje is heel droef.

Doe open, prinsesje, doe open.

Weet je niet wat je gisteren beloofd hebt
bij de koele bron?

Koningsdochter, jongste, doe open de deur.

Ik doe de deur open.

Jij bent een vieze kikker!

O, wat ben je mooi!

Ik wil in je bedje slapen.

Ik gooi je tegen de muur!

Nu is de kikker een mooie prins.

De koning is zeer boos.

Ik heb een ring ingeslikt.

We kunnen nog niet vliegen.

Waar gaat de reis naartoe?

Ik ben verdwaald in het bos.
 Lief kind, ik ga op reis.
 Heb je het niet gedaan?
 Moes te koop!
 Zeven in één klap.

Met visuele analyse en auditieve synthese kom je bijvoorbeeld tot deze zinnen:

Ik klap de mooie vliegen tegen de koele muur.
 Ik heb gouden moes ingeslikt.
 Heb je zeven vieze vliegen in je bedje?

Na elke zin volgt er een zeer kort klasgesprekje over de inhoud van de zin.

Daarna visuele analyse op letterniveau. Laat enkele kinderen de letters a, e, i, o, u, k, s, l, m en r aanwijzen.

3.4. Syntheseoefeningen (visuele synthese).

→	→	↓	•
ra	raa	ra	re een
re	ree	re	ri
ri	rie	ri	
ro	roo	ro	
ru	ruu	ru	
→	→	↓	↓
aren	aar	ar	arren
eren	eer	er	erren
ieren	ier	ir	irren
oren	oor	or	orren
uren	uur	ur	urren

Op dezelfde wijze als de vorige dagen laat je de klank van de medeklinker en de klinker in elkaar overvloeien, ondersteund met gebaren.

Na het oefenen van de onderste kolommen kun je weer met één of twee woorden spelen door wisselende medeklinkers vooraan te plaatsen.

Zo kun je hier bijvoorbeeld met **orren** de volgende reeks maken:

horren
lorren
morren
dorre
porren

Zo kun je met de tweede kolom onderaan de volgende woordenreeks maken: **vaar**

veer
vier
voor
vuur

De tweede en de derde kolom bovenaan kun je aanvullen met een medeklinker. Bijvoorbeeld:

raas	ras
rees	res
ries	ris
roos	ros
ruus	rus

De eerste kolom bovenaan kun je ten slotte aanvullen met een tweede lettergreep. Bijvoorbeeld:

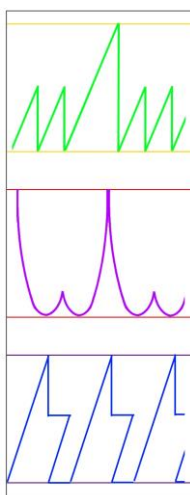
ramen
reken
riten
rozen
ruzie

Niet alle woorden die op deze manier in de verschillende kolommen ontstaan hoeven een betekenis te hebben.

3.5. DICTEE (auditieve analyse, visuele synthese).

Net als de vorige dagen kunnen de kinderen nu korte woorden vormen met de gekende klinkers en medeklinkers.

3.6. Vormtekenen

4. Zelfstandig werk (30 minuten).

Bordschema van de letter **M** afwissen.

Namen en woorden met de letter **R** op het bord aanvullen.

Individuele kinderen begeleiden.

5. Terugblik en vooruitblik (10 minuten).

L: *‘Welke letter hebben jullie vandaag geleerd? Teken ze met de hand in de lucht (of op een andere manier).’*

Herhaal de zinnen van de analyseoefening.

Herhaal kort de letters **a, e, i, o, u, k, s, l** en **m** van de syntheseoefening.

Herhaal de drie vormtekeningen. Teken met de hand in de lucht (of op een andere manier).

L: *‘Morgen gaan jullie de letters van de klank **EU** leren.’*

Is dit de laatste dag van de taalperiode en volgt er nu een rekenperiode dan kondig je die aan met het eerste getal dat aan bod zal komen: het getal EEN en het cijfer 1. Volgt er een andere periode, dan kondig je het eerste thema van die periode aan.

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

NA DE EERSTE TAALPERIODE

De periode volgend op de eerste taalperiode kan best een rekenperiode zijn. Het dagschema blijft identiek aan het schema van de eerste periode, alleen het thema en de erbij horende oefeningen veranderen.

Al is de taalperiode afgesloten en komen er nu minstens twee weken lang geen nieuwe letters aan bod, toch ga je dagelijks door met het oefenen van de leerstof die in de voorbije periode behandeld werd. Een periode dient om nieuwe leerstof aan te brengen, de tijd tussen twee periodes over hetzelfde vakgebied besteed je aan herhaling van wat in de periode geleerd werd. De tien gekende letters komen dus nu dagelijks terug in de mondelinge herhaling en in het dictee.

De zinnen op de rechtervleugel van het bord blijven staan zodat je er dagelijks enkele analyseoefeningen mee kunt maken. Op de linkervleugel van het bord blijven ook de klinkerreeksen staan en kun je dagelijks een syntheseoefening maken met een van de vijf gekende medeklinkers.

Tijdens de voorbije taalperiode heb je in de dagelijkse mondelinge herhalingen en ritmiek ook geteld en gerekend en zijn de principes van de vier hoofdbewerkingen al doende geoefend. Daarmee zijn de kinderen klaar om nu twee weken lang in de wereld van de getallen te duiken.

1. Muzikale opmaat (25 minuten).

Zang en blokfluit.

2. Mondelinge herhaling en ritmiek (25 minuten in de 1e klas, later 15 minuten).

Spoken, klappen, stappen enz. van reeksen, versjes, gedichten, elementen uit de leerstof, rekenen.

In de mondelinge herhaling en ritmiek herhaal je ook de klinkers en de reeds behandelde medeklinkers met de gebaren erbij. De sprookjesbeelden laat je weg.

Je laat de letters (kapitalen) leggen met potloden in aansluiting op of voorafgaand aan het rekenen met de potloden.

3. **Introductie** (25 à 35 minuten in de eerste klas).

Dagelijks één nieuw thema of onderwerp.

- 3.1. **Het nieuwe thema aanbrengen** + klasgesprek + klassikale oefeningen. Bijvoorbeeld een getalbeeld.
- 3.2. **Herhaling** van het thema + enkele oefeningen van de vorige dag.
- 3.3. Korte **analyse** van de bestaande teksten – geen nieuwe teksten toevoegen (visuele analyse, auditieve synthese).
- 3.4. Korte **synthese**oefeningen met de gekende klinkers en medeklinkers. Er komen nu geen nieuwe medeklinkers aan bod (visuele synthese).
- 3.5. Kort **dictee** (auditieve analyse, visuele synthese).
- 3.6. **Vormtekenen**: dit gaat dagelijks verder, met telkens drie nieuwe figuren.

4. **Zelfstandig werk** (30 minuten).

Tijdens het zelfstandig werk:

Bordschema van vorige dag afwissen (doe dit op een voor de kinderen interessante manier – zie bladzijde 71).

Individuele kinderen begeleiden.

5. **Terugblik en vooruitblik** (10 minuten).

Kort enkele oefeningen gezamenlijk overlopen.

Korte terugblik op het thema: wat hebben jullie vandaag geleerd?

Korte vooruitblik op het thema van de volgende dag: waarover zal het morgen gaan?

6. Pauze

7. Vaklessen na de pauze

8. Namiddag: bij voorkeur kunstzinnige vakken en bewegingsvakken.

BAS KUNSTLER BEGINT TE LEZEN

Als aanvulling op of als onderdeel van de lessen vormtekenen, schilderen, boetseren, muziek kun je diverse activiteiten in verband met letters toevoegen.

Bijvoorbeeld:

- letters maken met bijenwas, daarmee woorden vormen;
- letters maken met brooddeeg, daarmee ook woorden vormen (bakken, opeten);
- woorden vormen met letterkoekjes (niknakjes) en vermicelliletters (soep maken).
- letters schilderen;
- letters leggen met potloden, stokjes, tandenstokers, bamboe, kettinkjes enz.
- letters tekenen in zand (zandbak), met stoepkrijt.

DE VOLGENDE TAALPERIODE

In de tweede taalperiode ga je verder met het beeldend aanbrengen van letters en lettercombinaties en met analyse- en syntheseoefeningen.

Duurt deze periode drie weken (vijftien lesdagen als er geen vrije dagen bij zijn) dan kun je bijvoorbeeld deze volgorde aanhouden:

Dag 1	EU	Het dappere kleermakertje (Grimm 20) of De reus en de kleermaker (Grimm 183)	Reus
Dag 2	F	De ganzenhoedster (Grimm 89)	Falada
Dag 3	V	De ganzenhoedster (Grimm 89)	Vlecht
Dag 4	W	De ganzenhoedster (Grimm 89)	Wind
Dag 5	OE	De ganzenhoedster (Grimm 89)	Hoed
Dag 6	CH	De ganzenhoedster (Grimm 89)	Ach
Dag 7	G	De ganzenhoedster (Grimm 89)	Gans
Dag 8	H	De zes zwanen (Grimm 49)	Heks
Dag 9	N	De zes zwanen (Grimm 49)	Naaïen
Dag 10	Z	De zes zwanen (Grimm 49)	Zwaan
Dag 11	J	Jorinde en Joringel (Grimm 69)	Jorinde
Dag 12	T	Raponsje (Grimm 12)	Toren
Dag 13	D	Sneeuwwitje en Rozerood (Grimm 161)	Dwerg
Dag 14	B	Sneeuwwitje en Rozerood (Grimm 161)	Beer
Dag 15	P	Sneeuwwitje en Rozerood (Grimm 161)	Prins

In deze tweede taalperiode en in de volgende taalperiodes kun je meer aandacht besteden aan de analyse. Zo kun je bijvoorbeeld gedrukte of geprinte teksten geven in een lettertype met schreef (op het bord werk je steeds met schreefloze letters). Het meest geschikt hiervoor zijn korte sprookjes en fabels.

De werkwijze gaat als volgt:

1. Je vertelt het korte verhaal of de fabel.
2. De kinderen krijgen de tekst en je leest de tekst voor.
3. Je leest de tekst een tweede keer en de kinderen mogen proberen mee te lezen (luidop).
4. De kinderen zoeken korte woorden. Bijvoorbeeld: de, een, er, is... en onderlijnen die woorden of kleuren ze met een lichte kleur zodat de woorden nog zichtbaar

blijven. Je kunt ook een opvallend lang woord laten zoeken. Bijvoorbeeld: ooievaar.

5. De kinderen zoeken letters en geven die een kleur. Bijvoorbeeld: de letter A: blauw, de letter E: rood enz. De kleuren kies je willekeurig, het hoeven niet dezelfde kleuren te zijn als in de eerste periode.

Als je de teksten print, doe dit dan op stevig papier, zodat het blad mooi blijft en niet na één dag al verfomfaaid is. Papier van 120 g/m² of meer is zeer geschikt. De kinderen kunnen bij de teksten zelf illustraties maken. Geef de kinderen een map waarin ze de teksten kunnen verzamelen.

Deze analyseopgave met geprinte teksten kun je uitstekend samen met de tweede klas maken. Zet een eersteklasser naast een tweedeklasser. De tweedeklassers lezen dan de tekst voor aan de eersteklassers. Terwijl de eersteklassers daarna letters en woorden zoeken en inkleuren, kun je aan de tweede klas vragen om de fabel in eigen bewoordingen op te schrijven (= opstel) of, bij wijze van spreekoefening, te vertellen. Daarna krijgen de twee klassen apart hun introductie en gaan ze zelfstandig aan het werk. Voorbeelden van teksten (fabels) die je met eerste en tweede klas tezamen kunt lezen vind je in:

<https://www.cielen.eu/fabels-wo-periode-eerste-en-tweede-klas-taal.pdf>

BAS KUNSTLER BEGINT TE LEZEN

	LETTER	SPROOKJE	BEELD
	Een mogelijke volgorde van letters en lettercombinaties in de eerste klas.		
1	A	De Kikkerkoning (Grimm 1)	Gebaar van o.a. verbazing, verrassing, pijn, teleurstelling
2	E	De Kikkerkoning (Grimm 1)	Gebaar van terughouding, afwijzing, aarzeling.
3	I	De Kikkerkoning (Grimm 1)	Ik-gebaar (bv. hand of vinger opsteken)
4	O	De Kikkerkoning (Grimm 1)	Gebaar van verwondering en omhulling
5	U	De Kikkerkoning (Grimm 1)	Houding van de armen om bal op te vangen of teugels vasthouden.
6	K	De Kikkerkoning (Grimm 1)	Koning of Koningin
7	S	De witte slang (Grimm 17)	Slang
8	L	De laarzen van buffelleer (Grimm 199)	Laars
9	M	Het kind van Maria (Grimm 3)	Mantel.
10	R	Het dappere kleermakertje (Grimm 20) of De reus en de kleermaker (Grimm 183)	Reus
11	EU	Het dappere kleermakertje (Grimm 20) of De reus en de kleermaker (Grimm 183)	Reus
12	F	De Ganzenhoedster (Grimm 89)	Falada (hoofd onder de poort)
13	V	De Ganzenhoedster (Grimm 89) of Raponsje (Grimm 12)	Vlecht
14	W	De Ganzenhoedster (Grimm 89)	Wind, Water, Wolken
15	OE	De Ganzenhoedster (Grimm 89)	Hoed, Koert, hoedster
16	CH	De Ganzenhoedster (Grimm 89)	Ach in de tekst: Ach Falada...
17	G	De Ganzenhoedster (Grimm 89)	Gans
18	H	De zes zwanen (Grimm 49)	Heks
19	N	De zes zwanen (Grimm 49)	Naaïen (werkwoord)
20	Z	De zes zwanen (Grimm 49)	Zwaan
21	J	Jorinde en Joringel (Grimm 69)	Jorinde en Joringel

BAS KUNSTLER BEGINT TE LEZEN

	LETTER	SPROOKJE	BEELD
22	T	Raponsje (Grimm 12)	Toren
23	D	Sneeuwwitje en Rozerood (Grimm 161)	Dwerg
24	B	Sneeuwwitje en Rozerood (Grimm 161)	Beer
25	P	Sneeuwwitje en Rozerood (Grimm 161)	Prins
26	C	De bijenkoningin (Grimm 62) 4 uitspraakmogelijkheden: Cel, Cielen (C klinkt als een s), Charlotte (C in combinatie met H klinkt als sj; maar ook als k in Christus, chronisch...), Crikemans, Carlos, Canada, cavia, cactus (C klinkt als een k), Ach (C in combinatie met H klinkt als een zachte g)	Cel (een cel in de honingraat)
27	Y	Ysegrim wil eenden vangen (LC) 4 uitspraakmogelijkheden: Ypsilon (In het Oudgrieks klinkt de Y als een U) - Nyssens (Y klinkt als IJ) - Yves, Willy (Y klinkt als I), Yoghurt, Yannick (Y klinkt als J)	Ysegrim (wolf)
28	Q	Quinoa (LC) 2 uitspraakmogelijkheden: Quick (QU klinken als KW). Quinoa, Veronique (QU klinkt als K)	Quinoa
29	X	Nixe de vijvernimf (Grimm 181)	Nixe
30	OOI	De nimf in de vijver (Grimm 181)	OOI met lammetje
31	EI	Het zeehaasje (De zeeslak) (Grimm 191)	EI
32	IJ	IJzerhans (Grimm 136)	IJzerhans als ridder
33	AU	De blauwe vlam (Andersen 1 of Grimm 116)	Blauwe vlam in vorm van AU
34	OU	De gouden kinderen (Grimm 85)	Goud: 2 jongens met letters O en U op T-shirt.
35	UI	De uil (Grimm 174)	Uil met muis.

BAS KUNSTLER BEGINT TE LEZEN

	LETTER	SPROOKJE	BEELD
36	OEI	Doornroosje (Grimm 50)	De koksmaat roept OEI als hij een draai om de oren gaat krijgen.
37	AAI	Doornroosje (Grimm 50)	AAIEN De prins aait Doornroosje
38	AI	Doornroosje (Grimm 50)	AI Doornroosje prikt zich aan de spoel.
39	IEUW	Van de visser en zijn vrouw (Grimm 19)	Kieuw van de vis
40	EEUW	Van de visser en zijn vrouw (Grimm 19)	Meeuw op dezelfde tekening als IEUW
41	NK	De oude Rinkrank (Grimm 196) In de nieuwe vertaling (2005) is dit <i>De oude Ringrang</i> . Ik geef de voorkeur aan Rinkrank.	De klank op het einde van het woord Rinkrank. De NK éérst aanbieden, dan pas de NG.
42	NG	De bijenkoningin (Grimm 62) (zie ook bij C)	Pot honing met daarop tekening van de bijenkoningin. De klank op het einde van het woord honing én in het woord koningin.
43	SJ	Raponsje (Grimm 12) (zie ook bij T)	De SJ-klank in het woord Raponsje.

Dit overzicht vind je ook op internet:

<https://www.cielen.eu/letters-lettercombinaties-sprookjes-beelden-2017-10-11.pdf>